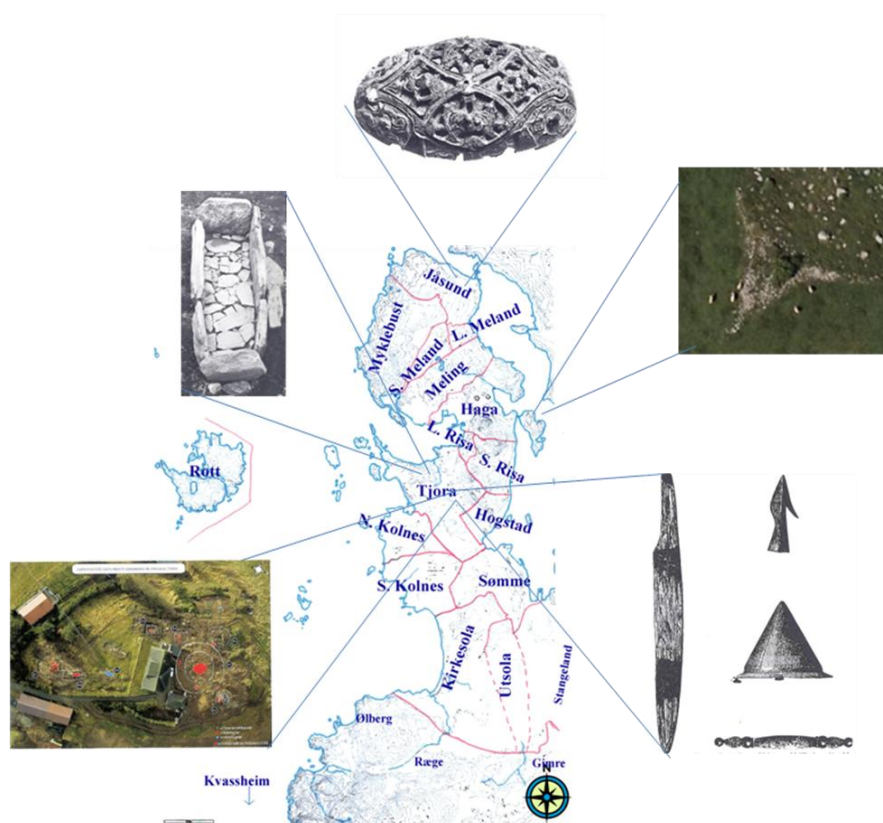

Fortidens bosetning i nåtidens landskap – Sosiale aspekter ved registrerte gravanlegg og gravgods fra jernalderen på Fjøreneset.

Av Mari Krogstad Samuelsen,

Masteroppgave i arkeologi.

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap.

Universitetet i Bergen

Vår 2011

Forord

Det er mange som skal takkes for at denne oppgaven lot seg gjennomføre. Først og fremst vil jeg takke min veileder, Randi Barndon, for gode råd og hjelp med litteratur og for utallige gjennomganger av mine utkast med gode konstruktive tilbakemeldinger. Jeg vil også takke Asbjørn Engevik som tok seg tid til å komme med noen råd. Takk til prosjektansvarlig feltleder Niall Oma Armstrong og feltleder Even Bjørdal ved utgravningen på Orshaug og prosjektansvarlig feltleder Barbro Dahl ved utgravningen på Myklebust, for at de tok seg tid til å svare på spørsmål og for at jeg fikk bruke informasjonen i oppgaven. Jeg vil også takke Mari Høgestøl, Tone Daasvand, Dorthe Nistad og Kristine Sørgaard ved avdeling for dokumentasjon og samlinger, Arkeologisk museum, UiS, for god hjelp til å finne fram i arkivet og for at de tok seg tid til å finne fram og sende meg informasjon om graver og tilvekster. En stor takk til Atle Skarsten for gode tips til litteratur og, ikke minst, for å ha gitt meg inspirasjon til å skrive om gravanleggene på Fjøreneset, som sammen med Tor Erik Hansen skrev flere interessante artikler om Sola kommunes fortid for lokalavisen, Solabladet. Jeg vil også takke alle mine medstudenter på lesesalen for godt miljø, både faglig og sosialt, og mine kjære venner utenfor lesesalen som har støttet meg og gitt meg mange gode minner. Til sist, men ikke minst, ønsker jeg å takke min kjære Yngve og min fantastiske familie for god støtte og tålmodighet mens jeg har jobbet med oppgaven.

Mari Krogstad Samuelsen, mai 2011, Bergen

Innholdsliste

Forord	i
Innholdsliste	ii
Figurer	iv
Tabeller.....	v
1 Innledning.....	1
1.1 Emne og mål.....	1
1.2 Problemstillinger	2
1.3 Område og tidsperiode	3
1.4 Oppgavens struktur.....	5
2 Forskningshistorie – fokus på grav og gravskikk.....	6
2.1 Arkeologisk forskning omkring gravskikk.....	6
Fra grav til samfunn	8
Kritikk mot en ensporet fortolkning	8
Gruppeidentitet og individets selvforståelse	9
Plassering av gravanlegg i landskapet og nær bosetning.....	10
2.2 Arkeologi på Fjøreneset	11
2.3 Oppsummering	12
3 Teoretiske tilnærminger og metodiske grep	13
3.1 Begrepet gravskikk.....	13
Gravanlegg i jernalderen; begreper og definisjoner.....	14
3.2 Teoretisk mangfold knyttet til gravanleggene.....	19
3.3 Regional og sosial identitet	22
3.4 Metodisk tilnærming	24
Andre kilder til skikk og bruk rundt gravanlegg.....	25
3.5 Kildekritikk ved bruk av gravanlegg som indikator på sosiale forhold	26
3.6 Oppsummering	28
4 Gravene på Fjøreneset	29
4.1 Innledning.....	29
4.2 Fortidens bosetning i nåtidens landskap.....	30
4.3 Materialet – gravene, lokalisering og funnkontekst	30
4.4 Stedsnavn på Fjøreneset	52

4.5	Oppsummering	52
5	Analyse av gravanleggene på Fjøreneset.....	54
5.1	Datering, form og type	54
	Datering av gravanleggene innenfor de ulike perioder i jernalderen.....	56
	Andre formelementer på gravanleggene	57
5.2	Flere graver i gravanleggene	58
5.3	Likbehandling.....	58
	Funn som avslører likbehandlingen	60
5.4	Kjønn versus gravskikk	61
5.5	Storhauger på Fjøreneset	62
5.6	Innhold i gravene	63
	Beholdere i graven; knuste og hele	64
	Gjenstander i gravanleggene.....	65
5.7	Plassering av gravanlegg	74
5.8	Oppsummering	75
6	Gravskikk i Rogaland gjennom jernalderen – en komparasjon av Kvasnheim og Fjøreneset 77	
6.1	Gravskikken på Kvasnheim versus Fjøreneset	78
	Gravmarkeringer	78
	Likbehandlingen blant gravene på Kvasnheim	80
	Gjenstander i gravene.....	81
6.2	Sosiale, religiøse og ideologiske aspekt ved gravanleggene	82
	Gravskikk påvirket av samfunnets religion	83
	Sosiale og ideologiske aspekter ved gravskikken	84
	Kan gravmarkeringene være tilknyttet visse sosiale grupper?.....	87
	Plassering av gravanlegg.....	89
6.3	Oppsummering	90
7	Mot konklusjoner og videre arbeid.....	92
	Summary	94
	Kildehenvisning:	95

Appendiks.....	106
Appendiks A.....	107
Appendiks B.....	165
Appendiks C.....	184
Appendiks D.....	187

Figurer

Illustrasjon på forside:

Figur 1 med bilder av graver, gravplass og gravfunn.

Nederst til venstre: Oversiktsbilde fra utgravningen av gravfeltet på Orshaug i 2008,
Foto: Espen Torp, Birdy Photographs.(Hentet fra Armstrong 2009:4)

Nederst til høyre: Bildet viser funn fra en av gravene på Tjora;(se appendiks A:10.11).
Illustrasjon: Haakon Shetelig 1912 (Hentet fra Myhre 1981:120)

Over til venstre: En kiste av steinheller, fra grav på Tjoraneset (se appendiks A:10.28)
Foto: AmS (Hentet fra Myhre 1981:131)

Over til høyre: Stjerneformet gravanlegg på Hagaøya (se appendiks A:6.24) Foto:
Klippet fra <http://www.finn.no/kart> (22.09.10)

Øverste bilde: En oval bronsespenne funnet i en kvinnegrav fra vikingtiden på Jåsund
(se appendiks B:F5) Foto: Ann-Mari Olsen (Hentet fra Myhre 1981:157)

Figur 1. Fjøreneset og gårdsgrensene.....	3
Figur 2. Jåsund:	31
Figur 3. Lille Meland.	32
Figur 4. Myklebust:	33
Figur 5. Store Meland:	34
Figur 6. Meland.	36
Figur 7. Haga.....	37
Figur 8. Store og Lille Risa.	39
Figur 9. Hogstad:.....	40
Figur 10. Tjora.....	42
Figur 11. Nord-Kolnes.	44
Figur 12. Rott:	46
Figur 13. Sør-Kolnes:.....	47
Figur 14. Kirkesola og Utsola.	49
Figur 15. Sømme.	51
Figur 16. Daterte likbehandlinger.	59
Figur 17. Likbehandlinger uten spesifikk datering.	59

Tabeller

Tabell 1. Jernalderperiodene.	4
Tabell 2. Gravmarkeringer og datering av gravanlegg.....	55
Tabell 3. Kjønn vs. gravskikk	61
Tabell 4. Storhaugene på Fjøreneset.	62
Tabell 5. Datering av funn i gravene.....	64
Tabell 6. Tabellen som er grunnlag for likbehandlingsdiagrammene.....	187
Tabell 7. Gjenstandsfunn med graver med urner	187
Tabell 8: Leirkar og gjenstander i grav	188
Tabell 9: Gjenstander i kjønnsbestemte graver	189
Tabell 10: Forskjellige kar funnet i gravene	190

1 Innledning

1.1 Emne og mål

I løpet av de siste årene har det vært flere arkeologiske utgravninger i Sola kommune i Rogaland, blant annet på enkelte av gårdene på Fjøreneset. Disse utgravningene ble utført på grunn av boligutbygging. I 2006 utførte Rogaland fylkeskommune registreringer på gårdene Myklebust og Jåsund, og det ble funnet spor etter gårdsbruk fra folkevandringstid til vikingtid, like i nærheten av tidligere registrerte gravanlegg (Handeland 2006:top.ark, Solabladet 16.3.06). I 2008 ble det gjennomført en utgravning av et gravfelt på gården Tjora, som skulle fjernes til fordel for utbyggingen av Baker Hughes, en bedrift som driver servicevirksomhet innenfor oljeindustrien (Armstrong 2009, Solabladet 14.8.08: URL). Her ble det funnet gravhauger, blant annet en urørt båtgrav som skal være fra vikingtid. Sommeren 2009 ble det også gjennomført en arkeologisk utgravning på åkeren nedenfor gravfeltet i håp om å finne bosetningsspor etter dem som etterlot seg gravfunnene, og her ble det blant annet gjort funn av bosetningsspor som viser kontinuitet fra slutten av steinalderen og opp gjennom jernalderen (AmS: URL, Armstrong 2009:3). Også utgravninger på Myklebust i løpet av 2010 førte til funn av grav nær bosetning.

I denne oppgaven skal jeg se nærmere på gravmaterialet fra jernalderen på Fjøreneset i Rogaland. Jeg vil se på gravanleggenes plassering i landskapet, selve gravmarkeringen (utformingen av gravanlegget), det vil si både den ytre og den indre markeringen, og innholdet i graven, i form av gravgods. Jeg ønsker å undersøke nærmere hvordan vi kan tolke de indre og ytre gravmarkeringene og selve graven. Jeg vil derfor se på variasjon i gravskikk, og diskutere hvordan gravskikken i området kan belyse sosiale forhold på Fjøreneset gjennom jernalderen. Jeg ønsker å belyse områdets gravmateriale ved å ha både et regionalt perspektiv og et individorientert fokus. Det er Fjøreneset i jernalderen som er mitt utgangspunkt, det vil si stedet i seg selv, samt regionen rundt (Rogaland), i forhold til gravskikk over tid. Regionalt og komparativt vil jeg se nærmere på mer kjente arkeologiske områder i Rogaland slik som gravfeltet på Kvassheim i Hå kommune, et gravfelt som har vært gjenstand for en rekke arkeologiske studier (for eksempel Lillehammer 1996, Bergstøl 1995, Mortensen 1991). Jeg vil også se på gravanleggene i relasjon til bosetningsspor i undersøkelsesområdet.

1.2 Problemstillinger

Denne oppgaven vil ha flere problemstillinger hvor regionen Sola og, mer spesifikt, Fjøreneset vil være i fokus. Min overordnede problemstilling vil være å se på gravskikk på Fjøreneset i et langtidsperspektiv, hvor jeg tar for meg regionen, gravskikk og sosiale og rituelle aspekter vedrørende gravanleggene gjennom jernalderen. Er det noe som utpeker seg og som tilsier at Fjøreneset hadde egne tradisjoner innen gravskikken, sett i lys av hele regionen? Er det enkelte graver som fremstår i en særklasse? Jeg vil undersøke om det finnes tegn i det arkeologiske materialet som kan kaste lys over regional og kollektiv identitet, men jeg vil også se etter enkeltmennesker som sosiale individer.

Etter hvert som jeg har arbeidet med gravanleggene og det arkeologiske materialet som jeg har hatt tilgjengelig til denne oppgaven har jeg oppdaget visse forskjeller mellom Fjøreneset og andre områder med funn fra jernalderen langs kysten av Rogaland. Kvasnheim er en del av et større område som ble sett på som et maktsentrum med mange rike gravanlegg og funn som tyder på handel (Ringstad 1992). Funn fra Fjøreneset og ikke minst sagaene som forteller om Erling Skjalgsson tyder på at også dette området har hatt en viktig rolle i store deler av jernalderen. Områdene komparativt sett ser ut til å ha hatt viktige egenskaper som sentre eller sentrale steder i perioder av jernalderen.

Kvasnheim og Fjøreneset har flere likheter når det gjelder markering av og innhold i gravene, mens gravanleggene fra Fjøreneset, i motsetning til Kvasheimfeltet, er lite undersøkt og har få dateringer. Er det mulig at forskningen av gravanleggene på Kvasheimfeltet, på både gravskikk og identitet kan være hjelpeløse ved tolkningen av gravanleggene på Fjøreneset (jmf. Lillehammer 1984,1987,1988,1994,1996, Bergstøl 1995, 1996, Mortensen 1991)? I kapittel 6 setter jeg mine resultater fra analysen av Fjøreneset opp mot resultatene fra Kvasheimfeltet. Der hvor lignende funn mangler på Kvasnheim vil jeg ta i bruk andre undersøkelser fra Rogaland (Bukkemoen 2007, Myhre 2005a og 2005b). I samme kapittel vil jeg også se på hvordan teoriene rundt jernalderens gravskikk kan anvendes på Fjøreneset og ikke minst hva en gjennom bruken av disse kan si om gravanleggene og gravskikken i området.

Jeg vil strukturere alle gravfunnene ved hjelp av ulike nivåer/perspektiver, det vil si makro-, meso- og mikronivå, og vil se nærmere på (1) gravanleggenes posisjon i landskapet og forholdet mellom de ulike gårdene, (2) hvor gravanleggene er lokalisert i forhold til hverandre og andre fortidsanlegg og, ikke minst, (3) innhold i selve graven og den ytre og indre markeringen graven har fått (gravanlegget).

Gjennom en kartlegging av gravskikken gjennom jernalderen vil jeg søke å belyse om vi ser en utvikling innenfor området. Jeg vil undersøke hvordan gravanleggene relaterer seg til hverandre og hvordan de er plassert i forhold til andre bosetnings- og aktivitetsområder. Kan plasseringen av samtidige gravanlegg brukes til å se sosiale forskjeller eller skille mellom kjønn? Og er det mulig å spore sosiale forskjeller mellom gårdene gjennom å undersøke og tolke gravanleggene. På et mikro- og mer individorientert nivå vil jeg diskutere hvordan vi kan tolke den døde, de etterlevende og datidens samfunn på Fjøreneset gjennom gravanleggene. Kan jeg si noe om hvem den døde var og hvordan kommer i så fall de dodes sosiale identitet, kjønn og etnisitet til uttrykk i gravene på Fjøreneset?

1.3 Område og tidsperiode

Figur 1. Fjøreneset og gårdsgrensene. Kartet viser gårdenes beliggenhet og grenser samt gårdene som ligger langs grensene til de sørligste gårdene til Fjøreneset. Kvasshheim ligger lengre sør på Jæren

Området som jeg skal ta for meg i denne oppgaven er en del av Sola kommune, som blant annet er kjent for ”Slaget ved Hafrsfjord”, den kjente vikinghøvdingen Erling Skjalgsson, middelalderkirken på Kirkesola, kjent som ruinkirken, og ikke minst de store og rike bronsealderhaugene på Ræge, som er Norges største og rikeste bronsealderhauger.

Kartet (Figur 1) viser gårdene som omtales i oppgaven og deres beliggenhet i forhold til hverandre. Fjøreneset ligger nordvest i kommunen, langs Hafrsfjorden og er det området som strekker seg fra roten ved Sømmevågen, innerst i fjorden,

og helt nord til og med Jåsund. Dette inkluderer også Tanangerhalvøya som befinner seg ytterst på neset. Jeg har også valgt å ta med gården Rott, som er en øy sørvest for Tanangerhalvøya og gårdene Kirkesola og Utsola, som befinner seg helt sør på Fjøreneset og strekker seg langs Solastranden og over flyplassen mot Sola sentrum og grenser mot gårdene Ræge og Ølberg i sør (se Figur 1). Gravanleggene på Kirkesola og Utsola befinner seg i det nordlige området av gårdene og ser dermed ut til å ha henvendt seg mot beboelsen ute på Fjøreneset. På Kirkesola er det derimot ett gravanlegg som ligger i sør, ved gårdsgrensen mot Ølberg.

På Fjøreneset er det registrert mange kulturminner og gjenstander fra fortiden. Noen av de mest kjente er Gåsehelleren på Meling med funn fra steinalderen, Sothaugen på Jåsund med funn fra bronsealderen, bygdeborgen Bjerget på Haga, som skriver seg fra eldre jernalder, og ikke minst gården Tjora som var krongods frem til midten av 1500-tallet. Man antar at Tjora kan ha vært, i tillegg til gården Sola, en av Erling Skjalgsson kongsgårder (Refheim 1974:22, Myhre 1981). På Fjøreneset er det flest kulturminner fra jernalderen, og da spesielt gravanlegg (Skarsten og Hansen 2008). Gravenes dateringer er spredt gjennom hele jernalderen (jmf. Appendiks A). Periodene har jeg delt inn etter Bergljot Solberg (2003) og er som følgende:

Førromersk jernalder (FJA)	Ca. 500 f.Kr. – Kr.f.
Romertid (RT)	Ca. Kr.f. – 400 e.Kr.
Folkevandringstid (FVT)	Ca. 400 – 560/570 e.Kr.
Merovingertid (MT)	Ca.560/570 – 800 e.Kr.
Vikingtid (VT)	Ca. 800 – 1030 e.Kr.

Tabell 1. Jernalderperiodene. Tabellen viser hver av jernalderperiodene og deres tidsavgrensninger.

Noen av gravanleggene på Fjøreneset har blitt gravd ut og undersøkt nærmere arkeologisk, men det er også flere som fremdeles ligger utforsket i landskapet. En del av anleggene har opp igjennom tidene blitt fjernet som følge av åkerbruk og -rydding, eller boligutbygging, men de som har blitt arkeologisk undersøkt er godt dokumentert for ettertiden.

Ser man på regionen i et større perspektiv, sammen med Sola forøvrig og resten av Jæren i Rogaland, har regionen hatt en viktig posisjon gjennom hele jernalderen (Bukkemoen 2007,

Møllerop 1987, Myhre 1981;1987; Ringstad 1987;1992, Skarsten og Hansen 2008). Og det er kulturminner som blant annet viser til militære nettverk, handelsnettverk, høvdinggårder og kontakt med utlandet. Også på Fjøreaset finnes det slike funn (Myhre 1981, Skarsten og Hansen 2008). Store mengder jernaldergraver og, ikke minst, bosetningslokaliteter tyder på at det kan ha vært en relativt stor gruppe mennesker som har vært bosatt i området gjennom jernalderen.

1.4 Oppgavens struktur

Kapittel 2 i oppgaven vil gi en forskningshistorisk oversikt over arkeologiske undersøkelser av gravskikk fra jernalderen både generelt, på et teoretisk og empirisk grunnlag, og mer spesifikt i forhold til Rogaland og Fjøreaset. I kapittel 3 vil jeg presentere begreper som knyttes til gravanlegg og gravskikk og ulike teoretiske tilnærminger til gravstudier og deretter redegjøre for metodiske grep som er viktig for mine undersøkelser av gravanleggene på Fjøreaset. I kapittel 4 presenterer jeg det geografiske området jeg vil studere og de tilhørende gravanleggene blir nærmere beskrevet. I kapittel 5 vil jeg gå nærmere inn på gravmaterialet fra området og ser på utformingen av gravmarkeringene, behandlingen av den døde og gravgods gjennom jernalderen, hvorpå jeg deretter analyserer og tolker i henhold til sosiale aspekt ved jernalderens samfunn. I kapittel 6 sammenligner jeg mine resultater fra analysen med undersøkelser og analyser utført på Kvassheim og andre godt undersøkte områder i Rogaland og ser på hvordan teoriene fra kapittel 3 kan anvendes på Fjøreaset. Helt til slutt vil jeg i kapittel 7 komme med noen kommentarer og en mulig konklusjon på analysene fra de foregående kapitlene.

2 Forskningshistorie – fokus på grav og gravskikk

2.1 Arkeologisk forskning omkring gravskikk

Graver og gravfunn er blant de viktigste primærkildene vi har til livet i jernalderen og gravene har hatt stor betydning for arkeologien i Skandinavia (Solberg 2003: 30 – se også Østigård 2006). Synet på hvordan en anvender seg av og tolker en grav og et gravmateriale har derimot endret seg.

Ved slutten av 1800-tallet førte en økende nasjonalisme i Europa til at det ble viktigere å skille ut og bestemme kulturell tilhørighet, identitet og etnisitet. Innenfor arkeologien oppstod etter hvert begrepet *arkeologisk kultur* og flere arkeologer tok i bruk en kulturhistorisk tilnærming i sine studier av menneskets fortid (Svestad 1995, Theliander 2000:28, Trigger 1996:123). De kulturhistorisk orienterte arkeologene brukte likheter og forskjeller ved det arkeologiske gjenstandsmaterialet til å definere ulike arkeologiske kulturer og deres særpreg, og mente at disse representerte forskjellige folkegrupper eller ”raser” (Trigger 1996:123-24). Kom de over nye trekk eller mer omfattende endringer i det arkeologiske materialet ble dette gjerne forklart med diffusjon, hvor ideer og oppfinnelser ble spredt gjennom kontakt mellom de ulike kulturene, eller gjennom folkevandringer (Solberg 2003:20, Trigger 1996:116). Den materielle kulturen ble vektlagt og man forsøkte å sette funngjenstander inn i en kronologisk og typologisk oversikt (Svestad 1995, Solberg 2003:19-20).

Gravhaugene og innholdet i disse var den største kildegruppen til de kulturhistoriske arkeologene, som gjorde en mer eller mindre direkte tolkning fra gravene til livet i fortidens samfunn (Solberg 2003:30). De konsentrerte seg om de store og innholdsrike gravhaugene som de mente fortalte om betydningsfulle mennesker fra de høyere sosiale lagene. En utstrakt oppfatning var at funnmaterialet fra gravanlegg kunne avgi sikre dateringer ettersom de var såkalte sluttede funn (Fjeldberg 2008:5).

Vestlandske graver fra jernalderen av Haakon Shetelig (1912) regnes for å være Norges eneste oversiktsverk angående gravskikken i Norge (Dommasnes 1998:47). Det vestnorske gravmaterialet ble systematisert og fortolket og han brøt dermed med den systematiserende linjen som var vanlig på hans tid (Dommasnes 1998:47, Næss 1982: 123). Shetelig gikk inn på en fortolkningslinje hvor gravskikken ble tolket som en del av en større sammenheng i datidens samfunn. Han tok også i bruk skriftlige kilder og andre disipliner som støttet hans

teorier om det arkeologiske materialet han hadde til rådighet. Shetelig satte gravskikk i sammenheng med folkevandring og forsøkte å finne likheter i kulturforhold (gjenstander/gravskikk) mellom Norge og resten av kontinentet (Shetelig 1912, Fjeldberg 2008:6).

De to mest kjente arkeologene med en kulturhistorisk tilnærming er tyske Gustaf Kossinna og australieren Verne Gordon Childe (Olsen 1997:34). Kossinna blir som oftest regnet for å være den arkeologen som for alvor tok i bruk, og definerte, begrepet ”arkeologisk kultur” da han i 1911 skrev en bok om germanernes opprinnelse, hvor han glorifiserte den germanske ”rasen” som overlegen (Theliander 2000:29, Trigger 1996:124-25). Også Childe, som hadde studert under Kossinna i en periode, var opptatt av å finne europeiske folkeslags opprinnelse og han tok i bruk Kossinnas kulturdefinisjon (Olsen 1997: 36-38). Men i motsetning til Kossinna ble derimot Childes verk oppfattet å være av en mye mindre rasistisk art.

Kossinnas ideer om den europeiske befolkningens opprinnelse og såkalte ”vitenskapelige” studier av germanske ritualer, deriblant begravelseritualene, ble brukt til å skape en germansk opprinnelsesmyte som nazistene brukte til å verifisere sine handlinger under 2. verdenskrig. Nazistenes misbruk av kulturarkeologien viste hvordan arkeologiens teorier kunne utnyttes politisk og førte til en økende skepsis blant datidens arkeologer (Olsen 1997:41). Men kultur- og diffusjonsteoriene, sterkt påvirket av Childes synspunkter, var allment aksepterte frem til de gradvis ble avløst av en ny normalvitenskap (Theliander 2008:29).

Gjennom kulturarkeologien ble begrepene *kultur* og *etnisitet* brukt om ulike raser og nasjoner hvor etniske grupper var klart avgrensede og isolerte grupper med sine egne kulturer (Olsen 1997:32-37). I nyere tid er begrepene derimot blitt omdefinert, noe som den norske sosialantropologen Fredrik Barth hadde en sentral rolle i (Olsen 1997:64). Barth hevdet at etnisitet var et sosialt fenomen som ble konstruert gjennom kontakt mellom ulike grupper (1969:15-16). En gruppes identitet ble med andre ord skapt gjennom et møte med ”de andre”. Ifølge Østigård (2006:34) har etnisitet vært en styrende variabel i døderitualene, noe som altså vil si at store ulikheter i gravanlegg kanskje kan være et produkt av ulike etniske grupper. Mona Mortensen påpeker derimot at det også kan være likheter i materielle trekk mellom ulike etniske grupper og at det kan være et problem å finne de trekkene som markerer etnisitet (1991:10).

Fra grav til samfunn

Allerede på slutten av 40-tallet hevder den amerikanske arkeologen Walter Tyler at arkeologene burde støtte seg på etnografi og antropologi når de arbeidet med et arkeologisk materiale (Olsen 1997:42-45). Man måtte se på materialet i sammenheng med konteksten det ble funnet i og gjøre bruk av paralleller fra nåtidens til fortidens samfunn. Det var derimot først da den prosessuelle arkeologien slo fram i løpet av 60-tallet at dette synspunktet fikk feste.

Gravskikken og gravanlegg var fremdeles viktige forskningsobjekter for de fleste arkeologene, men i stedet for å forklare den mangfoldige gravskikken med ulike kulturer mente Lewis Binford og flere andre prosessuelle arkeologer at man heller måtte legge større vekt på økonomiske og økologiske forskjeller innenfor én kulturs sosiale organisasjon (Binford 1971, Solberg 2003: 20 og 30, Pearson 2009:73). Ut i fra det arkeologiske materialet delte man individene inn i en rekke roller og sosiale identiteter. De tolket den sosiale organisasjonen og kompleksiteten til de fortidige samfunnene, og fokuserte på den døde, med vekt på sosial rang, kjønn og alder (Solberg 2003:30).

Gravene ble knyttet til det sosiale liv og samfunnsstrukturer, mens gravgodset ble brukt til å få innsikt i de mangfoldige aspektene ved menneskenes sosiale rolle (Pearson 2009:94). De ble sett på som direkte avspeilinger av fortidens samfunnsstrukturering og flere forskere har brukt gravens størrelse og innhold til å påvise ulike grader av hierarki, høvdingedømmer og kjønnsforskjeller (Fjeldberg 2008:7 – se også Ringstad 1992 og Myhre 1987). Bjørn Myhre (1987) bruker for eksempel konsentrasjon av gravhauger og spredningen av ulike mengder rikdommer til å finne igjen senteret og regjeringsområdet til ulike høvdingedømmer.

Kritikk mot en ensporet fortolkning

I løpet av 1980-årene blir den prosessuelle tankegangen kritisert av de postprosessuelle arkeologene (Solberg 2003:20). Ian Hodder var en av de sentrale arkeologene innenfor denne retningen og stod sentralt i opprøret mot prosessuell arkeologi (Solberg 2003:20, Olsen 1997:59). I stedet for at det arkeologiske materialet ga en direkte avspeiling av atferd, mente de nå at det arkeologiske materialet heller kan ha hatt en symbolsk og kommunikativ betydning, det vil si en *indirekte* avspeiling av samfunnsorganisasjonene. Det materielle kunne brukes i visse sosiale strategier for å manipulere og opprettholde samfunnsforholdene

(Olsen 1997:61). Arkeologene stilte seg også mer kritiske til at gravskikk kunne belyse de sosiale aspektene ved et samfunn og de la større vekt på de mentale, religiøse og ideologiske aspektene (Solberg 2003:30). Gravritualene var en del av samfunnets ideologi og kunne brukes til å markere eller maskere ulike samfunnsforhold (Cassel 1998:27). Gravforskningen gjennom 80 - og 90 - tallet bestod av et ønske om å kombinere de ulike sosiale og religiøse fortolkningene (Fjeldberg 2008:8, se også Bennet 1987).

Gjennom 80-tallet oppstod det en interesse for gravritualer som overgangsritualer der man markerer individers overgang fra de levende til død og den dødes separasjon fra samfunnet (Dommasnes 1998: 69). Sosialantropologen Arnold van Genneps *rites de passage* (1960), hvor han tok for seg de ulike overgangsfasene og – ritualene, fikk og har fremdeles stor betydning for arkeologiske studier av gravskikk og gravritualer (Pearson 2009:22, Theliander 2000:36-38, Kristoffersen 1991:2-3 og Dommasnes 1998:82, Lillehammer 1996:100).

Under den kulturhistoriske arkeologien støttet man seg til naturvitenskapen hvor man så på evolusjon og raser (Solberg 2003:16-27), men i løpet av den prosessuelle og den postprosessuelle arkeologien ble altså undersøkelser av fortidige samfunn i større grad utført i samarbeid med blant annet samfunns- og religionsvitenskap og sosial antropologi. Samarbeidet med andre vitenskapsgreiner, særlig samfunnsfagene, førte til en bedre forståelse av de bakomliggende tankene og konteksten til et arkeologisk materiale. Antropologiens studier av identitet og etnografisk analogi, er spesielt blitt viktig for arkeologiens studier av identitet blant fortidens befolkning (Fowler 2004:52). For å forstå og tolke jernalderens gravskikk kan en for eksempel se på gravskikk blant den moderne verdens befolkninger eller bruke datidens samtidige beretninger, skrevet av utenlandske personer, som var i kontakt med jernalderbefolkningen fra Skandinavia (Østigård 1997, 2006).

Gruppeidentitet og individets selvforståelse

Det var tidligere større fokus på kronologi, typologi og teknologi enn det var på den døde og den dødes identitet (Østigård 2006:9). Man hadde med andre ord egentlig konsentrert seg relativt lite om selve individet i arkeologiske undersøkelser og heller sett på sammenhengen mellom den døde og det sosiale samfunnet (Dommasnes 2006:52). I løpet av de siste 20 årene har det derimot skjedd et skifte fra å være opptatt av gruppeidentitet til individets selvforståelse og identitet (Dommasnes 2006:80-81). Det ble også et økende fokus på kjønn

som en identitetsskapende faktor. Noe som man i ettertid ser henger sammen med generelle samfunnsdebatter og trender.

Frem til 1970-tallet var det få som så på kvinnes bidrag til fortidens samfunn. Om kvinner i det hele tatt ble studert så var det kun i forbindelse med undersøkelser av graver (Dommasnes 1992:2). Her så man på rikt utstyrte kvinnegraver som en refleksjon av posisjonen til og påvirkning fra familien eller lokalbefolkningen i stedet for den døde egen identitet og ferdigheter. Den feministiske kjønnsarkeologien endret dette og kvinnelige arkeologer ble opptatt av å fremme kvinnen fra fortiden (Dommasnes 1992). Inspirert av kvinnefrigjøringen krevde kvinnelige arkeologer at man ikke bare skrev om mannens rolle, men også la til kvinnen og hennes perspektiv. De feministiske arkeologene ville vise at også kvinnen hadde satt sine spor i det arkeologiske materialet (Dommasnes 1992). I løpet av 1980-årene dukket genderarkeologi opp innenfor begrepsområdet til den postprosessuelle arkeologien (Meskell 2001:194), og her gikk man fra fokus på kvinner til fokus på kjønn. I dag inkluderer kjønnsarkeologien de kulturelle vilkårene til både kvinner og menn og roller og identiteter blant begge kjønn tas opp i flere undersøkelser (jmf. Dommasnes 2006, Hanisch 2002, Lillehammer 1996, Bergstøl 1996).

Plassering av gravanlegg i landskapet og nær bosetning

Allerede rundt 1889, da Tor Helliesen startet sine registreringer av fornminner i Stavanger Amt, begynte arkeologer å se på de arkeologiske kulturminnenes plassering og tilhørighet i det omkringliggende landskapet (Bukkemoen 2007:143-144). Landskapet fikk etter hvert en viktig rolle innenfor arkeologisk metode og analyse og innenfor den bosetningsarkeologiske forskningen ble det viktig å ha forståelse for samspill mellom diverse kulturer og landskap (Solberg 2003:24-25, Keller 1993:59). Visuelle landskapsanalyser ble svært sentrale i analyseringer av gravanlegg og deres betydning for jernalderens befolkning. I henholdsvis 1993 og 1997 kom Christian Keller, Terje Gansum og Gro Jerpåsen ut med artikler som tok for seg nettopp den visuelle landskapsanalysen, hvor de også tok for seg gravanleggenes plasseringer (Keller 1993, Gansum, Jerpåsen og Keller 1997). Disse er brukt i senere forskninger av gravanlegg og deres plassering i landskapet og vil også stå sentralt i denne oppgaven (se for eksempel Bukkemoen 2007)

Gårdsnavnstudier og økologiske tilnærminger ble etter hvert også varige trekk i den norske bosetningsarkeologiske forskningen (Bukkemoen 2007:143). Rundt slutten av 1920-tallet

satset arkeologimiljøet på bosetningshistorie og problemstillinger innenfor gårdsanleggene, og gravanleggene ble studert innenfor en bosetningshistorisk ramme, blant annet som indikatorer på bosetning og ofte med en kronologisk synsvinkel for bosetningsvarighet (Bukkemoen 2007:144, Hagen 1953:47).

Anders Hagen (1953:47) mente at man måtte ta hensyn til materialet som kan si noe om forholdet mellom gård og grav. Hans undersøkelser på Sostelid i Aust-Agder var starten på en ny forskningstradisjon hvor man også tok i bruk betydningen av det omkringliggende landskapet – naturen og dets innhold – som kilde til sosial og økonomisk organisering av gårdssamfunnene gjennom jernalderen (Hagen 1953, Bukkemoen 2007:146).

2.2 Arkeologi på Fjøreneset

Foruten amtmannen Bendix Christian de Fine sin beskrivelse av Domsteinene i 1745, blir den første kjente beskrivelsen av fortidsminnene fra Fjøreneset en innberetning til Oldsagskommissionen i København, gjort av Haaland prestegjelds sogneprest i 1810 (Tønnesen 1965:top.ark.). Her omtaler han flere gravhauger fra Sola, Jåsund, Haga, Hogstad og Tjora. Også Nicolay Nicolaysen beskrev i 1860-årene flere av fortidsminnene på Fjøreneset og noen av funnene som da hadde fått museumsnummer (Nicolaysen 1862-66:306-308).

Av de tidligste undersøkelsene av Fjøreneset står konservatoren Tor Helliesens registreringer og undersøkelser av kulturminner i 1901 og 1902 sentralt (Helliesen 1901 og 1902, Skarsten og Hansen 2008:73). Helliesen kartla og registrerte gravanlegg, stedsnavn og løsfunn og noterte ned minner som bøndene hadde om anlegg fjernet flere år før registreringene. I ettertid er flere blitt fjernet, men det har også dukket opp nye. Det har vært relativt få store utgravninger av fortidslokaliteter i området, men ettersom det er kommet inn løsfunn og etterspørslor om fjerning av fornminner, har Arkeologisk museum i Stavanger og Rogaland fylkeskommune arrangert registreringer og befaringer for å undersøke dem nærmere (Skarsten og Hansen 2008). I de siste fem årene har det foregått flere registreringer og utgravninger på flere av gårdene på Fjøreneset hvor det er gjort spennende funn. Disse vil jeg nevne mer om i kapittel 4 hvor jeg tar for meg hver gård og de tilhørende fortidsminnene.

Det finnes foreløpig få nøyaktige dateringer av gravanleggene i forhold til det store antallet, da det kun er et fåtall som er blitt arkeologisk undersøkt og analysert. Flere av gravanleggene

er, som jeg også kommer til å diskutere nedenfor, datert til jernalderen gjennom beliggenhet og ytre form.

2.3 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg tatt for meg den arkeologiske forskningshistorien rundt grav og gravskikk. Gravfunnene er blant de viktigste funnkategoriene gjennom alle hele den arkeologiske faghistorien. Gravanleggene ble først anvendt for å kunne fortelle om forskjellige kulturer og kulturkontakt, men i neste epoke ble arkeologene mer opptatt av den sosiale organisasjonen innenfor én kultur. Gravfunnene ble brukt som direkte avspeilinger hvor de kunne fortelle om ulike hierarkiske grader, høvdingedømmer og kjønnsforskjeller. I den postprosessuelle fasen ble gravanleggene derimot sett på som mer indirekte avspeilinger hvor de fungerte som symboler og kommunikasjon i jernalderens samfunn. Arkeologien la dermed større vekt på de ideologiske og religiøse aspektene i stedet for det sosiale. På Fjøreneset var det tidligere kun få og nokså sporadiske undersøkelser, men i regi av Rogaland Fylkeskommune og Arkeologisk museum, UiS, har det foregått registreringer og utgravninger på flere av gårdene de siste fem årene. Det er gjort mange funn av gravanlegg og gravgods, men kun et fåtall av disse er blitt undersøkt og analysert. På Fjøreneset er det derfor et behov for å undersøke jernalderens gravanlegg nærmere og forske på området gravskikk.

3 Teoretiske tilnærminger og metodiske grep

I dette kapitlet vil jeg presentere og forklare noen sentrale begreper innenfor gravanlegg og gravskikk som jeg tar i bruk, før jeg deretter gjør rede for den teoretiske tilnærmingen som ligger til grunn for mine problemstillinger. Deretter vil jeg presentere de ulike metodene jeg har benyttet meg av i min metodiske tilnærming til gravanlegg fra jernalderen på Fjøreneset.

3.1 Begrepet gravskikk

Betydningen av begrepet gravskikk har endret seg i løpet av fagets historie. Begrepet er hovedsakelig benyttet om likbehandlingen og gravleggingsmetoden; *kremasjonsgrav* hvor den døde først blir kremert og deretter gravlagt (også kalt *brent grav*), og *inhumasjon* eller *jordgravlegging* (*skjelettgrav*) hvor den døde gravlegges ubrent (Marstrander 1983:106-108, se også Fredriksen 2005:256). Mens branngravene var enerådende i førromersk jernalder, omfattet gravskikken fra og med romertid også ubrente graver og begge ble brukt gjennom den resterende jernalderperioden (Lillehammer 1996: Solberg 2003). Både kremasjon og inhumasjon blir sett på som jernaldersamfunnenes to hovedmetoder for behandling av den døde, men det kan ha foregått andre seremonier innenfor disse (Marstrander 1983:106). Hva som er årsaken til disse ulike metodene og seremoniene vi ser sporene etter har vært gjenstand for mange diskusjoner og tolkninger (Shetelig 1912, Løken 1974, Solberg 2003, Næss 1996, Dommasnes 1997,1998).

I *Vestlandske graver fra jernalderen* benytter Haakon Shetelig (1912) begrepet om selve gravgjemmet og den ytre markeringen av gravanlegget (Shetelig 1912, Næss 1982).

Gravskikk innlemmer derimot også gjenstander som er lagt ved den døde og ikke minst det vi kan oppspore av ritualer i forbindelse med graven (Kristoffersen 1991, Fredriksen 2005:256).

I de følgende kapitlene i oppgaven vil jeg benytte meg av den ovennevnte definisjonen på gravskikk og jeg vil se på både gravleggingen og selve gravgodset. Jeg vil i tillegg til å se på den indre markeringen og behandlingen av den døde også ta for meg den ytre gravskikken, som er den synlige gravmarkeringen til gravanlegget, da disse, som Gansum bemerker i sin doktorgradsavhandling, er konstruksjoner (Gansum 2004:226). Byggingen av selve anlegget er blitt gjort i felleskap og de må ha hatt et formål med markeringen av gravene. Sammen med

den ytre markeringen vil jeg forsøke å foreta en landskapsanalyse hvor jeg ser på gravanleggenes plassering i landskapet og spredningen på gårdene.

Gravanlegg i jernalderen; begreper og definisjoner

Gravanlegg var enten enkeltliggende eller de lå samlet på gravfelt (Solberg 2003:78, Bukkemoen 2007). Anleggene lå som regel enten ved bosteder eller ved ferdselsårer og på gravfeltene kunne det være alt fra noen få til flere hundre graver. Gravfeltene har antageligvis vært forbeholdt én ætt eller én gård og de var sannsynligvis i bruk over en lengre tidsperiode (Solberg 2003:78). Med *gravanlegg* mener jeg selve graven og de ytre og indre markeringene av denne.

Gjennom jernalderen, tok befolkningen i bruk flere ulike markeringer av gravanleggene, både når det gjelder den ytre og den indre utformingen av disse. Størsteparten av Fjørenesets gravanlegg har beskrivelse av den ytre formen, men flertallet mangler en beskrivelse av den indre markeringen. De som har gode nok beskrivelser av både den indre og ytre form viser derimot at det også her har vært stor variasjon og flere ulike kombinasjoner i oppbyggingen av gravanleggene gjennom jernalderen. I det følgende ønsker jeg å gå nærmere inn på definisjonene av de ulike gravmarkeringene som finnes i mitt undersøkelsesområde og, der hvor det er mulig, gå inn på teori om gravanleggformenes datering og tilhørighet i jernalderperioden.

Kan en datere gravanlegg ut i fra deres ytre markering? Trond Løken har i sin avhandling med undersøkelser fra Østfold og Vestfold, sett på om de ulike markeringene av gravanlegg kan dateres til spesifikke perioder (1974). De fleste av gravanleggene med funn har vært markert med en *haug* eller en *røys* og denne gravformen ble benyttet fra eldre bronsealder og frem til slutten av vikingtid, da kristendommen hadde fått fotfeste (Bukkemoen 2007, Solberg 2003, Lillehammer 1996, Bukkemoen 2007) Ifølge Ingvild Øye ble gravanleggene i middelalderen ofte brukt som legitimering av odelsrett, og man antar at dette, i tillegg til at de var eiendomsmarkører, også var tilfelle gjennom jernalderen (Myhre og Øye 2002:226, Iversen 2004: 67-71). Ifølge Liv Helga Dommasnes (1997:38) betyr betegnelsen *haug* som oftest at man har å gjøre med en jordbygd konstruksjon, både med og uten stein, mens *røys* vil si at den er bygget opp av en mengde stein som er blitt røyset sammen uten innblandet jord. Flere gravanlegg ser derimot ut til å ha blitt bygget av en blanding av jord og stein og Dommasnes (1997:38) utdyper at begrepene ofte brukes om hverandre og at terminologien til tider kan

være nokså uklar. Man kan også møte på hauger som har en *kjernerøys*, i midten av haugen, som deretter er blitt dekket av en *jordkappe* (Dommasnes 1997:38). Grete Lillehammer utdyper i sin magisteravhandling (1996) at konstruksjonen av anlegget ofte er uklart og hun legger derfor liten vekt på skille røyser og hauger i analyseringen av gravfeltet på Kvasheim (Lillehammer 1996:41).

Gravanleggene har, som nevnt tidligere, flere typer ytre markeringer. De fleste gravanleggene har en rund form og kalles *rundhaug* eller *rundrøys*, men en møter også på *langhaug* og *langrøys* hvor den ytre formen er avlang (Bukkemoen 2007:170). Flere hevder at de runde anleggene som er over 20 meter i diameter og de lange gravanleggene som er over 40 meter lange er såkalte storhauger og er symbol på at den døde eller den dødes familie var mektige og høyt oppe i samfunnhierarkiet (Gansum 1995:158, Ringstad 2004:240, Bukkemoen 2007:171). Disse kan komme i ulike former, med ”langovale” eller ”båtformet” som de mest vanlige (Dommasnes 1998:40). De lange gravanleggene i materialet i denne analysen ser derimot ikke ut til å ha lignende former (jmf. Appendiks A). De lange gravanleggene på Kvasheim ser ut til å først oppstå i yngre romertid (Bukkemoen 2007:170, Bergstøl 1996:70,); er dette også tilfelle i på Fjøreneset?

Ifølge Lillehammer (1984: 121) ser langhaugene på Kvasheim ut til å ha vært forbeholdt kvinnegraver som hun karakteriserer som middels rikt utstyrt med gravgaver. De sparsomme kvinnegraver skal derimot være fordelt mellom både runde, ovale og lange hauger. Fordi langhaugene er blitt påvist av mange forskere til å være tilknyttet kvinner og det samtidig er blitt foreslått at de kan være symbol for langhuset, utvider Lillehammer tolkningen til å antyde at man antagelig har å gjøre med såkalte ”husfruer” eller ”gardkoner”, som har hatt en betydelig høyere posisjon enn de andre gravlagte kvinnene fra området (Lillehammer 1988:373-375).

Steinsetting og *steinlegging* dateres begge til eldre jernalder (Dommasnes 1998: 42, Løken 1974:59-60). Mens steinsettingen vil si at gravmarkeringen består av reiste steiner er steinleggingen ofte ett eller to lag med stein som er lagt direkte på bakken (Dommasnes 1998:42). Både steinsettinger og steinlegginger kan forekomme i en rekke ulike former; runde, ringer med eller uten såkalte ”solhjul”, trekanter, stjerneformede og firkanter eller

rektangler. På Fjøreneset finnes de som både runde og ovale ringer, firkantede, rektangulære og én rund ring med eiker inni (se også kapittel 4 og Appendiks A). I likhet med skillet mellom haug og røys er også skillet mellom haug og steinlegning uskarpt og uklart, her er det volumet som gjør at man kan skille disse fra hverandre (Dommasnes 1998: 42, Gansum 2004:106, Løken 1974: 61).

På Fjøreneset finnes det også trekantede gravanlegg med innbuede sidekanter som ser ut som stjerner med tre armer (se Appendiks A). Denne typen gravanlegg kalles også *trekantet steinlegning*, *stjerneformet anlegg* eller *treodd* (Bukkemoen 2007, Myhre 2005a, Myhre 2005b, Andrén 2004, Løken 1974). I Askeladden fornminnedatabase blir disse anleggene omtalt som stjerneformet haug eller røys og jeg vil dermed også benytte meg av denne definisjonen. Disse er ofte lave røyser eller steinsetninger og flere har et søkk i sentrum som kan tyde på at anlegget enten er blitt utsatt for gravrøveri eller at det kan ha stått noe der. Ifølge Myhre (2005a:7) befinner de fleste treoddene seg ved ferdselsårer til lands og til vanns eller nær såkalte storgårder som kanskje hadde en viktig posisjon i samfunnet. Svensk forskning antyder at treoddene var symboler for livets tre, *Yggdrasil*, fra den norrøne mytologien, hvor armene representerte røttene og en eventuell oppreist stein eller stamme i midten representerte selve treet (Myhre 2005b:30, Andrén 2004: 407-408).

Det er fremdeles usikkert om alle treoddene kan gå under kategorien gravanlegg, ettersom det i Norge er veldig få som er blitt arkeologisk undersøkt og det er få som har avgitt såkalte gravfunn (Myhre 2005a: 3-4, Myhre 2005b). I Sverige har det forekommet brente bein og annet gravfunn i 65 prosent av 120 undersøkte, mens det ikke har vært noen funn i de resterende 35 prosentene (Andrén 2004:409). De undersøkte treoddene i Sverige er datert til perioden 200-1050 e.Kr. noe som stemmer med de daterbare, stjerneformede gravanleggene i Rogaland (Andrén 2004:411, Myhre 2005a, Myhre 2005b). Både de svenske, med unntak av én, og de norske tilfellene er såkalte branngraver og dette gir et inntrykk av at treoddene når de ble benyttet til gravanlegg var forbeholdt branngraver. En annen likhet er at treoddene som oftest kun er en, to eller tre i antall og at de ligger tilnyttet et gravfelt (Myhre 2005a:6). Anders Andrén (2004:411) mener at treoddene kan ha sitt utspring fra de trekantede og triangulære steinsetningene, med helt rette sider, som dateres tilbake til perioden 500 f.Kr-550 e.Kr. Flere tilfeller av slike gravanlegg skal ha hatt større steiner stående i midten og det ser ut til at også disse var tilknyttet branngraver.

En annen type ytre markering på gravanleggene fra mitt undersøkelsesområde er *flatmarksgrav* (jmf. Appendiks A). Flatmarksgravene er det relativt få av, men det er mulig at dette var en mer vanlig form enn det de arkeologiske funnene gir inntrykk av (Bukkemoen 2007: 172). De få tilfellene er nok mest sannsynlig på grunn av at det er vanskelig å oppdage dem uten noen form for synlig ytre markering og de er gjerne blitt ødelagt og opprotet gjennom jordbruk eller annen oppgraving av jorden. Det dukker ofte opp en del såkalte løsfunn eller funn med ukjent kontekst som derimot kanskje kan ha vært gravgaver i en slik grav. Flatmarksgraver blir oppfattet som å være uten overflatemarkeringer, men det er usikkert om dette også var tilfelle i gravenes samtid (Dommasnes 1998:37). Kanskje markerte datidens befolkning flere av gravene med organisk materiale som med tidenes løp har forsvunnet. I dag finner man ofte såkalte båtgraver fra yngre jernalder som flatmarksgraver, men det er mulig at også disse har hatt en haug over seg som deretter gjennom århundrene har sunket sammen (Dommasnes 1998:37). Det finnes kun et eneste tilfelle av båtgrav i mitt gravmateriale.

Kantmarkeringer som *fotgrøft* og *fotkjede* er såkalte gravmarkører (Løken 1974:54). Mens en fotgrøft er blitt dannet ved at man har hentet massen til haugen i en sirkel rundt denne, dannet man en fotkjede ved å legge ned store steiner, i en rad og et lag, i en sirkel ved kantlinjen til gravanlegget. Det er ingen av anleggene innenfor undersøkelsesområdet som har fotgrøft, men det finnes derimot noen som har en viss form for fotkjede (jmf. Appendiks A). Ifølge undersøkelsene til Løken (1974:146) i Vestfold og Østfold har man anlegg med fotkjede fra både bronsealder og den eldre og yngre jernalderen. Mens det i Vestfolds tilfelle ser ut til å være vanligst i eldre jernalder, ser den ut til å være like mye brukt gjennom hele jernalderen i Østfold. Ved å se på sammenhengen mellom ytre form på anlegget og fotkjede og andre daterings-elementer har han kommet frem til at disse anleggene hovedsakelig kan dateres til eldre jernalder (Løken 1974:145-156). Andre kantmarkeringer er *hjørnestein*, hvor en intensjonelt passert stein er reist i et eller flere hjørner og skiller seg fra gravanleggets resterende steiner, og *kantstein* hvor en lang stein hviler på sin minste flate i ytterkanten på anlegget (Løken 1974:55).

I noen tilfeller innenfor mitt undersøkelsesområde møter en også på reist stein enten på eller ved gravanlegg (jmf. Appendiks A). En bautstein kan ha blitt reist enten på toppen av haugen eller ved siden av gravanlegg (Gansum 2004:157). I den norrøne litteraturen nevnes også

bautasteiner som ble reist til minne om en manns bragder og lignende etter dennes død (Sturlason 2009:10): ” *Til minne om stormenn skulle folk gjøre en haug, og etter alle slike menn som det hadde vært manns mot i, skulle de reise bautasteiner; denne skikken holdt seg i lange tider* ”). Ifølge Løken (1974:43-44) viser funn at bautasteiner ble reist ved gravanlegg i perioden keltertid til vikingtid, hvorav den oftere opptrer på i forbindelse med graver fra den eldre jernalderen enn den yngre. En reist stein på eller i en haug tolkes som regel for å være en kjønnsindikasjon på at man har å gjøre med en mannsgrav (Gansum 2004:157). En bautastein som ikke er reist på eller ved haug eller gravfelt kan derimot være svært uklar på kjønnsindikasjon og kronologi og i flere tilfeller med reiste bautasteiner er disse også blitt knyttet til datidens ferdselsårer som veimarkeringer.

Indre markering

Under den ytre gravmarkeringen skjuler det seg ofte en indre markering i form av et *gravgjemme* (Marstrander 1983:108, Næss 1996:12, Lillehammer 1996:43). Det er to hovedformer for gravgjemmer – *med* og *uten rammer* (Lillehammer 1996: 43-47). I gravgjemmer uten rammer har man ingen påviselig konstruksjon inni gravanlegget, den døde er ofte kun gravd ned i en grop i jorden (Lillehammer 1996:46-47, Marstrander 1983:108). Denne typen kan betegne både skjelettgrav og branngrav. Et gravgjemme med rammer vil som oftest være en kiste eller et kammer (Marstrander 1983: 108). Mens kistene kan være rundt 2 m lange og som oftest inneholde en skjelettgrav, er kamre noe mindre i størrelse (rundt 1 m²) og, ut i fra gravfunn, mest brukt i forbindelse med branngraver. I kildene for gravanleggene på Fjøreaset blir kammer brukt om både skjelettgravene og branngravene uavhengig av lengde (se Appendiks A).

En branngrav omtales som en *urnegrav* når kremasjonsrestene er lagt i en beholder, og i flere tilfeller har man funnet en helle liggende på toppen av beholderen (Marstrander 1983:106). På Fjøreaset forekommer disse både i kamre og i nedgravninger (se Appendiks A). Noen ganger har også rester etter likbålet, slik som kull fra bålet, blitt begravd sammen med den kremerte. I noen tilfeller på Fjøreaset møter man på et såkalt *brannflak* hvor den kremerte og rester fra likbålet ser ut til å ha blitt spredt jevnt utover et område (Næss 1996:12, Marstrander 1983:108).

3.2 Teoretisk mangfold knyttet til gravanleggene

Gravhaugene viser at det i jernalderen ble utøvd ulike gravskikker både når det gjelder konstruksjonen av og størrelse på selve gravmonumentet eller haugen, i forhold til mengde og typer gravgods, og selve behandlingen av den døde (Kristoffersen og Østigård 2006:124). Også gravanleggene og – funnene på Fjøreneset viser forskjeller i gravmarkering og innhold. Det finnes mange teorier om de ulike gravanleggene og gravskikkene. I utgangspunktet vil en kunne hevde at markeringene også i seg selv peker til ulike ritualer eller rituelle praksiser knyttet til gravlegging, gravanleggene og gravskikkene.

Terje Østigård hevder at mange arkeologer vektlegger såkalte enfaktorsforklaringer slik som at gravanleggene enten representerer sosial makt og status eller at de avspeiler religionen (Østigård 2006:11). Men det kan være mange ulike variabler som har ført til den store mengden ulike gravskikker. Gravene og gravskikk kan gi oss innsikt i hvordan samfunnet kan ha vært både når det gjelder bosetning, teknologi, handel, kultur, kontakter, religion og ikke minst sosiale strukturer (Solberg 2003:30, Dommasnes 1991:48).

De store og rike anleggene blir oftest tolket som å være symbol for makt og at disse viser til ulike grader av sosiale relasjoner mellom personer og grupper (Østigård 2006, Fredriksen 2005: 236, Solberg 1995 og 2003, Myhre 1981). De kan ellers tolkes som symboler på de etterlevendes arve- og eierett til områder, eller gårdsgrensemarkører (Østigård 2006: 31, Ødegaard 2007, Dommasnes 2006:99). Religion og ideologi er også årsaker til forskjeller i gravskikk (Østigård 2006: 11, Petursdottir 2007, Bruun 2007).

Gravskikken er altså å betrakte som en informasjonskilde til samfunnsforholdene i jernalderssamfunnet, men med den postprosessuelle arkeologien ble man også oppmerksomme på de symbolske og kommunikative aspektene ved gravskikk (Evensen 2003:65;61-62). I denne teoretiske tilnærmingen stod strukturalismen til Claude Lévi-Strauss sentralt (Olsen 1997:194-197). Lévi-Strauss hentet sin modell fra språkstudiet og formet en kulturteori hvor alle ikke-språklige fenomen kunne analyseres på lik linje med språk. Disse består av tegn og er meningsbærende strukturerende systemer (Olsen 1997:194-197). Gravskikken blir dermed en del av menneskelig kommunikasjon hvor meningen må tolkes ut i fra konteksten (Olsen

1997, Evensen 2003:62). Her blir gravskikken dermed relatert til ideologi og religion i stedet for å være en direkte avspeiling av samfunnsforholdet (Evensen 2003:63).

Mer sosiologiske tilnærminger til gravskikk finner en i handlingsteoriene til Anthony Giddens og Pierre Bourdieu (Evensen 2003:63, Fredriksen 2005:192). Utgangspunktet for Giddens struktureringsteori ligger i samfunnsforskningens debatt mellom objektivistiske og subjektivistiske (Olsen 1997:158-162). Mens objektivistene ikke tok hensyn til individets rolle i samfunnet og hevdet at kulturelle strukturer og samfunn bestemte menneskenes handlinger, mente subjektivistene tvert imot at samfunnet og kulturene var produkter av de menneskelige aktørene. Både Giddens og Bourdieu påpeker at det heller finnes et gjensidig avhengighetsforhold mellom disse, hvor handlingene påvirker strukturer som igjen virker tilbake på nye handlinger (Olsen 1997:164-169, Fredriksen 2005:192). Bruker man denne tankegangen på gravskikk tilsier dette at selv om ritualene til og byggingen av gravanleggene var betinget av datidens praksiser, kunne de involverte også foreta ulike valg, gjerne for å tilsløre eller fremheve den døde eller deres egen sosiale identitet (Evensen 2003:63). Ritualene blir på den måten en slags passiv refleksjon av samfunnet og de bidrar til formingen av samtidens samfunn (Härke 1997:21). Gravgodset vil altså ikke alltid reflektere den døde sosiale status, men også kravene som de etterlatte har til den døde eiendom og dennes posisjon i samfunnet.

Det er bortimot umulig å oppdage alle ritualene som er blitt gjennomført ved en gravleggelse, kun gjennom arkeologiske metoder (Härke 1997: 22). Mens man gjennom det arkeologiske materialet kan se spor etter ofringer, gavnedleggelse og oppbygning av gravanlegget er det ikke like lett å finne informasjon om ritualer som for eksempel vake eller prosesjoner. Fordi gravmaterialet er formet av menneskenes intensjoner og tanker vil en direkte slutning rett fra det arkeologiske materialet være umulig (Härke 1997:24). For å forstå hva slags betydning ritualer har for det fortidige samfunnet må man se på gravmaterialets kontekst som da vil si ritualene ettersom de oppstod gjennom en rituell hendelse (Härke 1997:23). Og for å forstå dette bedre kan man ty til antropologi hvor en kan observere betydningen som ritualene har for samfunnet.

Arnold van Gennep og hans ”rite de passage”, overgangsritualer, har hatt betydning for arkeologiske og antropologiske tolkninger av gravskikk og refereres ofte til i forbindelse med undersøkelser av ulike områders gravanlegg (Kristoffersen 1991, Fredriksen 2005:257, Dommasnes 1998, Østigård 2006.). Gennep så på ritualer som knyttet til visse sentrale livsendringer eller hendelser slik som fødsel, initieringer inn i ulike aldersgrupper slik som fra barn til voksen, ugift til gift og overgangen til døden og delte disse ulike stadiene inn i separasjonsriter, overgangsriter og innkorporeringsriter (Gennep 1960). Døden ble sett på som en prosess og ikke som noe avsluttende. Gravritualene som utføres er avhengige av de ulike kulturenes tro om reisen og inngangen til det hinsidige (Gennep 1960: 153).

Jernalderens gravskikk var altså mest sannsynlig regisserte ritualer, utført for å sikre at det enkelte individ vil oppnå en gunstig tilværelse i livet etter døden (Kristoffersen og Østigård 2006:113). Den døde går gjennom en transformasjon fra levende til død, eller fra en sosial status til en annen. Ulike graver tyder på at det har foregått ulike ritualer. Ritualene er ikke bare reflekser av en religiøs forestilling, men skal også ha en sosial funksjon (Evensen 2003:56). De ulike teoretiske tilnærmingene tilsier dermed at gravanleggene ble brukt i ulike sosiale strategier, hvor de enten kunne utheve, maskere eller kommunisere informasjon om visse sosiale forhold (Evensen 2003:63). Gravskikken er altså ikke en direkte refleksjon av samfunnsforholdene, men relateres til samfunnets ideologi og religion. Dette vil også jeg ha som mitt utgangspunkt.

Ian Hodders kontekstuelle arkeologi er sentral for min tilnærming til gravanleggene på Fjøreaset. Funnforhold og funnkontekst var viktige elementer allerede på slutten av 1800-tallet og har alltid vært viktig for å kunne definere hva slags funn man har å forholde seg til, det være seg gravfunn, bosetningsfunn eller løsfunn (Solberg 2003:25). Ved den postprosessuelle arkeologien blir det derimot understreket at man ikke kan ta i bruk universelle regler med såkalte krysskulturelle generaliseringer for å forstå det arkeologiske materialet (Solberg 2003:25, Olsen 1997:103, Trigger 1996:251-253). Hodder og andre postprosessuelle arkeologer mente at den materielle kulturen i tillegg til sin opplagt praktiske side også hadde en symbolsk side – at den kunne kommunisere noe – og at betydningen derfor var kontekstavhengig. For å kunne forstå et gravanlegg og de gravritualene som er brukt må man blant annet se på de ulike gjenstandstypene og – kombinasjonene og deres

romlige distribusjon i graven, kronologi og ikke minst gravenes romlige distribusjon og plassering i landskapet (Olsen 1997:103).

Nyere teoretiske retninger har åpnet for et nytt og sterkere fokus på ting og mennesker også i en mindre hierarkisk relasjon til hverandre, hvor tingene ikke lenger kun er redusert til symboler og tekst og har fått en sterkere posisjon som subjekt (Olsen 2003, Bruun 2007, Petursdottir 2007). Bjørnar Olsen er i sin artikkel kritisk til at forskere etter hvert tok fokuset vekk fra selve gjenstanden og heller brukte den som et middel til å forstå ulike sider ved fortidens samfunn. Tingene ble redusert til språk, symboler og handling skapt av en person, mens Olsen selv mener at en heller bør fokusere på hvordan tingene kan konstruere personene (Olsen 2003: 96-100, Bruun 2007:23-24). Gjenstander er stort sett avgjørende for brukernes gjøremål. I likhet med gjenstandene er også studiene av gravanlegg preget av å være samfunnsrettet fokus på det ideologiske, symbolske og funksjonelle aspektet, hvor gravmaterialet ble redusert til symboler (Olsen 2003, Petursdottir 2007:15-17).

3.3 Regional og sosial identitet

Sosiale aspekt som status og identitet er gjengangere innen arkeologiforskningen i Norge og særlig har dette vært knyttet til gravskikken (Myhre 1981, Kristoffersen og Østigård 2006, Dommasnes 2006, Solberg 2003). Men det er likevel et vanskelig felt fordi det ikke nødvendigvis er slik at en rik grav betyr at den avdøde selv hadde makt og rikdom. Lewis Binfords teori om at variasjonene i gravskikken representerer samfunn som var differensierende og komplekse mottok mye kritikk fra de postprosessuelle tilhengerne (Cassel 1998:27-28). Kritikken gikk for det meste ut på at hans teori tok for lite hensyn til de ideologiske aspektene ved gravskikken og at ritualene rundt selve gravleggelsen også kunne tilsløre eller forvrengte den sosiale tilhørselen til de involverte. Jeg vil i tillegg til det sosiale aspektet også ta for meg de ideologiske aspektene og ritualene og se på hvordan disse påvirker gravskikken og tolkningene av de sosiale aspektene ved gravanlegg.

I *Fra ting til tekst* hevder Bjørnar Olsen (1997:61) at gravanlegg ble brukt i sosiale strategier for å markere identiteten og hevde statusen til den døde og de etterlevende overfor andre innad i samfunnet eller utenforstående. Kan jeg etterspore dette utsagnet i min gjennomgang

av Fjøreneset i jernalderen og er det noe i gravmaterialet som over tid viser kontinuitet eller endring i lys av sosial status og regional identitet?

Regionsbegrepet har både et romlig og et sosialt aspekt. Som romlig kategori henspeiler regioner på landskap og geografi, på ulike regionale nivå slik som land, bygd, by osv. og som sosial kategori kan den knyttes til identitet (Barndon 2010). Den regionale identiteten konstrueres i møtet med ”de andre”, når et samfunn eller en gruppe fokuserer på noe særegent med seg selv og differensierer seg fra andre samfunn og grupper (Barth 1969). Det oppstår med andre ord ulike etniske grupper.

Sosial identitet er enkeltpersoners forståelse av seg selv og samfunnet rundt seg; de sosiale forholdene en har til andre individer eller grupper (Engevik 2007: 163, Fredriksen 2005: 250-252). En persons identitet henger sammen med samfunnets kulturelle modeller av og sosiale holdninger til alder, kjønn, status, religion og geografisk tilhørighet. Den sosiale ordningen av identiteter er knyttet til utøvelse av politisk makt, hvor ulikheter brukes til å legitimere fordelingen av status og klasse blant befolkningen. En har også det sosiale kjønn, hvor gjenstandene i gravene er blitt brukt til å identifisere kjønn og sosial identitet.

Den regionale, etniske, identiteten og den mer individuelle identiteten er nokså ulike. Mens den etniske, identiteten er en gruppes identifisering av seg selv mot andre grupper fra andre regioner og ofte blir avgrenset av elementer i et landskap, er den individuelle identiteten mer vendt mot de andre personene innad i gruppene og er gjerne mer personlig (Barth 1969, Engevik 2007:163). Den etniske identiteten opprettholdes ofte selv om individet beveger seg over grensene fra sin gruppe til en annen, mens den individuelle identiteten gjerne kan endres. Mona Mortensen trekker frem etnisitet i sine undersøkelser av Kvassheim (1991) hvor hun trekker frem likheter mellom gravanlegg på Kvassheim og Jylland og påpeker at disse kan ha vært forårsaket av immigrasjon av en etnisk gruppe som har opprettholdt sin egen tradisjon i møte med ”de andre” fra områdene rundt. Det kan også være knyttet til handel og kontakt, hvor en gruppe har overtatt nye materielle trekk gjennom handel og kontakt med en annen gruppe. Er det gravanlegg på Fjøreneset som tyder på en såkalt etnisk identitet og er identiteten som avspeiles i gravanlegget rettet mot befolkningen på Fjøreneset eller andre etniske grupper i områdene rundt?

3.4 Metodisk tilnærming

I og med at jeg skal ta for meg gravskikk og identitet gjennom jernalderen på bakgrunn av Fjørenesets gravanlegg vil jeg i det følgende basere min metodiske tilnærming på både kvantitative metoder, hvor jeg ønsker å få en oversikt over anleggene og deres tilhørende elementer (makronivå), og kvalitative metoder, hvor jeg går nærmere inn i enkelte gravanlegg og deres omkringliggende områder (mikro- og mesonivå) og forsøker å finne meningen og betydningen som gravanlegg har hatt for jernalderbefolkningen. Mine metoder er i stor grad inspirert av de metoder som Grete Lillehammer brukte i analyseringen av anleggene på Kvasheimfeltet (1996).

I analysen blir det lagt vekt på likheter og variasjonene i de ulike gravelementene. Jeg vil derfor kategorisere gravene og plassere dem etter gravmarkeringer (ytre og indre), kjønnsbestemmelse, likbehandling og gravgaver. Jeg vil bruke gjenstandskombinasjoner for å se etter den døde kjønn og sosiale identitet. Gravene vil også bli delt inn etter datering for å se om det er en eventuell utvikling av gravskikk i området og på de ulike gårdene.

Et annet element i min analyse vil være beliggenheten til gravanleggene. Her ser jeg både på plasseringen i landskapet og i forhold til gårdsanlegg. For å få en oversikt over beliggenhet har jeg tatt i bruk internettbaserte kartoppslag (Finn.no kart, google maps og Sola kommunes kartportal) og ved hjelp av arkivet på arkeologisk museum, UiS, Stavanger museums årbok, fornminneregisteret Askeladden og annen publisert litteratur (Myhre 1981, Armstrong 2009) har jeg plassert gravanleggene inn på kart over gårdene. På den måten har jeg kunnet se på den geografiske distribusjonen av gravanlegg både innenfor en gård og mellom de ulike gårdene innenfor mitt analyseområde, Fjøreneset.

Komparativt har jeg satt de ulike gårdene opp mot hverandre og sett på variasjoner og likheter mellom gårdenes gravanlegg i form av antall, gravmarkeringene og spredning. Fordi det er lite forsket på gravanlegg og gravskikk i undersøkelsesområdet trekker jeg også frem undersøkelser av gravanlegg fra andre områder på Jæren, med hovedvekt på Kvasheimfeltet i Hå kommune, Rogaland (Bukkemoen 2007, Bergstøl 1995, 1996, Mortensen 1991 og Lillehammer 1996). Og sammenligner resultatene fra undersøkelsene med gravmaterialet på Fjøreneset.

For å kunne tolke de resultatene jeg får gjennom de kvantitative metodene må jeg også bruke kvalitative metoder. En tolkning trukket ut av det arkeologiske materialet alene vil, som nevnt tidligere, være vanskelig og jeg må ta i bruk kontekst og analogier for å komme nærmere inn på det daværende samfunnets idealer og handlinger og for å komme nærmere meningen og betydningen av gravanleggene.

Som nevnt under den teoretiske tilnærmingen er den materielle kulturen blir sett på som å være en aktiv del av menneskenes kommunikasjon og blir på den måten også symbolske objekter som er meningsbærende (Härke 1997:21). Gravmaterialets symbolikk blir først forståelige når man også tar i betraktning konteksten til denne. Man må med andre ord ta i betraktning den temporale, romlige, sosiale og religiøse konteksten for å kunne forstå hva som er meningen bak de ulike typene gravmateriale. I følge Härke (1997:23) er ikke konteksten til gravmaterialet annet gravmateriale; de ble konstruert gjennom en rituell handling og konteksten til gravmaterialet blir dermed en rituell kontekst. Jeg vil gå nærmere inn på det ideologiske og symbolske aspektet slik som disse kommer til uttrykk i gravene på Fjøreneset, og jeg vil gå nærmere inn på selve funnkonteksten; det omkringliggende landskap og funnsammensetning i graven, slik den kommer frem gjennom den kvantitative analysen. Det er derimot slik at flere av anleggene på Fjøreneset har mangelfull informasjon om plassering av gravgaver, den døde eller den indre markeringen av anlegget. Dette er ofte tilfellet med flere av de anleggene som ble gravd ut i løpet av 1800-tallet av ukyndige privatpersoner, men også noen av dem som Helliesen undersøkte. Med flere av de nyligere utgravde anleggene foregår det fremdeles en analysering og undersøkelse av gravmaterialet og det foreligger derfor for denne oppgaven ikke fullstendige opplysninger om disse.

Andre kilder til skikk og bruk rundt gravanlegg

I tillegg til de arkeologiske kildene (det vil si gravmaterialet og analyseringen av dette) vil jeg også forsøke å se på sammenhenger til stedsnavn og se på hva sagalitteraturen kan fortelle om skikk og bruk rundt gravanlegg.

Steds- og gårdsnavnene på Fjøreneset og Tanangerhalvøya stammer for det meste fra forhistorisk tid og de fleste har antageligvis sin opprinnelse fra jernalderen (Rønneseth 2001, Skarsten og Hansen 2008, Myhre 1981). Gjennom en stedsnavnforskning er det mulig å få en

noenlunde oversikt over gårdenes bruksperiode/opprinnelse, men her må man også ta forbehold at navnet kan ha endret seg. De fleste gårdene i området har fått navn etter plassering i landskapet (som for eksempel Jåsund – trangt sund) eller størrelse/hierarki (som for eksempel Myklebust- den største gården). Gårdene med navn eldre enn jernalder og som viser kontinuitet over lengre tid (som for eksempel Tjora) har rike gravanlegg som kan vise at disse gjerne hadde en høy hierarkisk plassering blant gårdene.

Et grunnlag for analogislutninger er såkalte historiske kilder, som blant annet Snorres kongesagaer eller litteratur fra dalevende utenlandske personer, som for eksempel Ibn Fadlan, som tar for seg det norrøne og germanske samfunnet. Andre kilder fra sagalitteraturen som eddadikt og skaldekvad beskriver hva som var skikken ved gravleggelse under yngre jernalder (Ruud 2008:10-11). Her finner man ofte en forbindelse med jernalderens guder og religion, hvor blant annet Odin skal ha kommet med en lov om hvordan den døde skulle gravlegges. De beskriver også i noen tilfeller hvordan visse typer gravskikk er forbeholdt visse typer stater i samfunnet.

De historiske verkene er viktige hjelpemidler når en skal trekke analogislutninger, men en må også ta i betraktning det faktum at det ofte er avstand både i tid og rom mellom de historiske verkene og det fortidige samfunnet en vil undersøke (Solberg 2003: 71). Jeg har brukt flere av sagaene i ett forsøk på å se om disse kan forklare plasseringen av og markeringene til gravanleggene på Fjøreneset.

3.5 Kildekritikk ved bruk av gravanlegg som indikator på sosiale forhold

I min gjennomgang av materialet fra Fjøreneset har jeg møtt på en rekke problemer som jeg har tatt hensyn til i analysen og jeg har utelukket gravanlegg som ikke har inneholdt nødvendig informasjon. Jeg bruker primært sett opplysninger fra fornminnedatabasen Askeladden (<http://askeladden.ra.no/login/index.jsp>) og registreringene til Helliesen i 1901 og 1902, men supplerer informasjonen med rapporter og undersøkelser hentet fra arkivet til Arkeologisk museum, UiS (AM, tidligere AMS) og muntlige meddelelser fra arkeologer som har utført undersøkelser på to av gårdene de siste årene, Niall Armstrong og Even Bjørdal på Tjora, og Barbro Dahl på Myklebust. De nyere undersøkelsene er enda ikke registrert i databasene. Informasjonen om funngjenstander (se Appendiks B) er gjort ut i fra nettsiden

www.unimus.no, en nettside med universitetsmuseenes arkeologiske tilvekster og tilvekst sendt til meg fra avdeling for dokumentasjon og samlinger ved Arkeologisk museum, UiS.

Jeg ønsker å ta for meg gravanleggenes markeringer, den gravlagtes kjønn og likbehandling, funn og datering, men det er i flere tilfeller mangelfulle opplysninger om disse. Mengden av informasjon varierer sterkt og mens det i noen tilfeller finnes informasjon om hvert av de nevnte aspektene ved gravanlegget har andre relativt lite eller ingen informasjon. Det finnes også flere tilfeller hvor opplysninger fra ulike kilder gir ulik informasjon.

Det er i hovedsak de ulike kildenes kategorisering av gravanlegg som røys og haug som ikke stemmer overens med hverandre. Fornminnedatabasen og Helliesen har for eksempel ikke vært konsekvente med hensyn til kategoriseringen og i flere tilfeller hvor Helliesen beskriver anleggene som enten haug, røys eller haug av rullestein er disse endret i fornminnedatabasen. Dette gjelder spesielt "haug av rullestein" hvor fornminnedatabasen i enkelte tilfeller benevner disse for haug, og andre for røys.

Jeg har valgt å forholde meg til fornminnedatabasens kategoriseringer men bruker Helliesens kategorisering dersom informasjon om enkelte graver mangler i databasen. Dersom databasens kategorisering ikke stemmer overens med rapporter etter nærmere undersøkelser gjort av arkeologer bruker jeg også rapportenes opplysninger.

Det er som regel også avvik i størrelsene, både diameter og høyde på gravene, fra Helliesens registreringer i forhold til mer moderne målinger (som er oppgitt i fornminnedatabasen). Jeg har derfor notert ned både gamle og nyere målingene der begge er oppgitt (se Appendiks A).

De gravanleggene som fremdeles står i dag ser, i de fleste tilfeller, ut til å ha fått endret størrelse siden Helliesens registreringer. Dette kan være forårsaket av jordbruk, ettersom de fleste var og er plassert innenfor dyrket mark. De er blitt flatet ut på grunn av dyrking, de er påført rydningsstein, eller steinen er fjernet og blitt brukt til blant annet steingjerder. På grunn av senere tids behandling av gravanleggene blir det dermed vanskelig å danne seg et godt bilde av dens størrelse, utseende og funksjon i perioden den ble anlagt. I det følgende kapitlet blir gravanleggene innenfor hver av dagens gårder, og hva slags informasjon en kan hente ut fra disse, presentert, mens det i kapittel 5 blir foretatt en samlet analyse for hele Fjøreneset. I analysen vil også gravmaterialet fra de ulike gårdene sammenlignes for å se om det er noen av gravene eller gårdene som skiller seg ut eller hever seg over de andre.

3.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg lagt frem ulike begreper og teorier som jeg benytter meg av i de senere kapitlene. Gjennom forskningshistorien har det oppstått et mangfold av teorier rundt gravanlegg og gravskikk. Teoriene tilsier at gravanlegg ble aktivt brukt enten til å utheve og markere sosial identitet, eller de kunne kommunisere informasjon om visse sosiale forhold både blant en gruppe eller mellom ulike grupper. De kan dermed relateres til samfunnsforhold og samfunnets ideologi og religion. For å kunne analysere Fjørenesets gravanlegg i forhold til teoriene fra dette kapitlet har jeg benyttet meg av både kvantitative og kvalitative metoder for å få en oversikt over og konteksten til gravanlegg og gravskikk.

4 Gravene på Fjøreneset

4.1 Innledning

Navnet Fjøreneset er satt sammen av ordene fjord og nes og har fått navnet nettopp fordi det er et nes som stikker ut langs ved Hafrsfjorden (Særheim 2007:64). Tanangerhalvøya som er den ytterste biten har fått navnet sitt etter tettstedet Tananger som i likhet med Fjøreneset også betyr neset ved fjorden satt sammen av ordene Tangi og –ang(r) (Særheim 2007:229).

I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i 256 gravanlegg fra Fjøreneset. Gravanleggene er fordelt på 231 id. – nummer (Se Appendiks A), hvorav 74 av disse inneholder funn som jeg har delt inn under 89 funn-nummer og deretter satt inn i en funnliste (se Appendiks B). Det er også 11 funn hvor funnkategorien er en uviss grav (Appendiks B) og jeg har i tillegg sett på 32 løsfunn (se Appendiks C) fra gårdene i regionen ettersom dette er funn som kan ha stammet fra ødelagte graver. Usikkerheten gjør derimot at jeg har utelatt løsfunnene fra selve analysen. Ettersom flere av funnene ikke har hatt egne museumsnummer, fordi de har forsvunnet før registrering eller de er såpass nye at de ikke er satt inn i registre per dags dato, har jeg gitt dem mine egne nummer. De som har museumsnummer vil ha denne ved siden av mitt funn-nummer.

I det følgende blir analyseområdet nærmere presentert, den geografiske og kronologiske inndelingen av gravanleggene redegjort for og gravmaterialet blir spesifisert. Jeg vil også foreta en klassifisering av gravanleggene basert på diskusjonen i kapittel 3. Materialet vil i dette og de følgende kapitlene bli presentert både i form av tekst, tabeller og kart, samtidig som informasjonen kan finnes i Appendiks A, B og C.

Under Helliesens registreringer på Fjøreneset kunne noen fra den lokale befolkningen fortelle ham om beliggenhet, form og funn for noen av gravanleggene som var tidligere fjernet uten arkeologisk kyndighet (se Helliesen 1901 og 1902). Angående topografien til gravanleggene har jeg tatt utgangspunkt i kartene til Helliesen og Askeladden i tillegg til terreng- og områdebeskrivelser i tilknytning til registreringer utført i regionen. Da Helliesen ofte kun nevner at det har vært flere anlegg liggende et sted, uten å nevne det nøyaktige antall har jeg i analysen valgt å betegne disse ”flere” anleggene som *minst én*, dersom Askeladden fornminnedatabase ikke sier noe annet, og har dermed kun regnet med ett anlegg for hvert av disse tilfellene inni analysens tabeller og utregninger. Dette for å få med lokaliseringen av også disse gravanleggene. Jeg har nummerert gravanleggene etter hvilken gård de tilhører, det

vil si at deres id-nummer vil først starte på gårdsnummeret og deretter et fortløpende nummer, fra Jåsund, hvor gravanleggene begynner med 1.1, til Utsola, hvor gravanleggene slutter med 16.8 (se også Appendiks A).

4.2 Fortidens bosetning i nåtidens landskap

Det er problematisk å knytte gravanleggene opp til gården kun basert på om de ligger innenfor dagens grenser. Dersom en sammenligner Helliesens kart over området med kulturminner og gårdsgrenser fra 1901 med dagens kart har det foregått en rekke endringer i grensene. For eksempel ligger Helliesens nr.1 og 2 (nausttuffer) på Nord-Kolnes i dag innenfor grensene til Tjora, mens Helliesens nr.1 (høstaktomt), 2 og 3 (gravanlegg) på Risa ligger innenfor Lille Risas grenser (Helliesen 1901). Som i flere andre gårdssamfunn skyldes dette skifting, arv, salg og utvidelse eller flytting av eiendommer mellom gårdene. I dag er også store områder gjort om til boligområder og gårdene er delt inn i flere mindre gårdsbruk.

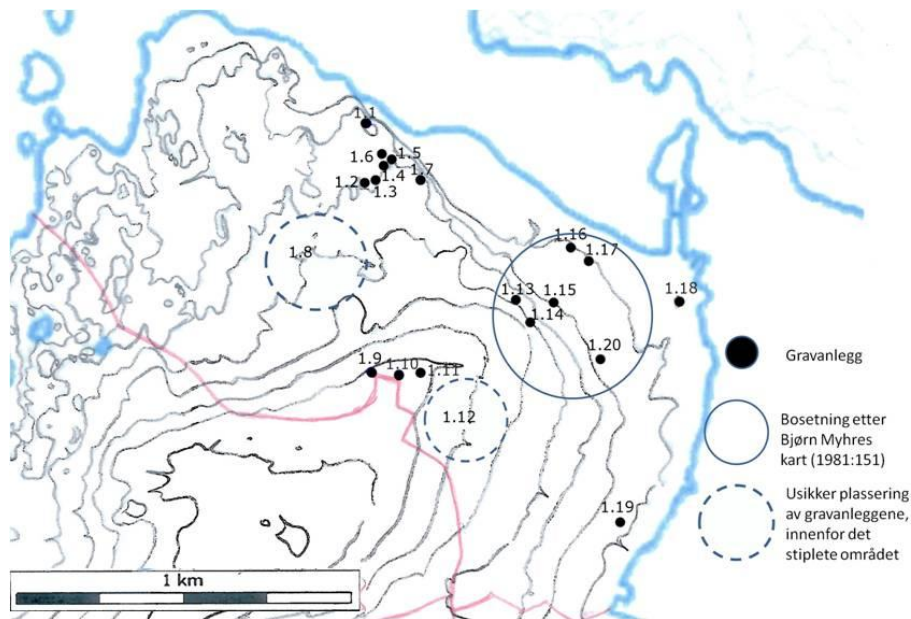
Det er gjort forsøk på å datere steds- og gårdsnavn for å finne når gården først ble tatt i bruk, men også med navneforskningen støtter man på problemer (Bakka og Møllerop 1963, Myhre 1984:181, Særheim 1985, Særheim 2007). Navnet er ofte blitt datert gjennom det eldste funnet innenfor grensene til den moderne gården (Myhre 1984:181, Bakka og Møllerop 1963). Det er gjort funn av flere ødegårder innenfor de moderne grensene og funndateringer fra disse vil nok heller kunne si noe om når ødegården var i bruk og ikke hva som var den historiske gårdens eldste fase (Myhre 1984:181). Gårdene har fått navn satt sammen av gammelnorske ord og uttrykk som i disse tilfellene enten beskriver bruken av området, forholdet til andre omkringliggende gårder eller særpreg i naturen (Særheim 1985, 2007, Myhre og Øye 2002:237-241).

4.3 Materialet – gravene, lokalisering og funnkontekst

Fjøreneset er som nevnt delt inn i 15 gårder (fra Gnr.1-16) og jeg har i tillegg valgt å inkludere øya Rott (Gnr.12), som ligger utfor vestkysten av neset (se Figur 1 for oversikt over gårdene). Ut i fra materialet som jeg har organisert i appendiksen vil jeg her ta for meg en beskrivelse av hver gård og en introduksjon av de tilhørende fortidsminnene og deres lokalisering i landskapet. Min gjennomgang av gårdene med gravfunn samsvarer med Appendiks A.

Jåsund

Jåsund har fått navn etter gårdens plassering ved det smale innløpet til Hafrsfjord. Navnet er sammensatt av *-sund* og *mjár* (gammelnorsk) som betyr *trang* eller *smal* (Særheim 2007:120). Gården grenser til Lille Meland i sørøst og Myklebust i sørvest. Her ser kulturminnene ut til å ligge nokså konsentrert langs kysten og oppover mot et østnordøst-vestsørvestgående høydedrag som breier seg inn over gårdsgrensen mellom Jåsund og Myklebust (se Figur 2). Her har det vært minst 25 gravanlegg, men i dag er størsteparten av anleggene fjernet.

Figur 2. Jåsund: Gårdens grenser og gravanlegg

De fleste gravanlegg er registrert i nærheten av forhistoriske boplasser, hustuffer og nausttuffer fra jernalder og førreformatorisk tid. Kanskje de har en tilknytning til disse? Noen av de største gravanleggene er ved dagens grense mot Myklebust, på en liten høyde som skrår nedover mot havet, mens de andre er plassert nærmere sjøen. Kanskje disse skal henvende seg til de sjøreisende? Det er to gravfelt på gården, og begge har ligget i skråningene ned fra høydedraget med Sothaug, en i nord og en i øst.

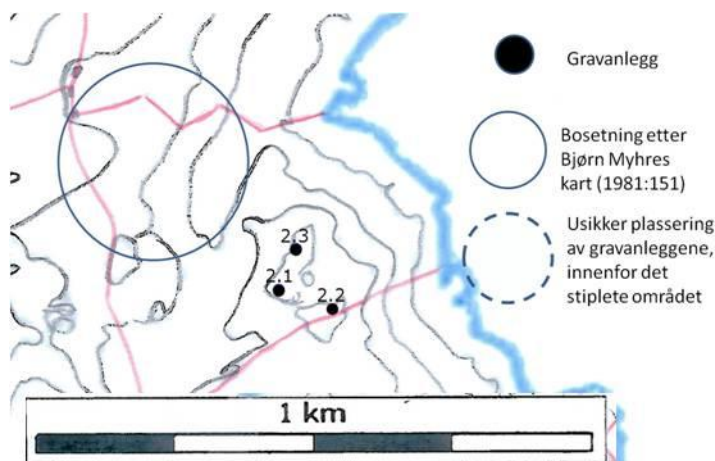
På denne gården finner man fire lange røyser, hvorav en ligger nordøst ned mot inngangen til Hafrsfjord, mens de tre andre ligger langs kysten, nord for en nausttuff, på østkanten av Jåsund. Det er to runde røyser og to gravanlegg som er av ukjent form, mens de resterende sytten kategoriseres som runde hauger.

Det er kun to gravanlegg som kan vise noen form for indre markering, men det er blitt gjort funn i seks av dem. Funnene har i alle unntatt ett anlegg (se Appendiks A: 1.20) gitt grunnlag for å si noe om likbehandlingen. Funnene i fire gravanlegg tyder på at den gravlagte er blitt brent, mens to andre er gravlagt ubrent. Det er kun i tre gravanlegg at gjenstandene gir grunnlag for å tolke den døde kjønn.

Av de kjente gravanleggene er alle unntatt én datert til jernalder. Sothaugen som er den mest kjente og største gravhaugen på gården skal ifølge et lokalt sagn ha vært det siste hvilestedet til Sote Jarl, som falt under slaget ved Hafrsfjord, men under en utgravning i 1842 ble det kun gjort funn fra bronsealderen (se Appendiks B:F3) (Helliesen 1901:53, tilvekstliste fra Arkeologisk museum, UiS). Ifølge Helliesen hevdet derimot noen lokale bønder at det i god tid før utgravningen var blitt gravd i toppen av haugen og at det da ble gjort funn av ridetøy og våpen (Helliesen 1901:53). Dersom dette er sant vil det da si at Sote Jarl ble gravlagt i en allerede eksisterende haug som hadde stått der i flere hundre år før hans tid, men uten funngjenstandene forblir haugen kun en bronsealderhaug.

Lille Meland

Navnet Meland kommer fra det gammelnorske *Meðalland* som betyr ”mellomgården”, og er sammensatt av *-land* og *Meðal* som betyr *mellom* (Særheim 2007:159). Gården grenser inntil Jåsund i nord, Store Meland i vest, Meling i sør og Hafrsfjord i øst. Lille Meland ble første gang nevnt i skattelistene fra 1604/05, og skal ha ligget til Jåsund fra i hvert fall 1600-tallet og kanskje også tidligere (Refheim 1974:265). Frem til matrikkelen i 1889 ble Lille Meland regnet som et tilheng til Jåsund, men den var en gårdsenhet med eget navn og egen skyld (Refheim 1974:196).

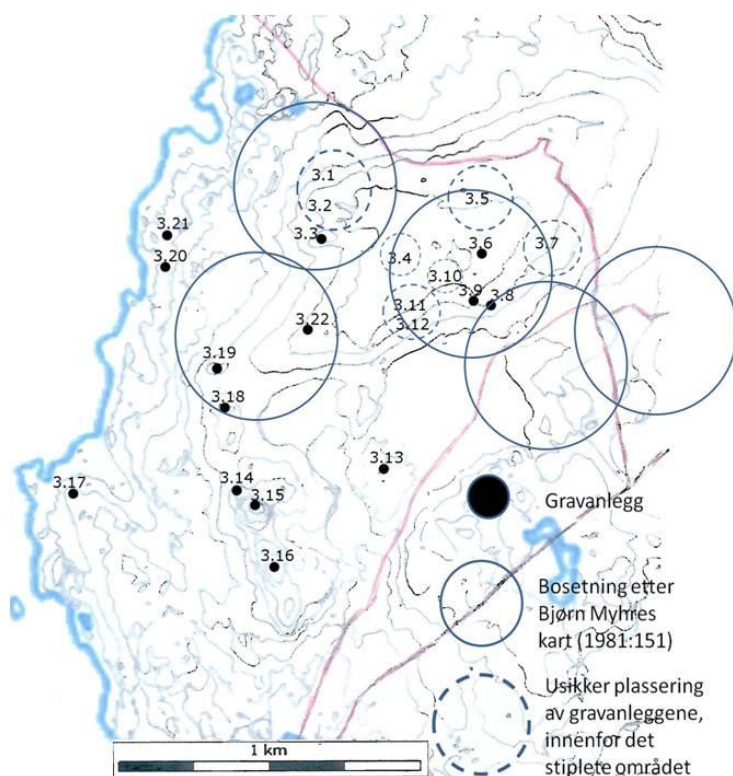

Figur 3. Lille Meland. Gårdens grenser og gravanlegg

På denne gården er det registrert tre gravanlegg (se Figur 3), alle runde hauger. Disse befinner seg på det østre området av gården som går ned til Hafrsfjord like over brinken som dannes av tapes strandvollen rundt 10-12 m.o.h. (Sjurseike 2001:14; top.ark). Rundt 40 m fra stranden, nordøst på gården, skal det også ha ligget to hustuffer (Helliesen 1901: nr.1 under Lille Meland) som nå er fjernet. Ingen av gravanleggene er blitt arkeologisk undersøkt og det finnes foreløpig ingen kjente funngjenstander fra disse. Ved to av disse var det kun rester etter hauger ved Helliesens registrering. De er begge to plassert i høyden på fjellgrunn og mens den ene ligger like ved skiftet over til Meling, ligger den andre litt høyere like nordvest og de ser begge to ut til å henvende seg mot Melings jernalderbosetning. Den tredje gravhaugen ligger like nordøst og er mer markert og tydelig i terrenget. Denne ser ut til å henvende seg i retning mot hustuftene. Ettersom ingen av disse er blitt undersøkt nærmere regnes de som jernaldergraver ut i fra plassering og ytre gravmarkering.

Myklebust

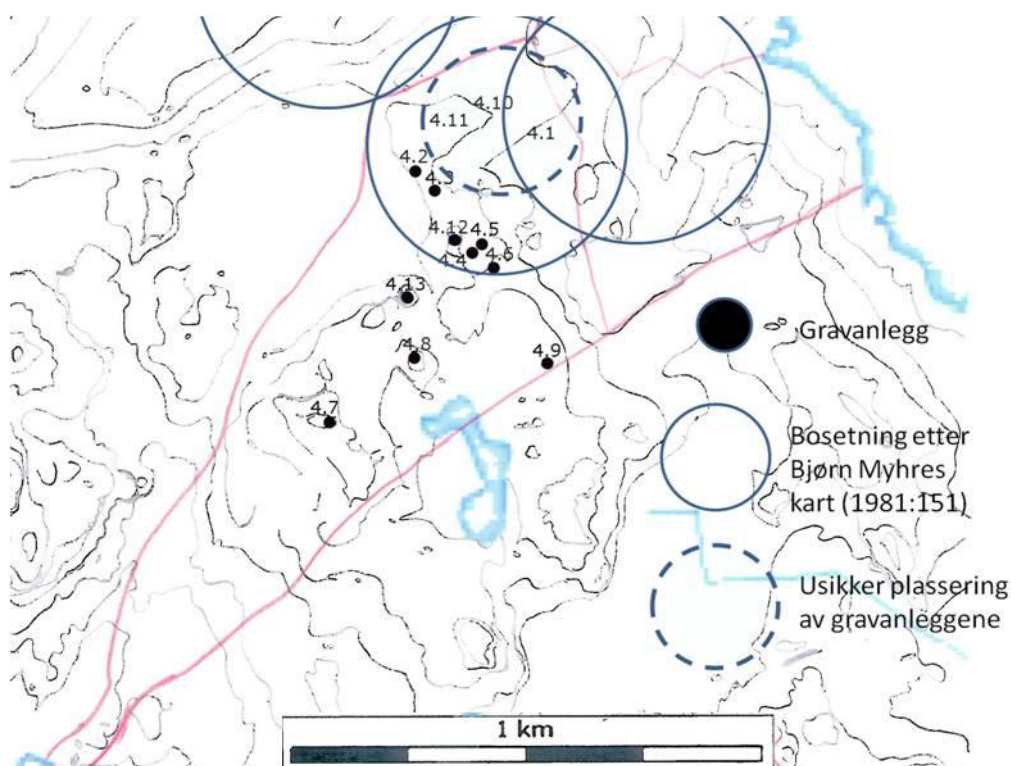
Navnet Myklebust kommer fra Miklibóstaðr (entall) eller Miklubólstaðir (flertall) som betyr storgården, og er sammensatt av det gammelnorske ordet Bólstaðr som betyr boplass eller gård, og mikill som betyr stor (Særheim 2007:163). Her er det registrert 22 gravanlegg, hvorav en er usikker men står registrert som gravanlegg i Askeladden (se Appendiks A:3.1).

Figur 4. Myklebust: Gårdens grenser, gravanlegg og bosetning

Her ser det ut til at bosetningsområdene fra bronsealder og jernalder har ligget i den nordlige delen av gården nær grensen mot Jåsund og store Meland. Mens en stor del av gravene har ligget i området rundt tidligere bosetninger, er det også registrert en del enkeltliggende gravanlegg på flere av de høye fjellknausene i det sørvestlige området (se Figur 4). Gravanleggenes ytre markeringer fordeler seg mellom en lang steinlegging, en lang haug, en rund steinlegging, to runde røyser, en grav som antagelig har vært flatmarksgrav, to kjernerøyser med jordteppe og fjorten runde hauger. Det er kun i fem gravanlegg man har kunnet si noe om den indre gravformen. På Myklebust er det gjort fire funn, men det er kun i to gravanlegg at funnene viser til likbehandlingen. I flatmarksgraven ser det ut til å være en mann som er blitt gravlagt ubrent, mens den gravlagte i en av bronsealdergravene muligens er blitt brent. Bortsett fra flatmarksgraven, som gjennom funnene er datert til vikingtid, og bronsealdergravene, er gravanleggene, ut i fra gravmarkering og plassering, blitt datert til jernalderen.

Store Meland

Figur 5. Store Meland: Gårdens grenser, bosetning og gravanlegg

Store Meland ligger mellom Myklebust i nord-vest, Lille Meland i øst og Meling i Sør. I dag er mesteparten av gårdsområdet blitt bygget om til boligområde, men i den mest nordlige halvdelen blir fremdeles brukt som jordbruks- og naturområde. Det er også i dette området man fremdeles kan finne spor og rester etter kulturminner fra jernalderen. Her er det registrert fjorten gravanlegg hvorav syv er runde hauger, en haug er av ukjent form og fire er runde røyser og et røysefelt med et ukjent antall røyser som i dag er fjernet.

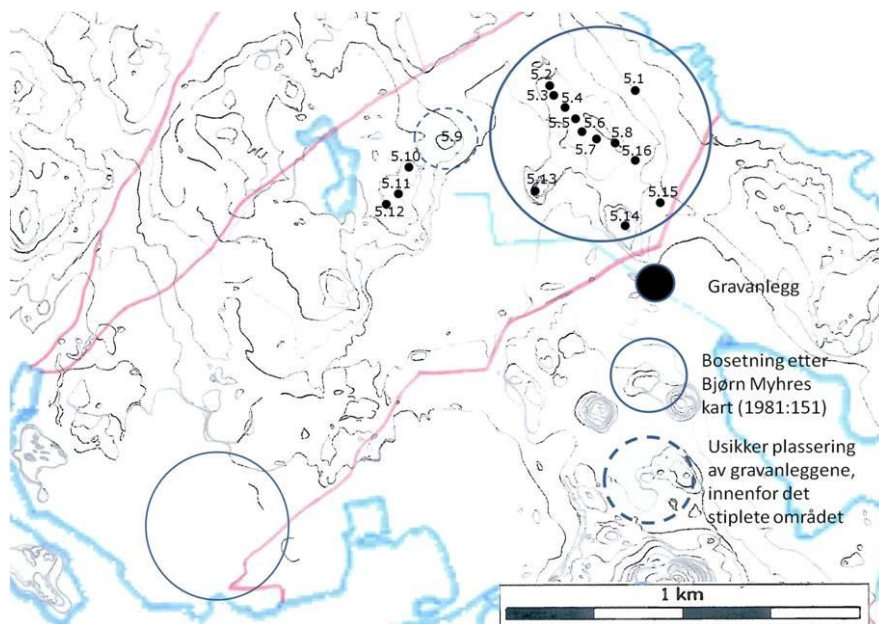
Gravanleggene på gården befinner seg på et nordvest-sørøst-gående lite høydedrag på beitemark, med vid utsikt, på forhøyninger i landskapet ved utsikt, ved grensen til skiftet mellom Store Meland og Meling og i det nord-østre hjørnet av gården nær andre bosetningsspor .

Det er kun i to av anleggene at en har avdekket noe form for indre gravanlegg og mens den ene av de to ovennevnte ser ut til å være en brent begravelse, er den andre ubrent. Tre av gravanleggene har gitt funn. Også på denne gården er alle, unntatt én (se Appendiks A:4.4), blitt datert til jernalder uten videre undersøkelser. Denne ble, gjennom gjenstandsfunn, datert til yngre romertid (300-400-tallet).

Meling

Meling stammer antagelig fra det gammelnorske ordet Miðlingr som betyr mellomgården eller; et sted som ligger i midten (Særheim 2007:159). Gården grenser mot Lille og Store Meland i nord og Haga i sør. Hafrsfjorden danner en naturlig grense i øst, mens Risavika danner grensen i vest. Også Melingsholmen hører inn under denne gården.

På denne gården finner man Gåsehelleren rett nord for Risavika, med funn fra steinalder og bronsealder (Myhre 1981:54) og bosetningssporene etter høystakktufter; en som ligger rett overfor grensen mot Haga, på en liten kolle, og en annen som ligger ute på et beite nær grensen mot Lille Meland (Helliesen 1901:60-62).

Figur 6. Meland. Gårdens grenser og gravanlegg

Her er det gjort funn av i alt 16 gravanlegg og av disse har man fire lange hauger og fire runde røyser, mens resten er kategorisert som runde hauger. Det er kun ved åtte av gravanleggene at det finnes noe informasjon om den indre formen. Femten av gravanleggene ligger eller skal ha ligget på ulike høydedrag, opphøyede fjellgrunner og klipper, mens en befant seg på innmark rett overfor grensen mot Haga (se Figur 6). Det ser ut til at mesteparten av anleggene ligger konsentrert rundt og på et nordvest-gående høydedrag, hvor syv gravanlegg ligger samlet, mens en haug er plassert rett sør for disse. Rett ved høydedraget, på østsiden, er det spor etter bosetning samt to gravanlegg hvor en av dem kun er en rest med en reist bautastein. To andre gravanlegg er plassert på hver sin bergkulle, den ene rett vest og den andre rett sør for gravfeltet. Like øst for den sørlige bergkollen er det også en haug, plassert på flat mark rett ved grensen mot Haga. De resterende gravanleggene ligger mer mot midten av gårdsområdet på fjellgrunn og høydedrag med vid utsikt.

Det er kun ni gravanlegg som har gitt funn, og gjennom de fleste funnene (unntatt funn F17, se Appendiks B: og Appendiks A:5.3) har man kunnet se likbehandlingen som ble brukt på den gravlagte. Mens seks av gravanleggene ser ut til å inneholde brente graver, er tre andre tilsynelatende ubrente. Funnene fra en haug (se Appendiks A:5.5) gir grunnlag for å tolke den døde som en mann, mens funnene i en lang og en rund haug (se Appendiks A: 5.2;5.14) tyder på kvinner.

Også her er de fleste gravanlegg datert til jernalder kun ut i fra utseende og plassering i landskapet, mens en haug ikke har latt seg datere grunnet for få opplysninger. Funn fra fem av dem har derimot gjort det mulig å gi en nærmere datering. Mens en langhaug er fra yngre jernalder og en rundhaug dateres til vikingtid, ser to langhauger fra samme gravfelt som de to andre ser ut til å stamme fra eldre jernalder. Rundhaugen fra den sørlige bergkollen blir nærmere datert til folkevandringstid.

Haga

Navnet stammer antagelig fra det gammelnorske ordet Hagi, inngjerdet jordstykke, hage, med bøyingsformen Haga (dativ), som nåtidsformen er utviklet fra (Særheim 2007:86). Haga grenser til Meling i nord og Risa (store og Lille) i sør. Med Risavika i vest og Hafrsfjorden i øst. Også Hagaøya, en halvøy ut i Hafrsfjorden, hører til denne gården.

Figur 7. Haga. Gårdens grenser, bosetninger og gravanlegg

Bortsett fra fire gravanlegg (se Appendiks A:6.19,6.20 og 6.22) befinner alle kulturminnene fra jernalderen seg på Hagaøya eller et lite nes, nordvest for Hagaøya, som går ut i Hafrsfjorden og danner Hagavågen (se Figur 7). De ser ut til å ligge i forbindelse med bosetningsspor. Mens to hauger ligger nær grensen mot Risa ligger en røys på et lite nes ut

mot Hagaøya. En haug skal ha ligget ved dyrket mark rett øst for en bygdeborg fra eldre jernalder.

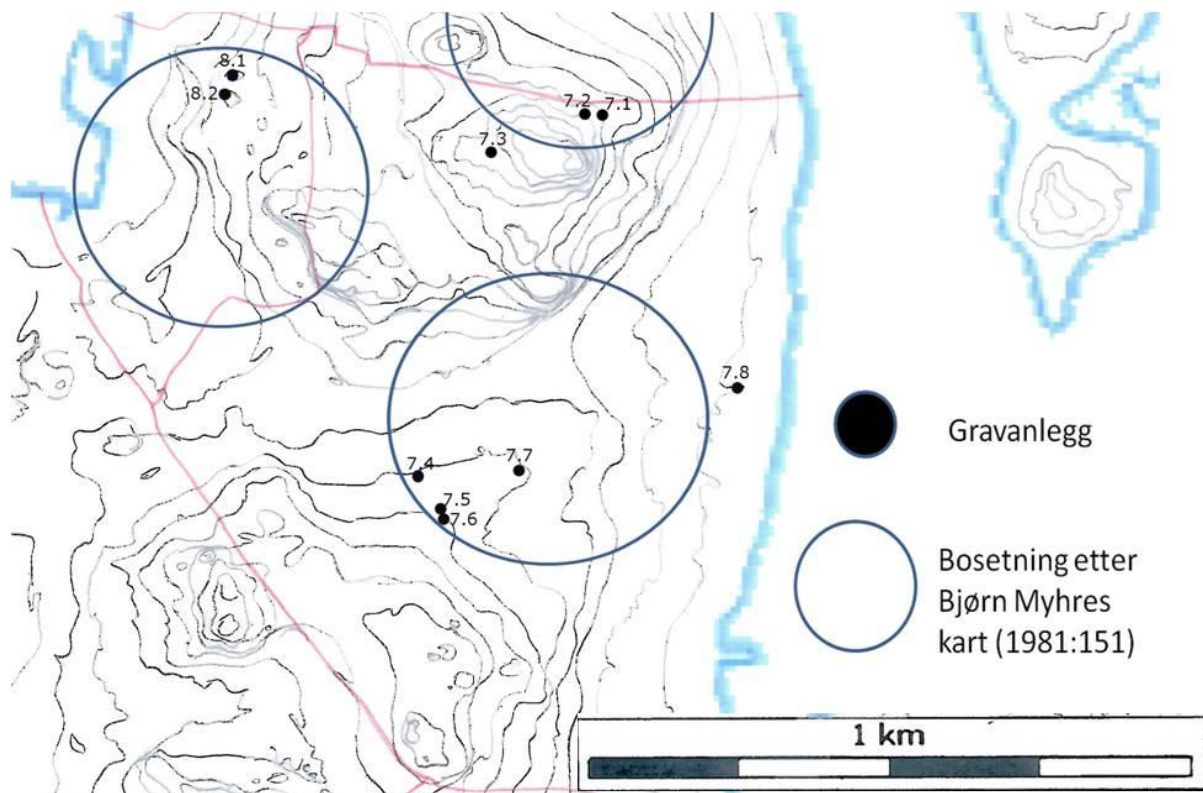
Ifølge Helliesens registreringer og Askeladden er det blitt registrert tjue ni gravanlegg på denne gården. Nitten av disse er blitt definert som hauger, av disse er tre langhauger, to kjenner man ikke formen på og resten er runde. Ni gravanlegg defineres som røyser og av disse er to kategorisert som lange eller rektangulære (se Appendiks A:6.7 og 6.25), to er trearmet eller stjerneformet (se Appendiks A:6.23 og 6.24) og de resterende seks er runde. Den siste (se appendiks A: 6.18) defineres som en lang steinsetting. Vi har noe informasjon om den indre konstruksjonen i ti av dem, men ingen er blitt grundig gjennomført av arkeologer.

Det er kun to av anleggene som har gitt funn (se Appendiks A:6.6 og 6.28), ellers er det to løsfunn som kanskje også kan ha vært gravgaver (se Appendiks B:UG2 og Appendiks C:LF2). Mens det store kammeret i en av haugene kanskje tyder på at den døde ble lagt ned ubrent (se Appendiks A:6.3), tyder funnene fra en annen rund haug på at den døde kan ha blitt brent før selve gravleggelsen (se Appendiks A:6.4).

Ut i fra plassering og utseende er alle unntatt fire av gravanleggene datert til jernalderen. Mens dateringen til de to haugene ved grensen mot Risa er så usikker at disse kun er datert til før reformasjonen i 1537, er dateringen av én haug ukjent og en annen fra yngre jernalder.

Store og Lille Risa

Risa er antagelig en versjon av det gammelnorske ordet Risar som er flertallet av (h)ris, ris, som betyr krattskog (Særheim 2007: 184). Risa grenser mot Haga i nord, Hogstad og Tjora i sør, Hafrsfjorden i øst og Risavika i vest. Gården er delt inn i to gårdsenheter, Store og Lille Risa, hvorav sistnevnte ligger i vest. To av Helliesens gravanlegg på Risa (1901:67;nr.2 og 3) ligger innenfor dagens gårdsgrenser til Lille Risa (se Appendiks A:8.1 og 8.2). Lille Risa tilhørte Utstein kloster i senkatolsk tid, men skal etter dette ha ligget øde frem til den dukker opp på skatteliste fra 1618/1619 (Refheim 1974:26,310).

Figur 8. Store og Lille Risa. Gårdenes grenser, bosetninger og gravanlegg

På Risa har det blitt registrert tolv mulige gravanlegg, hvorav fem av disse omtales som runde hauger, en oval steinsetting og en rund røys, mens det er fem hauger av ukjent form.

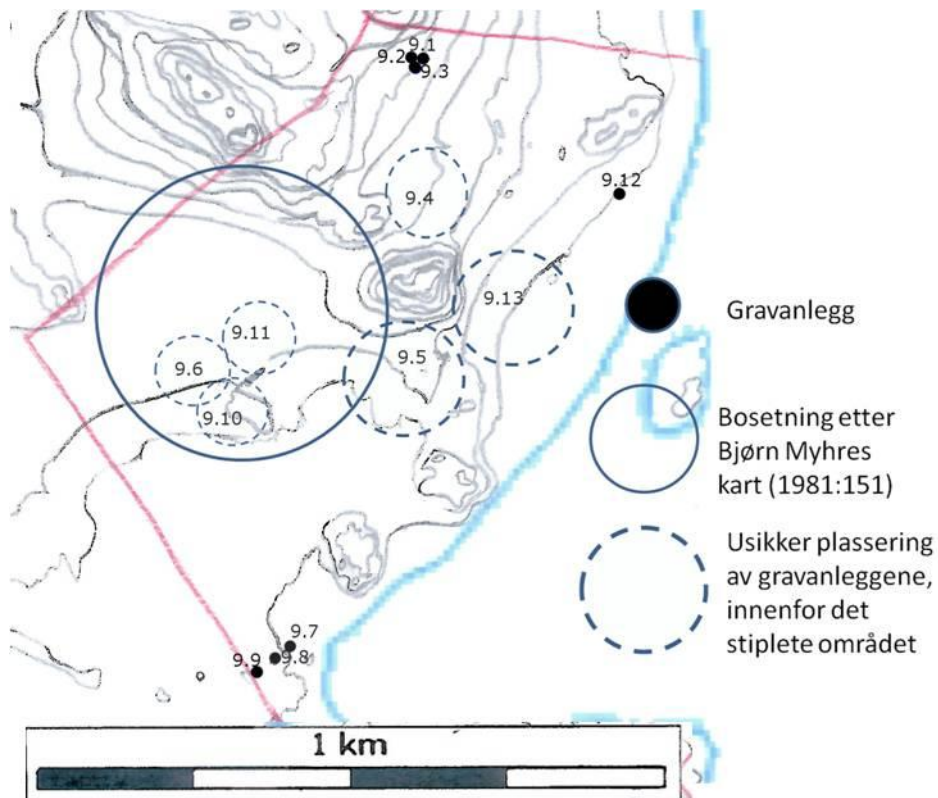
Nicolaysen (1862-66:306) nevner også en trekantet haug som var 25 skritt lang i hver kant, men det finnes ingen beskrivelse av hvor den kan ha ligget. Verken Helliesen eller andre registreringer nevner en slik haug innenfor grensene til Risa.

Røysa ligger på en fjellknaus på den vestre siden av gården mot Risavika, mens steinsettingen ligger like nord for denne (se Figur 8). To hauger ligger et stykke øst for disse mot grensen til Haga. De resterende gravanleggene ligger rundt der hvor ferdselsveien til gårdens bygninger lå i Helliesens tid, omtrent midt mellom gårdens grenser. To hauger, hvorav en er en kun er en rest med en bautastein befinner seg på en liten åkerholme. Rett sør for disse skal det ha ligget to andre hauger på flat mark mens tre andre skal ha ligget ute på dyrket mark.

I fem av haugene er det gjort funn, og fire av disse ser ut til å inneholde brente begravelser. Alle gravanleggene er i Askeladden blitt datert til jernalderen. På gårdene er det gjort to løsfunn fra eldre jernalder og ett som er datert til jernalderen (se Appendiks C:LF3-LF5).

Hogstad:

Gårdsnavnet stammer antagelig fra det gammelnorske ordet *Haugsstadir*. Haugr- passer godt med topografien ettersom det finnes mange naturlige og unaturlige hauger der (Særheim 2007:104). Oluf Rygh hentyder i *Gaardsnavne i Stavanger amt* (1915:70) at det kan ha sammenheng med det gammelnorske *Hof* som betyr gudehov eller gudetempel eller mannsnavnet *Hugi*. Men ifølge Inge Særheim (2007:104) er dette lite rimelig. Hogstad gård grenser til Risa i nord og Tjora i vest og sør, med Hafrsfjord som en naturlig grense i øst. I matrikkelen fra 1668 bemerkes det at Hogstad i eldre tid skal ha ligget under Tjora (Rønneseth 2001: 142).

Figur 9. Hogstad: Gårdens grenser, bosetning og gravanlegg

På Hogstad er det blitt registrert til sammen femten gravanlegg fra jernalderen hvorav tretten betegnes som runde hauger, en rund røys og en lang haug. Flere av disse skal ha hatt et søkk på toppen, noe som kan tyde på gravrøveri eller en form for forfedrekult. Kun i tre av dem har det vært mulig å se noe av den indre markeringen.

Her fordeler anleggene seg ved grensene mot Tjora og Risa, ved sjøgrensen og rundt forhøyninger i landskapet og fjell som ligger sånn cirka midt på gårdens område (se Figur 9).

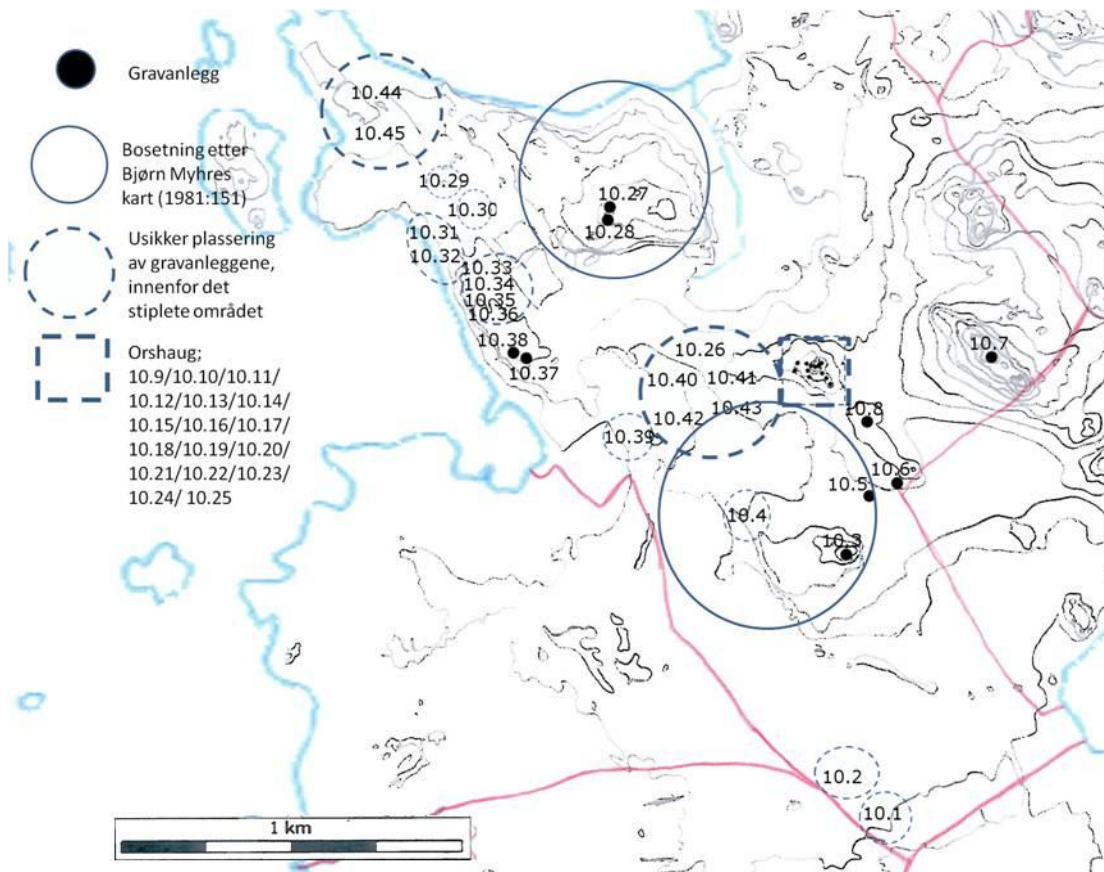
Fem hauger befinner seg ca. 90 meter sørøst, på flat mark, hvor dagens grenser mellom Tjora, Risa og Hogstad møtes i et knutepunkt. Tre andre hauger ligger rett ved gårdens grense mot Tjora i sør på en gammel strandrind. Også røysa befant seg, ifølge Helliesen, på en gammel strandrind mellom to høyder/fjell. Langhaugen befinner seg 50 m fra havet og 50 m SV for to nausttufter fra førreformatorisk tid. Den er orientert N-S i lengden og Ø-V i bredden. Også på denne gården er det stor mangel på arkeologiske undersøkelser og funn fra de kjente gravanleggene. Her er det syv graver som har gitt oss funn. Funnene fra røysa og fire andre hauger tyder på en brent begravelse. Røysa er datert til førromersk jernalder (ca.500 f.Kr. – 0 Kr.f.), mens resten ut i fra plassering og gravmarkering er datert til jernalder.

Tjora

Tjora stammer antagelig fra det gammelnorske ordet *Þjórar* (flertall), i dativ *Þjórum* (Særheim 2007: 235). Navnet er trolig i slekt med det gammelengelske *þēor* som betyr betennelse eller inflammasjon, til rota av det indoeuropeiske ordet. *Tēu* som betyr svella. Dette kan i så tilfelle ha bakgrunn i en del høyder og topper på gården (som for eksempel Vardåsen, Orshaug, Kongshaug).

Tjora var gjennom store deler av middelalderen en kongsgård og man har antatt, på grunn av mange og rike funn, at den kan ha vært en kongsgård allerede fra begynnelsen av jernalderen (Myhre 1981). Gården kan ha hatt en viktig posisjon blant Erling Skjalgsons store utvalg av hovedgårder rundt i Sola og Stavanger kommune. Dette er en av de største gårdene på Fjøreneset og det er gjort funn av bosetningsspor som tyder på at området har vært bebodd i sammenhengende perioder fra steinalderen og helt opp til middelalder.

Her ligger fortidsminnene spredt; både i sentrum rundt de gamle gårdstunene, ut over Tjoraneset og nær grensene mot omkringliggende gårder (se Figur 10). Det lå tidligere en stor konsentrasjon av både steinalder-, bronsealder- og jernalderspor utover Tjoraneset, men disse er i dag borte eller de ble fjernet i 1964 til fordel for byggingen av en av oljeselskapet Shell raffinerier. Hovedparten av gravanleggene er eller har vært plassert på høydetrak, mens noen få er plassert på flat mark. Mens hovedparten av anleggene er konsentrert rundt bosetnings – og aktivitetsområdene rundt og på Orshaug og Kongshaug i sentrum av gården, ligger en lang og en rund haug ved grensen mot Sør- og Nord-Kolnes, og en rund haug på en bergknaus rett ved hjørnet av grensen mellom Tjora og Hogstad. Ellers ligger det også noen langs kysten utover Tjoraneset.

Figur 10. Tjora. Gårdens grenser, bosetninger og gravanlegg

På Tjora kjenner man til 47 mulige gravanlegg. Alle unntatt en av gravene er datert til jernalderen (og flere har en nærmere datering) den ene er fra bronsealder (se Appendiks A:10.8), men oppå helleren til gravkammeret ble det gjort funn av mulig bisselmunnbit av jern. Er det mulig at vi har å gjøre med en sekundærgrav? Helliesen registrerte 10 gravanlegg på Orshaug, mens utgravningen i 2008 avdekket 14 anlegg hvor flere av dem også hadde

sekundærgraver. Noen få var de samme som Helliesen hadde registrert, men flere av anleggene som Helliesen beskriver stemmer ikke overens med de som arkeologene fant i 2008, både når det gjelder plassering og beskrivelse.

Den store mengden med faglig utgravde gravanlegg fra denne gården gir oss et godt innblikk i jernalderens gravskikk både når det gjelder gravmarkering, innhold og likbehandling og på Tjora viser det seg å være stor variasjon. Det er ni røyser hvorav en er lang, en er oval og dekker en båtgrav, to er av ukjent form mens de resterende er runde. Tjue anlegg kategoriseres som hauger hvorav tre er lange og resten er runde. Det finnes også to runde kjernerøyser dekket av en jordkappe, to jordblandede røyser, en rund og en lang, to rektangulære røyser som har spor etter mulige dødehus, fire umarkerte graver, hvorav to er nedgravde urnegraver og to er brannflak, en flatmarksgrav, en lang steinlegging og til slutt fem ovale steinringer. Helliesen registrerte to rundhauger og fire gravplasser på Orshaug som ikke er gjenfunnet, opplysningene stemmer ikke overens med de gravanleggene som ble gravd frem i 2008 (se Appendiks A:10.9, 10.24 og 10.25). Seks av Tjoras anlegg har hatt en ytre og/eller indre fotkjede. En av gravhaugene på Orshaug skal også ha hatt en bautastein på toppen, som ble brukt til flaggstang på en av nabogårdene (se Appendiks A:10.10). Grunnet de faglige utgravningene er det beskrivelser av den indre markeringen til tjue av dem. Av alle gravanleggene på gården er det kun fire som har fått påvist sekundærgraver.

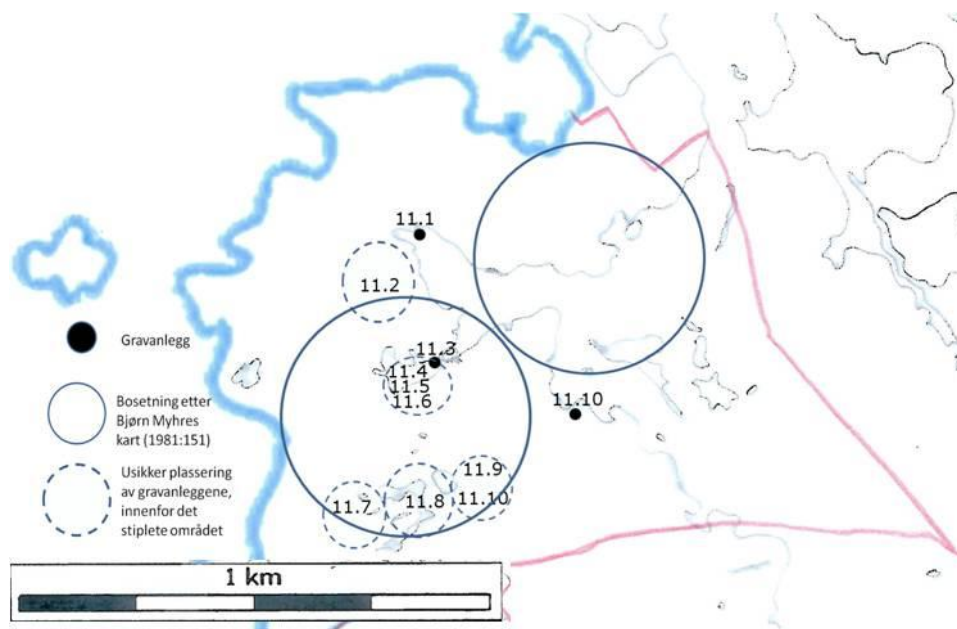
Det er gjort funn i tjuefire gravanlegg. Funnene tyder på at det er tjueen brente begravelser i tolv av gravanleggene, hvorav en av disse også inneholder en ubrent grav. Med denne blir det fire kjente ubrente begravelser, hvor de tre andre er enkeltliggende graver i hver sitt gravanlegg. I fire av gravanleggene på Orshaug er de døde kjønn blitt identifisert gjennom funnene. I en røys tyder osteologiske funn på at det er minst en mann og en kvinne i graven mens en mann ble gravlagt i en annen røys, i både båtgraven og en lang røys er den døde en kvinne.

Det finnes også en del løsfunn som etter hvert har dukket opp ved dyrking eller leting på åkrene som viser at det har vært stor aktivitet rundt de sentrale områdene gjennom steinalder, bronsealder og jernalder, og to løsfunn som kan stamme fra graver; en fra en uviss grav og ett tilfeldig funn under gresstorven på Kongshaug (se Appendiks B:UG4 og UG5). Diverse funn av utenlandsk gods tyder på at gården også har tatt del i handel med omverdenen. Kanskje har den også hatt en viktig rolle som handelssted.

Mens et gravanlegg er datert til bronsealder er alle unntatt en lang haug (se Appendiks A:10.1) datert til jernalderen. Mens tretten gravanlegg dateres mer spesifikt innefor periodene i den eldre jernalderen, dateres tre til vikingtid.

Nord-Kolnes

Navnet Kolnes er sammensatt av – nes og trolig det gammelnorske ordet *Kollr* som betyr bergkoll, rundtopp (Særheim 2007:131). I *Norske gaardsnavne* nevner Rygh (1915:184) at det kan ha sammenheng med gammelnorske *Kol* som i kull/trekull og at det har bakgrunn i kullbrenning, men Særheim mener at dette er lite trolig og at det heller sikter til en stor bergknaus kalt Ådnaberget, som befinner seg rett ved kysten på Nord-Kolnes (Særheim 2007:131).

Figur 11. Nord-Kolnes. Gårdens grenser, bosetninger og gravanlegg

Nord-Kolnes ligger på vestkysten av Fjøreaset med Tjora i nordøst og Sør-Kolnes i sør. Også her har grensene endret seg siden Helliesens registreringer, slik at to av nausttuftene han registrerte på Nord-Kolnes nå ligger innefor Tjoras grenser (1901:75; nr.1 og 2). Han registrerte opprinnelig et av disse to nausttuftene som tre langhauger som ble motbevist av Perry Rolfsen under en undersøkelse av nauttufter på Jæren (Rolfsen 1974:38).

De kjente gårds- og gravanleggene ligger på relativt flate og dyrkede marker rundt dagens gårdsbruk og gårdsveiene nærmere gårdens grenser i sør (se Figur 11). Det ser også ut til å

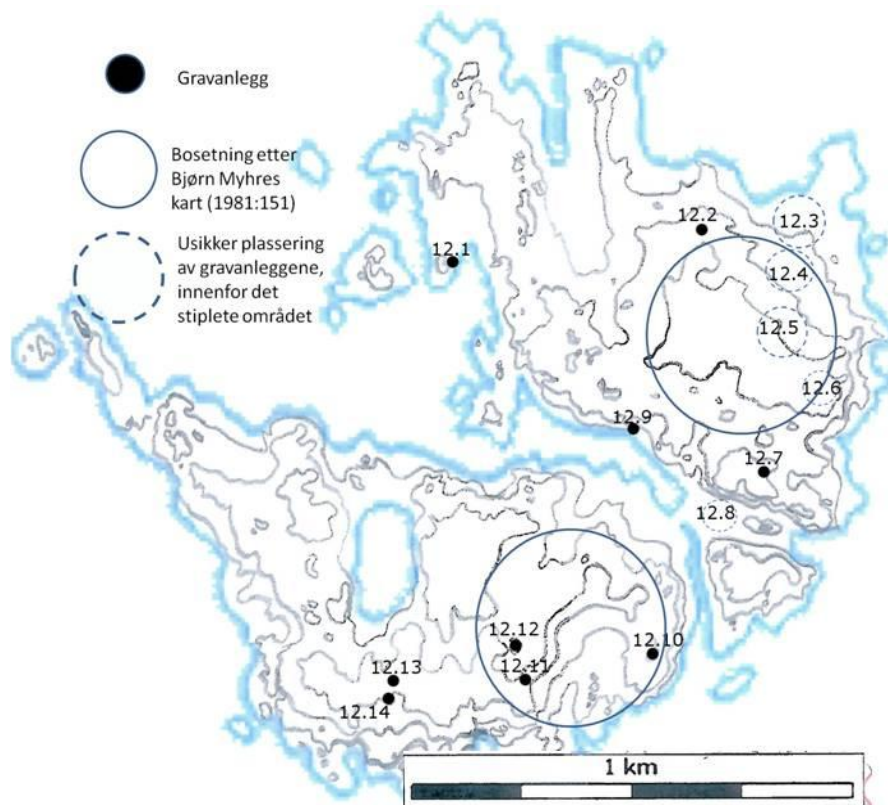
være en relativt stor samling av fornminner i den sørvestlige delen av gårdens område. Syv nausttufter (Hellisen 1901:75) befinner seg i området rundt Brunnavika helt nord på gården, mens en annen (naust 9 i Rolfsen 1974: 36) ligger nær en utgard sørvest på gården, ca.210 m fra sjøen, like ved to langhauger. I *Båtnaust på Jærkysten* daterer Rolfsen flere båtnaust, gårdstufter og gravanlegg ut i fra undersøkelser, indeks og beliggenhet (1974). I følge Rolfsen viser dateringer og store funnmengder at de tre nausttuftene fra Helliesens nr.2 er fra eldre jernalder (yngre romertid/folkevandringstid) og ut ifra dateringshypoteser mener han at naust 9 er fra eldre jernalder, naustet på Hnr1 er fra yngre jernalder og de tre på Hnr.3 fra middelalder. Disse viser at gården har vært et viktig område for kystkulturen til befolkningen gjennom jernalderen.

På Nord-Kolnes er det registrert til sammen tretten gravanlegg, hvorav to er lange røyser og en er en stjerneformet haug, mens resten er runde hauger. Mens en er fra bronsealderen er de andre blitt datert til jernalderen. Det var også reist to bautsteiner; en ved Ådnaberget og en som skal ha vært plassert på en liten høyde et lite stykke rett øst for et gravanlegg (se Appendiks A:11.10, Hellisen 1901:76; nr.15 og 17, Nicolaysen 1962-1966:793).

Det er kun i fire av gravanleggene at man har kunnet se den indre markeringen, det er derimot svært lite detaljert informasjon. Det er gjort funn i fire av Nord-Kolnes graver, men ingen av funnene har gitt oss informasjon nok til å si noe om likbehandling eller den gravlagtes kjønn. Ellers er det gjort fire løsfunn som stammer fra yngre jernalder.

Rott

Navnet på øya er satt i sammenheng med det gammelnorske ordet (*h*)*raun* som betyr steingrunn, (*h*)*rúga* som betyr dunge, ruve og (*h*)*raukr* som betyr dunge, liten stakk (Særheim 2007:189). Også ute på Rott har man flere funn og spor etter fortidens samfunn. Øya er delt inn i Heimra Øynå, den nordligste, og Vestra Øynå, den sørligste, som henger sammen i øst og på den måten danner en vestgående bukt. Det tidligste en hører om Rott er i kongesagaene, nærmere bestemt Sverres saga fra 1187. Her skal det ifølge sagaen ha foregått kamp mellom kong Sverres menn og noen opprørsgrupper, hvor opprørsgruppene taper. Også i 1202 med kong Sverres sønn, Håkon, oppstår det kamp ved Rott (Gundersen 1996:138).

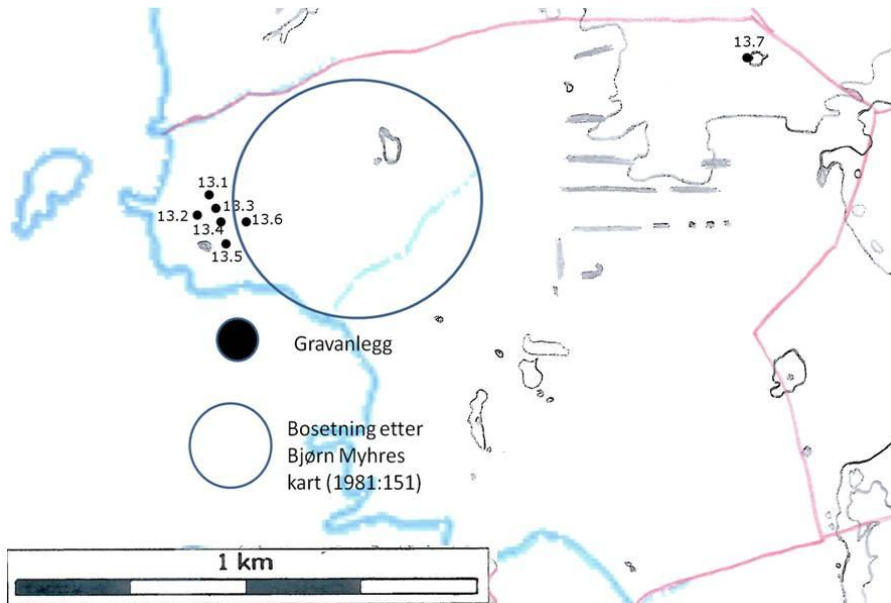
Figur 12. Rott: Gårdens bosetning og gravanlegg

Bosetningssporene og gravanleggene fordeler seg slik at det ser ut som om det har vært to hovedområder hvor jernalderens befolkning har bodd (se Figur 12). Den ene på østsiden av Vestre Øynå, den andre på østsiden av Heimra Øynå. Her er det blitt registrert til sammen minst 21 mulige gravanlegg. Også på denne gården er det forskjell på gravmarkeringene. Her er det seks runde røyser, tre røyser som beskrives som flate og minst syv steinsetninger, hvorav to er rektangulære, to er firkantede, en er lang og to er runde. Det er også fem runde hauger. To av gravanleggene ser ut til å ha hatt spor etter fotkjede. Det er kun fra en rund røys at vi har noe informasjon om den indre markeringen. Alle gravanleggene på Rott er datert til jernalderen gjennom gravmarkering og plassering ettersom det ikke er gjort noen funn fra disse. Det er derimot ett løsfunn fra gården som er datert til yngre jernalder (se Appendiks C:LF18).

Sør-Kolnes

Gårdsgrensene til Sør-Kolnes ligger inntil Nord-Kolnes i nord, Tjora i nordøst, Sømme i øst, og Kirkesola i sør. Området består av flate, dyrkede marker med noen få, små naturområder.

Her har man et røysfelt med rydningsrøyser som skal ha ligget nær grensa mot Tjora og Nord-Kolnes, men disse er ikke gjenfunnet i dag (se Figur 13). Ellers har man de resterende fornminnene med gårdsanlegg som gardfar og rydningsrøyser, naust og gravanlegg på en liten rygg som svakt heller nedover mot sjøen rett ved grensen mot Nord-Kolnes.

Figur 13. Sør-Kolnes: Gårdens grenser, bosetning og gravanlegg

Her er det seks gravanlegg som er kategorisert som hauger hvorav to er avlange, tre er runde og en er trekantet. Ifølge Skarsten og Hansen (2008:77) har det tidligere også ligget to trekantede steinsetninger på Sør-Kolnes. Den ene blir av Nicolay Nicolaysen (1862-66:307) kun lagt til Kolnes generelt og de samme målene fra Nicolaysen blir av Bendix Christian de Fine (1870: 215) brukt i beskrivelsen av en "triangel" på Nord-Kolnes. Ingen av anleggene er blitt undersøkt nærmere og det finnes dermed ingen informasjon om den indre markeringen. Det er heller ikke gjort noen funn i dem.

Fra denne gården er det gjort tre funn som er rapportert å være fra ukjente graver. Ellers har man flere løsfunn fra steinalder, eldre bronsealder og yngre jernalder. Et av funnene fra en ukjent grav (se Appendiks B:UG7) er blant annet et vektlodd av bly og et glassbeger av grønt glass som begge kan være tegn på at gården kan ha tatt del i et handelsnettverk gjennom en periode av den eldre jernalderen, i likhet med Sør-Kolnes og Tjora.

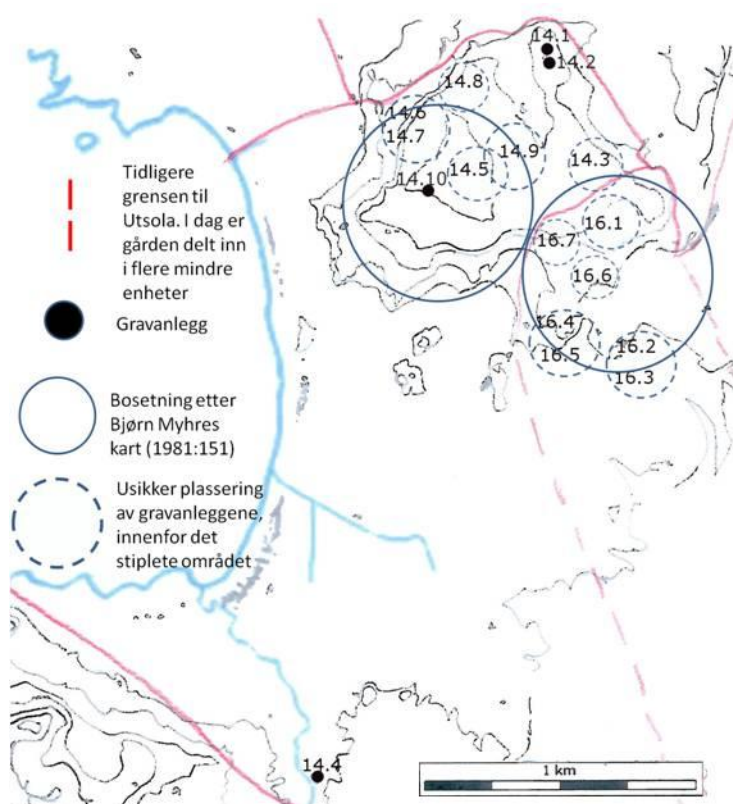
Kirkesola

Sola er et stedsnavn som er blitt mye diskutert. Det er gammelt, men med uvisst opphav og flere har spekulert i hva det kan bety (Særheim 2007:212, Myhre 1984, Skarsten og Hansen 2008). Man regner med at nåtidsformen har utviklet seg fra dativsformen av det gammelnorske ordet Sólí (Særheim 2007:212). Det har også blitt tolket som rota i gammelnorske Svella som sikter til at den gamle Solagården og mellomalderkirka, Ruinkirka, ligger på et lite høydedrag i et lavtliggende lende. En del mindre rimelige tolkninger er blant annet at det har sammenheng med gammelnorske Svelg som betyr strømvirvel eller svelg og er brukt om Hafrsfjord, eller med gammelnorske Sólí som i skosåle, med bakgrunn i flatlende. Heller ikke gammelnorske Sól er rimelig. Det er også usikkert om det er sammenheng med det germanske adjektivet Sēli som betyr god, egnet, lykkelig, rik, her i betydningen gunstig, egnet jord(land) eventuelt såing, tilsådd land.

Kirkesola grenser til Sør-Kolnes i nordvest, Sømme i nordøst og Utsola i øst. Sammen med Utsola har denne gården fått rykte på seg for å ha vært høvdingsetet til Erling Skjalgsson, ”Rygekongen”. I Snorres kongesagaer blir Sola ofte nevnt i forbindelse med Skjalgsson, hvor viktige gjester skal ha oppsøkt ham og han holdt oversikt over hvem som passerte langs kysten (Sturlason 2009:299). Lokale sagn vil også ha det til at ved hans død i 1028 ble den døde fraktet fra kysten av Jåsund og ned langs Hafrsfjord til gården hans på Sola. Nøyaktig hvor og hvordan likferden foregikk og hvor han ble begravd er derimot fremdeles et mysterium.

Bosetningssporene og kulturminnene fra bronsealder-jernalderen er for det meste samlet i den nordlige delen av gården (se Figur 14). Mens bosetningssporene ble funnet sør for ruinkirken lå gravanleggene nord-nordøst for disse, med unntak av en haug (se Appendiks A:14.4) som ligger sør, ett lite stykke fra grensen til Rege og Håland, og en nausttuft som ligger ca.400 m nordvest for denne.

Her er det blitt registrert til sammen ti gravanlegg hvorav fem er kategorisert som runde hauger, to er hauger av ukjent form, og en er en rund steinring med eiker. To er såkalte kjernerøysere dekket av lag med sand og mold. Det er kun tre av gravanleggene hvor det finnes informasjon om den indre markeringen, mens det er gjort funn i syv. Ut i fra disse er det kun to av gravanleggene hvor man har kunnet avgjøre likbehandlingen. Begge kjernerøysene har brente og ubrente graver i samme haug. Mens disse to dateres til bronsealderen blir resten regnet for å være jernaldergraver. En haug som var borte allerede ved Helligesens registreringer blitt datert til yngre romertid (1902:52, se Appendiks A:14.9). Det er også gjort diverse løsfunn som tyder på mye aktivitet gjennom jernalderen.

Figur 14. Kirkesola og Utsola. Gårdenes grenser, bosetning og gravanlegg

Utsola

Førsteleddet i navnet, ut-, kan sikte til at gården en gang var leiet til gården Sola (Særheim 2007:248). Utsola grenser mot Kirkesola i nord og vest og Sømme i Øst. Det er en ganske stor gård som strekker seg forbi flyplassen og grenser mot gårdene Ræge, Gimre og Østre Stangeland. Undersøkelser i regi av Rogaland fylkeskommune viser bosetningsspor fra bronsealder og jernalder langs ved den nordre grensen mellom Utsola og Kirkesola.

Fortidsminnene ligger nokså konsentrert ved den nordre grensen av gården og ser ut til å være i sammenheng med de bosetningsspor og funnsteder fra Kirkesola like over grensen mellom disse to gårdene (se Figur 14). Kirkesola og Utsola har tidligere vært samlet som én stor gård, Sola, som ifølge Snorres kongesagaer og andre skriftlige kilder skal ha vært Erling Skjalgsons høvdinggård.

På Utsola er det blitt registrert åtte gravanlegg, men alle er borte i dag. Syv av disse skal ha vært runde hauger, mens en var av usikker form. Den sistnevnte skal ha vært utjevnet allerede før eieren av området gjorde funn av et sverd nede i jorda der denne skulle ha stått og dermed er det ingen mulighet til å finne ut noe mer om denne (se Appendiks A:16.8, Appendiks B:F89).

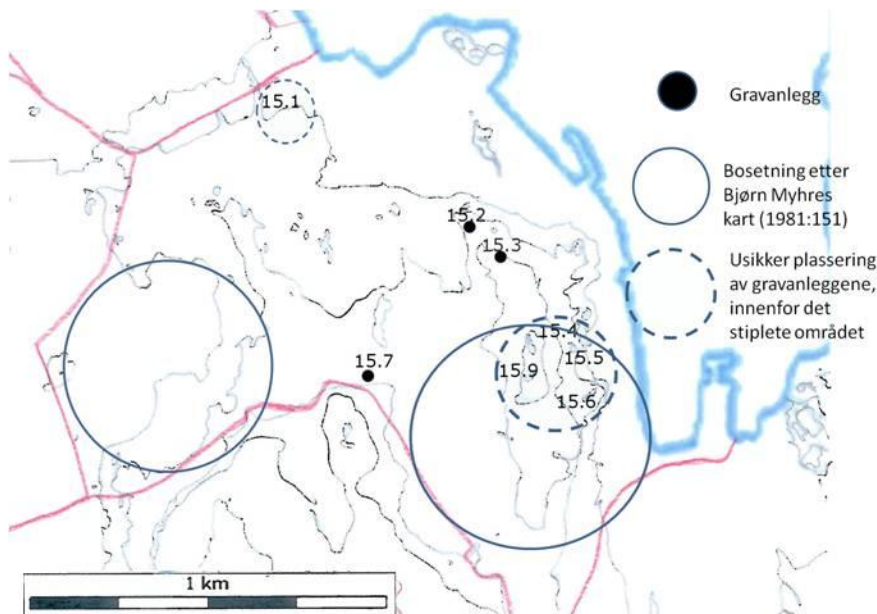
Gjennom sammenligning av kartet som Helliesen tegnet opp og moderne kart har det vært mulig å plassere gravanleggene noenlunde på rett sted. Mens to hauger skal ha vært plassert på en høyde som i dag ligger sørvest for rundkjøringen inn mot flyplassen, skal to andre ha ligget på en høyde der flyplassen ligger i dag. Haugen av usikker form er ikke tegnet inn på kartet til Helliesen og det er derfor vanskelig å si noe om hvor denne kan ha ligget.

Det er rapportert om funn fra kun to av gravanleggene. I en rund haug ble det gjort funn av to gravkammere som lå ved siden av hverandre, hvorav det ene var tomt mens det andre inneholdt noen få funn (se Appendiks A:16.4). Denne ble gjennom funnene datert til eldre jernalder. Funn fra den usikre haugen daterte denne graven til merovingertid. De resterende gravanleggene er blitt datert til jernalderen gjennom plassering og gravmarkering. Det er kun i den førstnevnte haugen t en kan identifisere likbehandlingen (brent), ellers er det ingen som kan gi noen indikasjon på den gravlagtes kjønn. Et løsfunn fra en uviss grav nær 16.1 dateres til merovingertid (se Appendiks B:UG11).

Sømme

Det er usikkert hva navnet Sømme stammer fra, men man antar at det er fra Sómi som er av uvisst opphav (Særheim 2007:228). Bakgrunnen for Sømme kan være terrenget slik det tok seg ut for 3000-4000 år siden, da sjøen stod høyere i dette området. Sømme lå da på en smal stripe av land mellom sjøen og Hafrsfjord. En annen tolkning er at det er en forkortelse av det gammelnorske ordet Sæheimr, som er sammensatt av –heim og det gammelnorske Sær som

betyr sjø (Rygh 1915:186). Denne er derimot en usikker tolkning på grunn av skrivemåten Sæme fra 1270 (Særheim 2007:228).

Figur 15. Sømme. Gårdens grenser, bosetning og gravanlegg

Gården befinner seg langs den indre delen Hafrsfjord og grenser opp mot Tjora i nord, Sør-Kolnes i nordvest, Kirkesola i vest og Utsola i sørvest. De fleste bosetningssporene og gravanlegg er registrert på og rundt ett høydedrag som svakt heller nedover mot bukta helt innerst i fjorden (se Figur 15). Det er ellers en del høystakktufter som fordeler seg langs grensene mot Kirkesola og Sør-Kolnes og langs ved kysten. Et gravanlegg befinner seg nær grensen ved Tjora, i nærheten av flere høystakktufter.

Det er registrert rundt ti gravanlegg hvorav en rund haug av grus og stein mest sannsynlig en naturdannelse (se Appendiks A:15.7). De resterende anleggene fordeler seg mellom åtte runde hauger og en haug av ukjent form. Det er kun ved to av gravanleggene at man har noe informasjon om den indre markeringen (se Appendiks A:15.1 og 15.9). Disse to er også de eneste hvor man har informasjon om den døde. Begge er brente begravelser og mens den ene skal ha vært en kvinne, er den andre en mann. Kvinnegraven er datert til eldre romertid og mannsgraven er fra 800-tallet. De resterende anleggene er datert til jernalderen gjennom gravmarkering og plassering i landskapet.

Det er gjort flere løsfunn på Sømme, både fra steinalderen, bronsealderen og jernalderen. Det er blant annet gjort funn i en uviss grav av menneskebein som antagelig stammer fra fire individer og dateres til eldre bronsealder. Fra jernalderen har man gjort et løsfunn og et funn fra en ukjent grav (se Appendiks B:UG10, Appendiks C:LF32).

4.4 Stedsnavn på Fjøreneset

I kapittel 3 tok jeg opp at også stedsnavn kan brukes til å finne sosiale aspekter ved samfunnet. Stedsnavnene kan vise til bruksperiode, opprinnelse og, ikke minst, til gårdens plassering i landskapet eller størrelse og hierarki (Særheim 1985, Myhre og Øye 2002:237-241). En må derimot være oppmerksom på at navnets alder ikke alltid samsvarer med gårdens alder og kan ha kommet til senere enn bosetningen. Jeg har derfor ikke valgt å ta med alderen på de ulike navnene. Det er derimot slik at de av Fjørenesets gårder som har navn antatt eldre enn jernalderen både har rike bronsealdergraver og er forholdsvis store med mange jernaldergraver og funn (Særheim 1985, Bakka og Møllerop 1963). På Fjøreneset er Tjora og Sola (Kirkesola og Utsola) to eksempler på dette. Her har en også gårder som viser til en hierarkisk ordning, som Myklebust som betyr den største gården og har flere funn av gravanlegg og bosetning fra jernalder, mens Store og Lille Meling og Meland ser ut til å ha kommet til senere, som stykker av jord brutt ut fra de omkringliggende gårdene (Særheim 1985). Mens noen har fått navn etter plassering i landskapet, slik som Jåsund, Haga, Lille og Store Risa og Rott, har Nord-og Sør-Kolnes, Hogstad og Sømme antageligvis fått navn etter berg innenfor gårdens grenser.

4.5 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg presentert materialet og området som analysen baseres på. Allerede ved presentasjonen har det vært mulig å se store forskjeller blant gårdene, spesielt med hensyn til mengden gravanlegg og graden av arkeologiske undersøkelser. Mens noen har nokså få gravanlegg, som Meland- og Risagårdene, har andre gårder, som Jåsund, Myklebust, Haga og Tjora, store mengder gravanlegg. Svært få av de registrerte gravanleggene er blitt arkeologisk undersøkt og det er store forskjeller på informasjonsmengden om disse. Mens nyere undersøkelser har mer detaljerte beskrivelser, foreligger det mer sporadiske beskrivelser på gravanlegg som ble utgravd før vår tid. For hver av gårdene har jeg også presentert antallet graver som kan gi informasjon om de ulike elementene ved gravskikk, som gravmarkeringer (utformingen av selve gravanlegget), indre markering (graven), likbehandling, den dødets

kjønn, gravgods og gravanleggenes plassering i landskap. Også eventuelle bosetninger på gårdene og gjenstandsfunn fra andre perioder som kan tyde på kontinuitet på gården er presentert her. Navnene på gårdene stammer fra det norrøne språket og hentyder til at disse kom til i jernalderen, mens noen kanskje var enda eldre. De eldste er knyttet til gårdene som er antatt å være storgårder fra jernalderen og viser at gårdsnavn kan til en viss grad benyttes til å se sosiale forhold og belyse bosetningshistorien i området. Det presenterte materialet fra jernalderen vil bli analysert og tolket i kapittel 5 og 6.

5 Analyse av gravanleggene på Fjøreneset

Gravmarkeringene til gravanleggene i området er på ingen måte ensidige og det ser ut til å ha vært store variasjoner innenfor gravskikken både i og mellom de fem epokene i jernalderen. Det finnes likheter i både plassering, gravmarkering, likbehandling og innhold, men disse kommer i utallige kombinasjoner.

5.1 Datering, form og type

I kapittel 3 definerte og diskuterte jeg den ytre gravmarkeringen på gravanlegg fra bronsealder og jernalder. Nedenfor har jeg satt inn alle gravanlegg i en tabell (Tabell 2) hvor de deles inn etter ytre gravmarkering og datering. Denne tabellen er en oversikt over hva slags gravmarkeringer som ble brukt i de ulike epokene innenfor jernalderen. En veldig stor andel av gravanleggene mangler en spesifikk datering utover eldre eller yngre jernalder eller de er datert til jernalderen generelt. Disse er også plassert inn i tabellen, men under egne kolonner. Også der hvor gravanlegget har mer enn én datering på grunn av flere graver og disse dateringene går ut over flere perioder (se for eksempel Appendiks A:1.15, 10.11 og 10.21), har jeg valgt å plassere dem inn under de mer generelle dateringene til eldre og yngre eller til jernalder generelt. For å kunne se en eventuell kontinuitet blant gravmarkeringene og bosetning over tid har jeg også trukket inn gravanlegg fra bronsealderen i visse deler av analysen og inkludert disse i tabellen. Det finnes noen tilfeller der det ikke er opplysninger om anleggets form og disse har jeg plassert inn under kategorien ”Ukjent”. Der hvor anlegget kun nevnes som haug eller røys, uten informasjon om selve formen, er disse satt inn i kategorien ”ukjent” under ”haug” og ”røys”. Gravanleggene uten opplysninger om ytre markering vil bli utelatt fra deler av analysen, men ettersom noen av disse er blitt datert gjennom funn kan de likevel si noe om gravskikk angående gravgaver og likbehandling.

Området har, som nevnt i kapittel 4, til sammen 256 registrerte gravanlegg. Av disse er det 237 som er datert til jernalder, mens syv er datert til bronsealder, seks gravanlegg er ikke datert og seks andre (se Appendiks A10.9, 10.24 og 10.25) faller bort ettersom disse ikke er blitt gjenfunnet ved senere utgravning og ikke har noen opplysninger.

Form vs. Datering	EB	YB	B	FJA	RT	FVT	MT	VT	EJA	YJA	JA	Antall former gjennom jernalderen
Haug:	1	1	2	1	3	1	1	1	5	2	140	154
Lang									2	1	10	13
Rund	1	1	2	1	2	1		1	3	1	121	130
Ukjent					1		1				7	9
Stjerneformet											1	1
Trekantet											1	1
Røys:				3		2		2	1		43	51
Lang						1					7	8
Rund				1					1		30	32
Ukjent				2							3	5
Stjerneformet											2	2
Båtgrav								1				1
Rektangulær						1		1			1	3
Jordblandet røys:						2						2
Rund						1						1
Lang						1						1
Steinlegging:											3	3
Rund											1	1
Lang											2	2
Steinsetting:											9	9
Lang											2	2
Rund											2	2
Oval											1	1
Firkantet											2	2
Rektangulær											2	2
Steinsamling:											1	1
Steinring:											6	6
Rund											1	1
Oval											5	5
Umarkert grav:				1							1	2
Flatmarksgrav:								2				2
Brannflak:				1					1			2
Kjernerøys m/Jordteppe:			3	1							1	2
Ukjent:								2	1			3
Antall form pr. periode	1	1	5	7	3	5	1	7	8	2	204	237

Tabell 2. Gravmarkeringer og datering av gravanlegg. Tabellen viser hvilken gravmarkering som var i bruk gjennom hver periode av jernalderen og utviklingen fra en mer homogen bruk av runde anlegg til et større spektrum av ulike markeringer utover jernalderen.

Den store andelen av generelt daterte gravanlegg mot den lille andelen av periodedaterte gjør at det blir vanskelig å avgjøre hvilken gravtype som var den mest vanlige til enhver tid. En kan likevel se hva slags gravanleggstyper og – former som har vært i bruk og få innblikk i hvor kompleks jernalderens gravskikk må ha vært.

Ut i fra tabell 2 ser en at den runde formen er den mest vanlige blant haug, røys, jordblandet røys og kjernerøys med jordteppe. Det er til sammen 165 runde gravanlegg. Langhaugene innenfor de samme gravanleggstypene utgjør den nest største gruppen med 22 stykker. Det finnes flere forskjellige gravmarkeringer for både haug og røys; stjerneformede; rektangulære (hvorav to av disse tolkes som dødehus), trekantede og båtgrav dekket av tynt røyslag.

De øvrige gravanleggene er de med synlige markeringer; steinlegging, steinsetting, steinsamling og steinring, samt de uten noen synlige markeringer; umarkert grav (nedgravde urnegraver), flatmarksgrav og brannflak. Den lille andelen av disse typene gravanlegg kan være et resultat av de få arkeologiske undersøkelsene som er gjort i området da disse er svært vanskelige å oppdage. Disse kan ha vært langt vanligere enn antallet tilsier og kanskje flere av løsfunnene (se Appendiks C), som er gjenstander en vanligvis også finner i graver, også kan være et resultat av disse umarkerte gravene.

Datering av gravanleggene innenfor de ulike perioder i jernalderen

Av de 237 gravanleggene som er datert til jernalderen er det kun tjuetre som er datert nærmere til hver av jernalderens epoker. Mens 204 anlegg er generelt datert til jernalderen er åtte datert til den eldre perioden og to datert til den yngre. Det vil si at det kun er 9,7 prosent av anleggene som kan gi noenlunde svar på hva slags ytre gravmarkering som var del av gravskikken på Fjøreneset i en spesifikk periode.

Ut i fra Tabell 2 ser en at bronsealderens gravskikk med bruk av runde gravanlegg opprettholdes gjennom hele eldre jernalder. I førromersk jernalder tok man i tillegg i bruk umarkerte anleggstyper som nedgravde urnegraver og brannflak. Det ser derimot ikke ut til at tradisjonen med umarkerte graver følges opp i romertid. Fra romertid er det kun tre hauger, to som er runde og en som er av ukjent form. Også i folkevandringstid er det ingen andre anleggstyper enn haug og røys, men i tillegg til de runde ble det også bygget lange former. En annen ny form er en rektangulær røys som innvendig viste seg å være et mulig dødehus med spor etter stolper i hvert hjørne, funnet på Orshaug på Tjora (se Appendiks A:10.17). Det er et gravanlegg av ukjent type og form med dateringer over en periode fra yngre romertid til folkevandringstid, og en kjernerøys hvor dateringer fra flere gravkammere viser en kontinuitet i bruk mellom førromersk og romersk jernalder og samtidig har dateringer generelt til jernalder, og disse befinner seg også på Orshaug. Mens den førstnevnte er lagt til under kolonnen for eldre jernalder generelt er den sistnevnte plassert under jernalder generelt. Syv gravanlegg er ikke datert mer spesifikt enn til eldre jernalder, disse er både runde og lange anlegg og i tillegg er det et brannflak og et gravanlegg som er av ukjent type og form.

Ettersom det kun er én haug av ukjent form, på Kirkesola, som er datert til merovingertid (se tabell 2, se også Appendiks A:16.8) er det vanskelig å si hva slags gravmarkering som ble benyttet i denne perioden og om befolkningens valg av gravanlegg var en videreføring fra de tidligere periodene eller om noen nye anleggsformer ble tatt i bruk. I vikingtid derimot er det både gamle og nye tradisjoner når det angår gravanlegg (se tabell 2). Mens de også her tok i bruk lange og runde anleggsformer og har et mulig dødehus inni en rektangulær røys, er det i tillegg gjort funn av en båtgrav under en røys. Ellers er det to gravanlegg av ukjent type og form. De to anleggene som er datert generelt til yngre jernalder er én rund og én lang haug.

Ser en bort i fra den ovennevnte kjernerøysa med dateringer fra mer enn én periode er det 203 anlegg som ikke kunne dateres mer spesifikt enn til jernalder, noe som dessverre er et relativt

stort antall i forhold til periodedaterte gravanlegg. Ifølge Helliessen gjorde bønder og han selv funn av gjenstander, kull og brente bein i flere av disse og gravkammere, men ofte har funnene forsvunnet og det har ikke vært mulig å datere dem. Rapportene om funn kan derimot være hjelpelige når en skal se på likbehandling da funn av kull kanskje kan bety at den døde ble brent og størrelsen på kammeret kan ha noe å si for om den døde ble gravlagt brent eller ubrent.

Andre formelementer på gravanleggene

Fra 31 av gravanleggene finnes det også informasjon om andre formelementer som fot- og kantkjede, bautastein og reiste stein. I noen av tilfellene ser det også ut til at anlegget er bygget opp rundt store stein.

Det er åtte bautsteiner som ser ut til å være tilknyttet gravanlegg, plassert på henholdsvis Jåsund, Meling, Haga, Store Risa, Hogstad og Tjora (se Appendiks A). Mens fem av disse står eller skal ha stått på toppen av visse gravanlegg skal de tre andre ha vært plassert rett ved eller i nærheten av dem. Bautsteinene som er plassert langs ved Hafrsfjord er, som nevnt i kapittel 3 og 4, antatt å være i forbindelse med Erling Skjalgsons likferd ettersom de ser ut til å stå på linje og de er plassert langs den samme ruten som likferden skal ha foregått (gjelder alle unntatt de på Tjora). Foruten ett unntak ser alle bautsteiner til å være tilknyttet runde gravanlegg. To av gravanleggene med bautstein er datert til eldre jernalder. Den ene av disse er derimot blitt knyttet til Skjalgsson (se Appendiks A:1.18). De resterende er ikke datert mer spesifikt enn til jernalderen.

Det er kun tretten av anleggene som er registrert med en fot- eller kantkjede. Om dette er grunnet gravskikken eller om det er på grunn av manglende dokumentering og undersøkelser er vanskelig å si, men sistnevnte er nok det mest sannsynlige. Av de tre kjernerøyser som dateres generelt til bronsealderen er det kun den på Myklebust som ikke er rapportert å ha en kantkjede (se Appendiks A:3.10). Denne ble derimot ikke undersøkt arkeologisk og det kan være at et slikt formelement kan ha blitt oversett. De resterende haugene fra samme periode ser ut til ikke å ha noen form for kjede rundt anlegget. To kjernerøyser fra Tjora, den ene fra førromersk jernalder, den andre kun datert til jernalder, har også fotkjede (se Appendiks A:10.10 og 10.21). Fire av gravanleggene med kantkjede er ikke datert mer spesifikt enn til jernalderen. De seks andre er datert til eldre jernalder og sammen med den førromerske kjernerøysa, nevnt ovenfor, kan det dermed se ut til at kantkjeder er en tradisjon fra

bronsealderen som ble videreført gjennom hver periode i eldre jernalder, men som deretter falt ut av bruk før yngre jernalder.

Det finnes også tretten tilfeller med reist stein eller stor stein i eller rundt gravanlegget (på gårdene Meling Haga, Tjora, Nord-Kolnes, Rott og Kirkesola, se også Appendiks A). Ni av dem er kun datert generelt til jernalder mens fire er datert yngre romertid, folkevandringstid og yngre jernalder. De reiste steinene ser ikke ut til å være tilknyttet noen spesiell form for gravanleggstype og dateringene er nokså spredd over hele jernalderen. Mens de reiste steinene er i ytterkanten av gravanleggene, er de store steinene plassert inni midten.

Ifølge Vivian Wangens undersøkelser av gravene på Gunnarstorp i Sarpsborg (2009:122) virker det som om bruken av reist stein ved konstruksjonen av et anlegg trolig kan relateres til mannsgraver. Mens ingen av Fjørenesets gravanlegg med reist stein har gitt funn som kan gi indikasjon om den gravlagte var mann eller kvinne har et gravanlegg med en stor stein i midtpartiet funn som tyder på at en av de gravlagte var en kvinne (se Appendiks A:5.14).

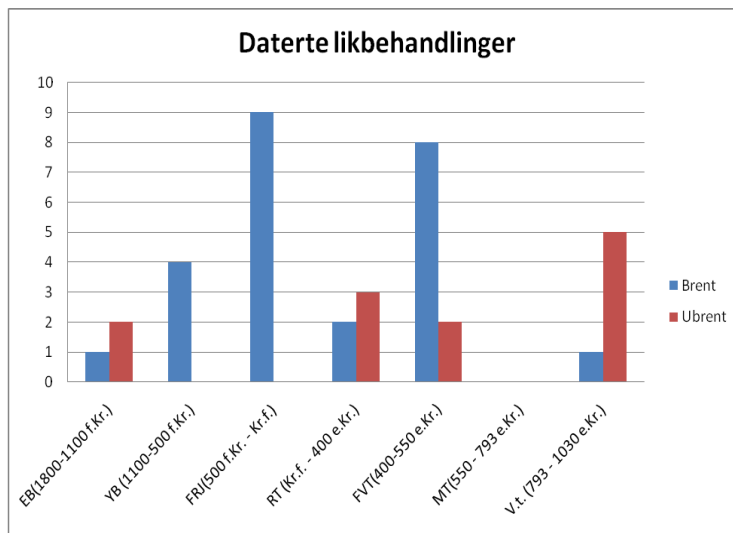
5.2 Flere graver i gravanleggene

Et gravanlegg som er blitt tatt i bruk over flere perioder er ofte blitt analysert som en måte å markere eierforhold til gården, slektsforhold og sosiale forhold (Myhre og Øye 2002:226, Iversen 2004: 67-71). Det er tolv jernaldergraver som er rapportert til å ha flere enn ett gravkammer i graven (se Appendiks A). Et gravanlegg hvor antall gravkamre er noe usikkert befinner seg på Lille Meland, to er på Meling, to på Hogstad, seks på Tjora og en på Utsola. Det er i flere av tilfellene slik at dateringene ikke er mer spesifikke enn til eldre eller yngre jernalder og det gjør det vanskelig å se om disse er gravlagt samtidig eller om noen er sekundærgraver. Ofte er hovedgraven i midten, mens sekundærgravene er funnet i ytterkantene av gravanlegget. Ved to av disse gravanleggene med flere graver er gravene datert til forskjellige perioder i den eldre jernalderen, mens gravene i en annen er fra omtrent samme periode (se Appendiks A:10.11, 10.17 og 10.21). De andre gravanleggene med flere enn én grav er enten datert til samme periode eller de er mer uspesifisert datert og, dermed også, vanskelige å analysere.

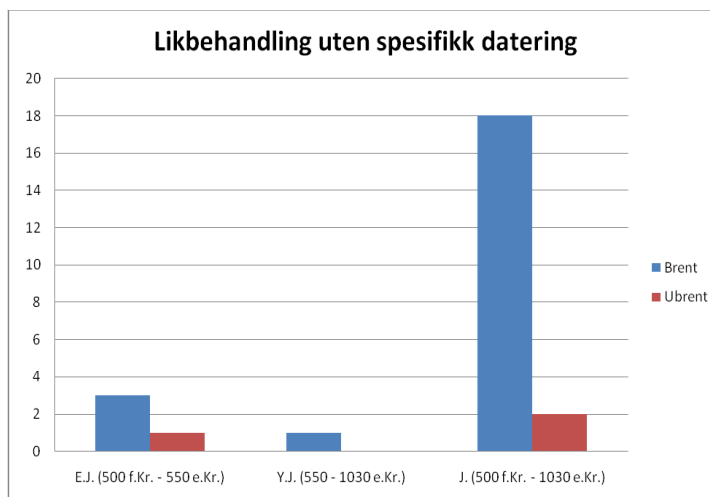
5.3 Likbehandling

Likbehandlingen er kjent i 47 gravanlegg og fordi flere av disse har hatt flere enn en begravelse er det til sammen 62 kjente likbehandlinger. Nedenfor sees noen diagrammer

(Figur 16 og Figur 17) som tar for seg likbehandlinger brent og ubrent gjennom de forskjellige periodene i jernalderen. I tillegg til de gravene som er fagkyndig undersøkt har jeg også tatt med de hvor det kun er rapportert funn av kull og brente bein, eller man har målene på gravkammeret. Der det mangler spor etter likbehandlingen, som beinreister og kull, kan kammerets lengde ofte avsløre denne. Et mannslangt kammer kan bety at dette var en ubrent grav, mens et lite kammer kan bety brent. Disse regner jeg som mulig brent eller mulig ubrent. Jeg har også her tatt med bronsealderen for å se på kontinuitet fra denne ettersom flere av jernalderens storgårder også hadde mye aktivitet fra bronsealderen.

Figur 16. Daterte likbehandlinger. De ubrente og brente gravene som er datert til en spesifikk periode

Figur 17. Likbehandlinger uten spesifikk datering.

Av gravene med kjent likbehandling er det kun trettisju som er datert spesifikt til de ulike periodene i jernalderen. Dermed er det veldig få graver å ta utgangspunkt i når en skal se på

utviklingen til bruken av de to likbehandlingsmåtene. Tar en utgangspunkt i de med datering, blir det mulig å se hva som var i bruk.

Begge måtene å behandle den døde på er i bruk gjennom eldre bronsealder. Gjennom yngre bronsealder er det kun den brente likbehandlingen som brukes og denne gravskikken fortsetter ut førromersk jernalder. I romersk jernalder blir det en overvekt av den ubrente gravskikken blant de daterte gravene. Begge måtene å gravlegge den døde brukes også gjennom folkevandringstid men her er den brente likbehandlingen i en sterk overvekt. Tar en med de uspesifiserte dateringene fra eldre jernalder er den brente likbehandlingen blitt brukt i 79 prosent av gravene.

Ettersom det kun er én haug på Fjøreneset som er datert til merovingertid (se Tabell 1, Appendiks A:16.8) og denne ikke har noen funn som kan avsløre likbehandlingen, er det umulig å si hva som var vanlig i denne perioden. I Vikingtiden ser det derimot til å være en overvekt av ubrente begravelser. Dersom man også her tar med de uspesifiserte dateringene ser en den yngre jernalderens gravskikk også bestod av begge likbehandlingene, men de ubrente gravene utgjør 71 prosent.

Det lille antallet av graver med kjent datering gir oss et innblikk i utviklingen til bruken av likbehandling gjennom jernalderen, men er det mulig å bruke disse funnene generelt på gravskikken til Fjørenesets jernalderbefolkning? Det er et relativt lite antall daterte i forhold til antallet av udaterte eller de som ikke har noen kjent form for likbehandling. Kanskje vil tendensene endre seg ved en større undersøkelse.

Funn som avslører likbehandlingen

Det er gjort funn av kull og aske i atten av gravanleggene på Fjøreneset (se Appendiks B). Kanskje dette er rester fra likbålet og viser at den døde først ble brent og at rester fra den døde og bålet deretter ble flyttet dit gravanlegget ble oppført. Det er funnet brent bein i tjuen graver hvorav tolv av disse opptrer sammen med kull. I fem graver viser funnene at det er oppbevart ubrent bein og beinrester. Dette kan tyde på en ubrent begravelse. Uten funn av brent eller ubrent bein må en derimot se på størrelse av gravkammer eller på gravgavene for å se hva slags likbehandling den døde har fått.

5.4 Kjønn versus gravskikk

Er gravskikken med gravmarkeringer og likbehandlingen knyttet til den gravlagtes kjønn? Nedenfor følger en tabell med oversikt over de gravanleggene hvor arkeologiske undersøkelser og funn har gjort det mulig å identifisere den døde.

Gravminne	Funn	Kjønn	Likbehandling	Gravminnets form	Datering
1.10	F3	Mann	Ubrent	Rund haug	1300-1100 f.Kr.
1.15	F5	Kvinne	Ubrent	Ukjent (Funnet under gulvet til hustuffer fra middelalder)	800 - 1050 e.Kr
1.15	F6	Mann(?)	Brent	Ukjent (Funnet under gulvet til hustuffer fra middelalder)	300-550 e.Kr.
3.22	F11	Mann	Ubrent	Mulig flatmarksgrav	800-1050 e.Kr
5.2	F16	Kvinne	Brent	Lang haug	800-1050 e.Kr
5.5	F19	Mann	Brent	Rund haug	800-1050 e.Kr
5.14	F23	Kvinne	Ubrent	Rund haug	400-550 e.Kr
10.10	F40-F42	Mann og Kvinne	Brent	Rund haug	ca.300-100 f.Kr.
10.11	F43	Mann	Ubrent	Rund røys (med fotkjede)	100 e.Kr
10.20	F56	Kvinne	Ubrent	Båtgrav under røys	900 e.Kr
10.23	F61	Kvinne	Ubrent	Lang røys (med fotkjede)	ca. slutten av 400-tallet e.Kr
15.1	F85	Kvinne	Ubrent	Rund haug	70-150 e. Kr
15.9	F86	Mann	Ubrent(?)	Ukjent	800-tallet e.Kr

Tabell 3. Kjønn vs. gravskikk

Det er kun identifisert kjønn på fjorten døde i tretten gravanlegg (se Tabell 3). I forhold til den store mengden gravanlegg er dette et relativt lite utvalg. Det er få graver fra området som kan dateres til samme periode og dermed blir det vanskelig å sammenligne gravene på Fjøreneset for å finne en sammenheng. Tabell 3 viser store variasjoner i likbehandling og gravmarkeringer for begge kjønn. Ut i fra de data som fremgår fra tabellen ser det ikke ut som om den dødes kjønn har noe å si for om de gravlegges brent eller ubrent. Både menn og

kvinner gravlegges i runde anlegg, mens det ser ut til at det kun er kvinner som gravlegges i lange anlegg. Dette stemmer overens med undersøkelsene av Kvassheimsfeltet på Sør-Jæren og har kanskje hatt noe med den ideologiske rollen som ”husfrue”, noe som jeg også tar opp nedenfor (Mortensen 1991, Lillehammer 1996, Bergstøl 1996).

5.5 Storhauger på Fjøreneset

Id-nr.	Størrelse	Gård	Datering
1.10	37,5 m i diameter	Jåsund	Bronsealder / 1300-1100 f.Kr.
3.1	42 m lang	Myklebust	Jernalder
10.5	27,5 m i tverrmål	Tjora	Eldre jernalder
10.10	28 m i diameter	Tjora	Førromersk jernalder / 300-100 f.Kr.
11.3	20 m i tverrmål	Nord-Kolnes	Jernalder
11.4	20 m i tverrmål	Nord-Kolnes	Bronsealder
14.1	24 m i tverrmål	Kirkesola	Bronsealder / 1300-600 f.Kr.
14.2	21 m i diameter	Kirkesola	Bronsealder / 1300-900 f.Kr.

Tabell 4. Storhaugene på Fjøreneset. De største haugene er plassert på gårder som er antatt å ha vært såkalte storgårder, eller nabogårder til en storgård

Ut i fra kriteriene om at rundhauger på 20 meter i diameter og langhauger som er 40 meter lange kan ansees som storhauger (jmf. Kapittel 3) er det åtte gravanlegg på Fjøreneset som tilfredsstiller dette kravet; syv rundhauger og en mulig langhaug.

Bortsett fra to av gravanleggene, en på Tjora og en på Nord-Kolnes, stemmer storhaugene som Tor Helliesen registrerte i 1901 overens med størrelsene som er oppført i fornminnedatabasen Askeladden (se Appendiks A:11.3 og 10.10). I tilfellet med den fra Nord-Kolnes kan det kanskje være snakk om en reduksjon i størrelse grunnet bearbeiding av jord, men når det gjelder gravanlegget på Tjora kan ha noe

med at deler av gravanlegget lå under bakkenivå (Armstrong 2009). Med utgangspunkt i Helliesens målinger fordeler storhaugene seg dermed slik; 1 på Jåsund, 1 på Myklebust, 2 på Tjora, 2 på Nord-Kolnes og 2 på Kirkesola. Ut i fra målingene på Askeladden har man derimot; 1 på Jåsund, 1 på Myklebust, 2 på Tjora, 1 på Nord-Kolnes og 2 på Kirkesola.

Fire av storhaugene, på Jåsund, Nord-Kolnes og Kirkesola er datert til bronsealderen (se Appendiks A:1.10, 11.4, 14.1 og 14.2). Disse er fra gårdene Jåsund, Nord-Kolnes og Kirkesola. Den ene storhaugen på Tjora er datert til førromersk jernalder, mens den andre

ikke er datert mer spesifikt enn til eldre jernalder. Langhaugen fra Myklebust og den andre storhaugen fra Nord-Kolnes er ikke datert mer spesifikt enn til jernalderen.

Det er relativt få storhauger på Fjøreneset, noe som viser at disse må ha vært forbeholdt kun en liten gruppe av befolkningen, kanskje en elite. Det er kun to av jernalderens storhauger som er datert mer spesifikt, begge til den eldre jernalderen, mens fire er fra bronsealderen. Var det kanskje mer vanlig å bygge store hauger gjennom de eldre periodene? Diskusjonen om bruk av storhauger kommer jeg tilbake til senere.

5.6 Innhold i gravene

Både de arkeologiske undersøkelsene og de ukyndige utgravningene har gitt funn i flere gravanlegg. Appendiks B inneholder en funnliste som tar for seg gamle og nye funn gjort i gravanleggene til de 16 gårdene som behandles i denne oppgaven. Denne inneholder både funn fra kjente graver og funn fra uvisse graver (se Appendiks B: funnene begynner på F og UG). Ettersom flere av funnene som Helliesen har notert seg ble ødelagt eller forsvant og nyere funn enda ikke har fått museumsnummer har jeg gitt alle funn egne funnummer som korresponderer med funnlistene. Der hvor funnene har museumsnummer står også dette oppført for å lettere finne det igjen i tilvekstlistene til de respektive muséene.

Mens det er 89 funn gjort i 72 kjente gravanlegg er det 11 funn som er gjort i såkalte uvisse graver (se Appendiks B). Det er dermed 83 gravanlegg hvor man har gjort funn av noe slag i haugen. De resterende 173 gravanleggene har enten ikke gitt funn, ble borte før de kunne undersøkes eller de er enda ikke undersøkt. Størsteparten av funnene representerer en eller flere graver, mens det i seks gravanlegg er usikkert om funnene representerer samme eller forskjellige graver (se Appendiks A: 3.10; 10.8; 10.10; 10.12; 11.4 og 16.4). Funn-numrene representerer dermed minst 93 graver. I oversiktene over funngjenstandene har jeg også inkludert funn av kull, aske, trerester og beinrester som gir et innblikk i behandlingen av den gravlagte, ettersom disse også ofte er innlemmet i museumenes tilvekstlister (se Appendiks B).

Det er stor forskjell i gjenstandstyper og funnmengde i gravene og ikke minst informasjonen om disse. Er dette grunnet gravskikken i jernalderen eller er det på grunn av den faglige eller ikke-faglige bakgrunnen til den eller de som har foretatt utgravningen av de ulike anleggene? Da Helliesen registrerte gravanleggene i 1901 foretok han samtidig undersøkelser i noen få av

disse. Mens enkelte inneholdt gravgaver eller andre funn, var det også tilfeller hvor Helliesen ikke gjorde noen funn. Også ved senere undersøkelser, som for eksempel utgravningen på Orshaug i 2008, viser at noen var rike på funn mens andre var såkalt funnfattige.

Av 100 funn er det kun 63 som er datert og funnene har jeg sortert i tabellen under (Tabell 5). Mens 9 dateres til den førromerske jernalderen. er 6 fra romertid, 8 er datert til folkevandringstid, 2 til merovingertid, 9 til vikingtid, 3 til eldre bronsealder, 6 er fra yngre bronsealder, 1 er fra bronsealder, 5 fra overgangen mellom yngre romertid og folkevandringstid, 6 fra eldre jernalder, 4 fra yngre jernalder og 4 dateres kun til jernalder.

EB	YB	B	FJA	RT	FLKVT	MT	VT	EJ	YJ	RT- FLKVT	J	UKJENT			
F3	F9	F71	F4	F14	F23	F89	F5	F17	F25	F6	F59	F1	F24	F38	F72
F76	F10		F31	F43	F44	UG11	F11	F18	UG4	F53	F65	F2	F26	F39	F73
F79	F37		F41	F57	F45		F16	F36	UG6	UG3	UG1	F7	F27	F40	F74
	F75		F42	F84	F52		F19	F54	UG8	UG5	UG9	F8	F28	F46	F80
	F77		F47	F85	F61		F51	F63		UG2		F12	F29	F49	F81
	F78		F48	F87	F62		F55	F88				F13	F30	F66	F82
			F50		F64		F56					F15	F32	F67	F83
			F58		UG7		F86					F20	F33	F68	
			F60				UG10					F21	F34	F69	
												F22	F35	F70	

Tabell 5. Datering av funn i gravene

Beholdere i graven; knuste og hele

I 46 graver er det gjort funn av hele eller fragmenter fra beholdere som er lagt ned i graven. Disse er i tilvekst og rapporter kalt enten urner eller leirkar (se Appendiks B). Mens urnenes type ikke står forklart ser det ut til å finnes flere forskjellige typer leirkar som ofte har vært med på å datere gravene. Beholderne rapporteres som urner i 19 graver og leirkar i 27 andre graver, det er ikke forklart hva slags materiale urnene er laget av. Mens det i urnenes tilfelle er flest hele og kun noen få som er i funnet som fragmenter er det motsatte tilfellet for leirkarene. Har de fragmenterte urnene og leirkarene blitt ødelagt før de ble lagt ned i graven eller er de blitt ødelagt i etterkant?

Det ser ut til at urnene kun opptrer i brente graver, mens leirkarene kan opptre i begge typer graver, både brente og ubrente (se Appendiks B). Ingen av de hele urnene opptrer sammen med kull og blant funnene med bruddstykker er det kun i to graver hvor de opptrer sammen

med brente bein, mens en av disse og to andre opptrer sammen med kull og aske. I fem av gravene med hele urner er disse blitt brukt til å oppbevare bein. Dette gjelder også for tre tilfeller av graver med leirkar. I alt sytten av gravene med leirkar er branngraver, hvor alle unntatt fire er funnet sammen med brente bein.

Det ser ut til at gravanlegg med hele eller fragmenter av urner og leirkar er nokså funnfattige. Størstparten har kun beholder(e) og brente bein, og noen har i tillegg funn av kull, mens andre kun er rapportert å ha beholder(e). Det er kun tjuen av de førtiseks gravene hvor den døde i tillegg til beholder også har fått med seg et lite antall gjenstander (tabeller med oversikt over urner og leirkar med funn samt leirkartyper, er plassert i Appendiks D:Tabell).

Gjenstander i gravanleggene

Mot 25 graver (fra 25 gravanlegg) uten annet funn enn beholdere og, i noen tilfeller, bein og/eller kull, er det minst 71 graver (fra 58 hauger) hvor den døde også har fått med seg gjenstander. I noen av gravanleggene opptrer graver med og uten gjenstander side ved side, men ofte er disse fra ulike perioder.

Dersom en tar for seg funnlisten jeg har laget over funn fra de kjente gravanleggene og de uvisse gravene (se Appendiks B) ser en at det var store variasjoner både i gjenstandskombinasjonene og, ikke minst, i gjenstandstypene der det for eksempel er flere ulike typer blant sverdene og blant spennene. Her vil jeg ta for meg gjenstandene og se hva som ble lagt ned i gravene og hva disse kan si om gravritualer, sosial status og kjønn og om det er noe endring i gravmateriale over tid. Etersom funnlistene er såpass detaljerte med typer, former og materiale for de ulike gjenstandene, ønsker jeg her å være litt mer generell i mine forklaringer av gjenstandene. Det vil si at selv om de forskjellige typene, formene og materialet kan være viktig for dateringen, vil jeg ikke ta for meg denne informasjonen med mindre de kan ha hatt stor betydning for gravritualene, den sosiale statusen eller kjønn. Med utgangspunkt i inndelingen til Jan Petersen i *Vikingtidens redskaper* (1951) har jeg delt inn gjenstandene fra hvert funn etter bruksområde.

Det finnes visse redskaper og utstyr som blir assosiert med menn eller kvinner. Derimot er det også gjenstander som er såkalte kjønnsnøytrale gjenstander og som en kan finne i både kvinne- og mannsgraver. Mens det i en grav på Tjora (se Appendiks A:10.10) er identifisert minst en mann og minst en kvinne gjennom det osteologiske materialet, har gjenstandene, og

gjenstandskombinasjonene, i tolv andre gravanlegg gitt grunnlag for tolkningene av den dødes kjønn (jmf Tabell 3). Med unntak av en er alle de kjønnsbestemte gravanleggene fra jernalderen og er datert til henholdsvis romertid, folkevandringstid, eldre jernalder og vikingtid (En krysstabell med gjenstandene fra de kjønnsbestemte gravene kan finnes bak i Appendiks D).

På Fjøreneset er det gjort funn av såkalt krigerutstyr i 10 jernaldergraver, to bronsealdergraver og seks udaterte. Våpen er som regel blitt knyttet til menn, med få unntak. På Fjøreneset er fem av jernaldergravene med krigerutstyr blitt identifisert som mannsgraver, mens de fem andre er ukjent enten på grunn av for få funn til å konstatere kjønn eller de er ikke blitt undersøkt arkeologisk. De ulike gjenstandstypene som er funnet på Fjøreneset, og som inngår i kategorien krigerutstyr, er sverd, spyd, øks, pilspisser, lanse og rester fra skjold. I ti av gravene opptrer krigerutstyret alene, eller kun med nagler. I de andre tilfellene opptrer våpen sammen med andre brukskategorier som rideutstyr, personlig utstyr, draktutstyr, snekkerutstyr, tekstilredskaper, jordbruksredskaper og kjøkkenredskaper. Av graver med krigerutstyr er fem graver på henholdsvis Jåsund, Meling, Tjora og Sømme mannsgraver mens de fem andre fremdeles er ukjent. Ridetøyet blir også koblet til krigerutstyret og er lagt med i fire graver på Meling, Tjora og Sømme, hvorav to med flere ulike ridetøysredskaper er mannsgraver med våpen og to andre, med kun selve bisselmunnbittet, er mer usikre grunnet lite eller intet annet funn (se Appendiks B:F19,F38;F68,F86). Den ene fra Tjora, med kun bisselmunnbitt er også fra en grav som er datert til yngre bronsealder og det er dermed usikkert om dette er en sekundærgrav fra jernalderen eller om det er et løsfunn. Rester av spyd er funnet i seks graver, hvor kun to fra Jåsund og Tjora er identifisert som mannsgrav (se Appendiks B:F6 og F43), og resten er ukjent. Med unntak av to graver med ukjent datering (se Appendiks B:F70 og F82) er gravene med spyd datert til de to siste periodene i eldre jernalder. I en av disse er det også funnet en lansespiss. De fem gravene med øks er datert til vikingtid og yngre jernalder, med unntak av to med ukjent datering. Det er gjort funn av skjoldrester i to graver og pilspisser i to andre. Mens de med skjold begge er datert til eldre jernalder, og er kjønnsidentifisert, er en med pilspisser av ukjent datering mens og en annen er fra vikingtid (se Appendiks B:F19,F20, F43, F86). Av de sistnevnte er det kun graven fra vikingtid som er kjønnsidentifisert.

I ni av gravene er det gjort funn av såkalte tekstilredskaper (se Appendiks B). Tre av gravfunnene er fra Meling og Sømme og er gjort i forbindelse med krigerutstyret nevnt

ovenfor og av disse er to fra mannsgraver, mens en er ukjent (se Appendiks B:F19,F20 og F86). De resterende funne er to funn fra graver med ukjent kjønn og fire funn fra kvinnegraver. Av tekstilredskaper funnet på Fjøreneset er det vevsverd, linhekle, spinnehjul, bøylesaks, knappenål. Knappenålen er funnet i forbindelse med en branngrav med urne på Orshaug, Tjora, og få gjenstander og denne er ikke blitt kjønnsidentifisert (se Appendiks B F50). De andre er funnet i forbindelse med personlig utstyr, draktutstyr, krigerutstyr, rideutstyr, snekkerredskaper og kjøkkenredskaper. Vevsverd, linhekle og spinnehjul er tolket som typisk kvinneutstyr og på Fjøreneset er vevsverd og linhekle funnet sammen i en kvinnegrav på Jåsund (se Appendiks B:F5), og en linhekle i en annen kvinnegrav på Meling (se Appendiks B:F16), mens en til tre spinnehjul er funnet i fem graver, hvorav tre er kvinnegraver (se Appendiks B:F5,F56,F61), en er mannsgrav (se Appendiks B:F86) og den siste en grav som ikke er kjønnsbestemt (se Appendiks B:UG4). Den ene fra mannsgraven ligger sammen med store mengder fra andre brukskategorier som tyder på at vi har å gjøre med en ganske rik mann (se Appendiks A:15.9), kanskje er det hans egen eller det er en gave fra en kvinne? Ellers er bøylesaks funnet i både en mannsgrav og en kvinnegrav på Meling (se Appendiks B:F16 og F19). En sømglatte er funnet i en grav med ukjent kjønn på Meling (se Appendiks B:F20), men i forbindelse med pilspiss og jordhakke, altså krigerutstyr og jordbruksredskap.

Det er funnet relativt lite kjøkkenutstyr i gravene på Fjøreneset. Mens en har et trekar i en kvinnegrav fra folkevandringstid på Tjora (se Appendiks B:F61), er det en stekepanne funnet i en grav med ukjent kjønn fra yngre jernalder på Sør Kolnes og en øse i en annen grav med ukjent kjønn fra vikingtid på Sømme. Stekepannen ble funnet inne i et gravkammer sammen med bein fra dyr og skjell, mens øsen ble funnet en oval spenne som viste tegn på å ha ligget på et likbål (se Appendiks B:UG8 og UG10). Det er vanskelig å si om kjøkkenutstyr som gravgave var forbeholdt kvinnene eller om begge kjønn fikk disse med seg. Solberg nevner at dette også er funnet i mannsgraver (2003:196). Det er derimot mulig at den ovale spennen som ligger med øsen tyder på en kvinnegrav.

Det er kun gjort et funn av en gjenstand som går inn under brukskategorien snekkerredskap. Dette er et høveljern (en skjøve) som ble funnet i den rike mannsgraven fra vikingtid på Sømme.

Ut i fra kategoriseringene til Petersen (1951) og Solberg (2003) er det funnet ti forskjellige gjenstandskategorier som kan regnes som personlig utstyr. Nemlig bryner, ildstål, kniver, beinkammer, beltespinner, pinsett, øreskje og nøkler. Det er til sammen 18 graver fra jernalderen som inneholder en eller flere gjenstander som antagelig har vært en del av den døde personlige utstyr. Det er fem graver hvor det er lagt ned et bryne som gravgods og hvorav en fra Meling er en mannsgrav mens de andre er av ukjent kjønn (se Appendiks B:F19). Mannsgraven inneholder også et ildstål.

Ettersom kniv er en hverdagsgjenstand med flere bruksområder har jeg valgt å klassifisere denne som personlig utstyr. Kniv er funnet i ni graver, hvorav tre fra Myklebust, Meling og Sømme er mannsgraver (se Appendiks B:F11,F19,F86) og tre andre, fra Meling og Tjora er kvinnegraver (se Appendiks B:F23,F56;F61). Dermed ser kniven ut til å være en kjønnsnøytral gjenstand og kan ikke brukes til å tolke den døde kjønn. I fire graver er det også funnet en kam og i likhet med brynene er det også her kun vikinggraven på Myklebust som har blitt kjønnsidentifisert, som mannsgrav (se Appendiks B:F11). Mannsgraven med kam er fra er rikt utstyrt mens de tre andre på Tjora og Sømme er fra romertid og folkevandringstid og inneholder kun kammen og små jernsaker (se Appendiks B:F44,F53 og F87). Vikingtidsgraven inneholder også en beltespenne i likhet med en av gravene med ukjent kjønn som også inneholdt kniv. Beltespennene var ifølge Solberg (2003:82) en del av mannens draktutstyr, så kanskje graven av ukjent kjønn med kniv og beltespenne egentlig er en mannsgrav? Den samme graven inneholder i tillegg rester av en pinsett av jern. En øreskje ble funnet i den ene kvinnegraven fra vikingtid på Tjora som også inneholdt kniv, og denne hadde i tillegg en nøkkel. Det er også lagt ved nøkkel i to andre kvinnegraver på Jåsund og Meling, hvor den ene er fra vikingtid og den andre fra folkevandringstid (se Appendiks B:F5 og F23). Nøkler er blitt tolket som et symbol for husfruen og husfruens makt over hjemmet (Solberg 2003). Dette vil jeg også komme tilbake til i avsnittene som tar for seg gjenstander som gjenspeiler sosial status.

Det er gjort funn av draktutstyr i ni graver og av disse er fem kvinnegraver, og en er mannsgrav. Med draktutstyr mener jeg spenner, ringnål og krampe (som muligens er fra en ødelagt spenne). Ringnålen er fra mannsgraven, som for øvrig er vikingtidsgraven på Myklebust, med kniv og beltespenne. Krampen ble funnet i kvinnegraven fra Meling som kun hadde ett tekstilredskap, linhekle. Det er kun denne kvinnegraven som ikke inneholder spenner. Spennene er ovale bronsespenner, likearmet spenne, skålformede spenner og en

konisk spenne med dekor av nordnorsk type. Tre av kvinnegravene med spenner har også en del perler av forskjellige slag og en av disse skal i tillegg hatt en armring (se Appendiks B:F5). Seks andre begravelser har også perler og den ene er den rike mannsgraven fra vikingtid på Sømme. I en av gravene på Tjora, som ikke er kjønnsbestemt eller datert, skal det ha blitt funnet så mange som 30 perler sammen med en urne og et bisselmunnbitt (se Appendiks B:F68), mens det i de andre kun har vært en eller veldig få perler og ingenting annet.

I tre graver uten draktutstyr, alle på Tjora, skal det ha blitt gjort funn av forskjellige typer ringer; en fingerring av gull som lå alene i en grav, en ring av jern som lå ved en urne og en ring av bronse som lå i en våpengrav fra folkevandringstid (se Appendiks B: F50,F62 og F67). Ingen av gravene med ringer er blitt kjønnsidentifisert.

Jordbruksredskaper er det funnet relativt få av i jernaldergravene på Fjøreneset og det er kun gjort funn av en jordhakke og fire sigder i hver sin grav. Tre fra Meling, Tjora og Sømme er datert til vikingtid, og to av disse er mannsgraver mens de to andre fra Meling og Tjora er av ukjent datering (se Appendiks B: F19,F20;F34;F55 og F86). Begge mannsgravene inneholder sigd. Jordhakken er funnet sammen med sømglatteren nevnt tidligere. Kanskje dette er en kvinnegrav? En sigd er funnet sammen med en mengde ubestemmelige steiner med hull i midten (se Appendiks B:F34) og en annen er den eneste gjenstanden som er lagt ned ved et keramikk-kar (se Appendiks B:F55).

Ettersom det er veldig få gravanlegg hvor en har identifisert kjønnet til den døde er det vanskelig å si om gjenstandene nevnt ovenfor faktisk kan bidra til å bestemme ett kjønn og utelukke det andre. Ut i fra det lille materialet med kjønnsbestemte graver ser det derimot ut til at våpen var forbeholdt menn, mens draktspenner, vevsverd og linhekle var forbeholdt kvinner. Men kan man egentlig si at alle graver med våpen er mannsgraver? De resterende ”våpengravene” er uten kjent kjønn, og har ett eller flere våpentyper og ellers ingen andre gjenstander. Spinnhjulene ser ut til å ha vært forbeholdt kvinner med ett unntak. En av vikinggravene (se Appendiks A:15.9 og Appendiks B:F86) virker veldig spesiell. Dette er den tidligere nevnte rikt utstyrte mannsgraven fra vikingtiden hvor det, i tillegg til våpen og ridetøy som er tolket som typisk mannsutstyr, også er funnet et spinnhjul og flere typer perler. Har menn også båret perler eller var de festet på et teppe som han lå på? Og kanskje spinnhjulet var en siste gave fra en kvinne i familien? Det er også gjort funn av et spinnhjul i

gresstorven på det ene gravanlegget på Tjora hvor det ble funnet en sigd og steiner i kammeret. Her dukker da spørsmålet om spinnehjulet tilhører graven eller om det er et løsfunn som har kommet dit i senere tid enn selve graven. Dersom den tilhører graven; vil dette da si at det er en kvinnegrav eller er det en mannsgrav? Som sagt tidligere er to av fire sigder tilknyttet mannsgraver, mens de to andre er usikre. Dersom en da knytter sigder til menn, vil også graven ovenfor være en mannsgrav. På Fjøreneset blir gjenstandene fra jernalderen for få til å si noe helt sikkert om hva som kun er tilknyttet menn og hva som kun er tilknyttet kvinner, og gjenstandskombinasjonene er av svært mange forskjellige slag.

Sosial status og rikdom

Kan vi bruke gjenstandene funnet i gravene til å konkludere noe om sosial status, rikdom og makt på Fjøreneset gjennom jernalderen? Er det egentlig slik at en funnrik grav betydde at en person hadde høyere sosial status enn de med en mer funnfattig grav? Og vil de funnrrike gravene fra en periode si at de var av høyere sosial rang enn en funnfattig grav fra en annen periode, eller har dette å gjøre med gravskikken til en hver tid? I flere av gravene er det gjort funn av gjenstander som ofte er blitt forbundet med høyere sosiale status og jeg vil se nærmere på disse før jeg analyserer funnmengde og funnkombinasjoner og undersøker om det er noen av periodene av jernalderen som peker seg ut som å ha vært for en person fra et høyere sosialt sjikt enn de andre gravlagte.

I avsnittet om krigerutstyr ved kjønnsidentifisering av gravene nevnte jeg at det var ti jernaldergraver på Fjøreneset hvor en har våpen som kan tyde på at disse var krigere. Det er derimot forskjell på antall våpen de har fått med seg i graven. Kan dette ha noe med deres posisjon i samfunnet å gjøre? Mens noen kun har en eller ett par våpen med seg i graven er det andre som har flere. Fra romertiden er det kun én grav med våpen, på Tjora, og den døde har fått med seg fem ulike våpentyper, og dermed blir det vanskelig å si noe annet enn at den døde må ha vært en kriger (se Appendiks B:F43). Mens det i folkevandringstiden er to graver med våpen på Tjora og Sør-Kolnes (se Appendiks A:10.27, se Appendiks B:F62 og UG7). Våpenmessig ser disse nokså likeverdige ut dersom en ser bort i fra at den ene har en bronsering, mens den andre i tillegg har grønt glass og vektlodd, noe som også kan tyde på at den gravlagte var med i handelsstanden. Også i merovingertiden er det kun én grav med våpen, fra Utsola (se Appendiks A:16.8). I gravene fra vikingtiden er det derimot mulig å se forskjell på både mengde og rikdom i krigerutstyret. To av de funnrrike vikingtidsgravene befinner seg på Sømme og Meling og har både krigerutstyr og ridetøy (se Appendiks A:15.9

og 5.5). Begge gravfunn tyder på at dette må ha vært menn som var høyt oppe i det sosiale sjiktet. En tredje grav med krigerutstyr er en grav på Myklebust (se Appendiks A:3.22) hvor funngjenstandene også tyder på at dette kan ha vært en mann fra ett nokså høyt sosialt sjikt.

Som tidligere nevnt er det i tre av kvinnegravene på Jåsund og Tjora gjort funn av spinnehjul, hvorav funnet fra den ene graven på Tjora er fra folkevandringstid og de to andre fra vikingtid, den ene inneholder også rester fra et vevsverd og en linhekle. En tredje kvinnegrav fra vikingtiden på Meling inneholdt rester etter en linhekle (F16). Disse tekstilredskapene er også ofte blitt sett på som symbol for "husfruen" (Hanisch 2002, Kristoffersen 2000). Morten Hanisch trekker dette også lengre ved å si at graver med kun spinnehjul symboliserer den unge kvinnen som skal bli husfrue, mens selve vevsverdet symboliserer husfruen (Hanisch 2002: 32). I vikinggraven fra Meling, hvor det ble funnet en linhekle, ble det også gjort funn av en saks, men ellers lite annet av betydning. Kanskje dette var en ung kvinne som var på vei til å bli en husfrue, eller tyder funnfattigheten på at kvinnen var av en lavere sosial sjikt enn de med flere tekstilredskaper? Ettersom kvinnegraven fra vikingtid på Jåsund har alle disse tre gjenstandstypene, og det i tillegg er gjort funn av fragment av en nøkkel, er det, ut i fra Kristoffersens (1991) og Hanischs (2002) perspektiv, naturlig å tro at man her har å gjøre med en husfrue. Kanskje den store mengden med draktutstyr og tekstilredskaper også tyder på at kvinnen var nokså høyt oppe i det sosiale sjiktet. Vikingkvinnen som ble gravlagt i en båt på Tjora er nokså rikt utstyrt. Også denne har fått med seg en nøkkel. Sistnevnte er den eneste båtgraven som til nå er blitt funnet på Fjørneset, noe som tilsier at denne kvinnen antagelig har vært nokså rik og innflytelsesrik. Kanskje dette er en ung kvinne som, med utgangspunkt i nøkkelfunnet, også har hatt ansvar for gården og ble ansett som en mektig person. Også graven fra folkevandringstid hadde ingen annet tekstilredskap enn to spinnehjul. Ettersom det er en del århundrer imellom denne og de tre fra vikingtid blir det vanskelig å si om dette hadde noe å gjøre med det sosiale sjiktet for denne perioden.

I tillegg til de to vikingtidsgravene nevnt i forrige avsnitt er det også en kvinnegrav fra folkevandringstid hvor det er gjort funn av fragment av en nøkkel (se Appendiks A:5.14). I likhet med vevsverdet blir også nøkler tolket som symbol på "husfruen", en kvinne som hadde makt over gården og gårdsbruket hun bodde på (Hanisch 2002, Kristoffersen 2000).

Er dyr i graven et tegn på høyere sosialt sjikt?

Det er åtte graver fra jernalderen hvor den døde har fått med seg bein, klør eller pels fra dyr. Graven fra førromersk jernalder på Tjora inneholder bjørneklør, fuglebein og storfetenner (se Appendiks A:10.10 og Appendiks B:F42) og skal også ha inneholdt et sverd. To graver, fra Tjora og Utsola, datert til romertid inneholder, i tillegg til tekstilredskap (se Appendiks B:F57 og Appendiks A:10.21) og personlig utstyr (se Appendiks B:F57, F87 og Appendiks A:16.4), kun bjørneklør. I den rike vikinggraven fra Sømme er det også gjort funn av en hestetann og halsknokler fra en hund, mens to fra uvisse graver fra Sør-Kolnes, uten mer spesifikk datering enn yngre jernalder og enda mindre spesifikt til jernalder, har fått med seg skjell og uspesifiserte dyrebein (se Appendiks B:UG8 og UG9). I to funnrrike vikingtidsgraver fra Myklebust og Tjora er det funnet bevart pels som den døde ser ut til å ha ligget oppå (se Appendiks A: 3.22 og 10.20). Den ene ser ut til å være en kriger, mens den andre er en ung kvinne i båtgrav, hvorav begge ser ut til å være nokså rikt utstyrt med forskjellige typer bruksredskaper. Her blir da spørsmålet om den bevarte pelsen tyder på at det var kun en spesiell sosial sjikt i samfunnet som fikk dette med seg, eller om dette beror på bevaringsforholdene i jorden på de ulike gårdene? Kanskje det var vanlig å kle den døde inn i et klede av pels.

Det ser ut til at funnene av dyr, i form av fuglebein, storfetenner og bjørneklør er knyttet til gravene til personer som, ut i fra forskjellene i gravritualer eller gravgaver, ser ut til å være fra de høyere sosiale sjiktene for sin periode. Det samme gjelder den rike vikinggraven som er den eneste fra sin tid med funn av dyr. De uvisse gravene er derimot mer usikre grunnet det fattige funnmaterialet fra disse. Ifølge Kari Kristoffersen blir dyr brukt til å uttrykke følelser og opptrer i ritualer som totemer, hvor forholdet mellom ulike dyreslag dannet et bilde av forhold mellom ulike sosiale grupper (1991:122). I tillegg nevner hun også at bjørnen, som går i hi og deretter våkner opp igjen, passer som bilde på jernalderbefolkningens forestilling om døden og livet etter døden.

Gull, ringer og handeleggjenstander

Det finnes løsfunn fra Tjora og Nord-Kolnes som tyder på at befolkningen fra området har tatt del i handel utover regionen (se Appendiks C. Det er funnet blant annet utenlandske mynter og vektlodd. Det er derimot, som nevnt tidligere, kun den uvisse graven fra folkevandringstid på Sør-Kolnes, hvor en har funnet et vektlodd, sammen med biter av grønt glass fra

glassbeger, en holkøks og et bryne. Dette kan tyde på at den døde var en av dem som drev handel. Og som kanskje på den måten, som kontakt med andre handelsområder, også kan ha vært fra de øvre sjiktene.

Det finnes også noen få gjenstandsfunn som kanskje er kommet til området gjennom handel. Det er gjort funn av en gullkalv i en av gravhaugene på Kirkesola (se Appendiks B:F80). Dette er derimot også den eneste gjenstanden som er funnet der og det er ikke rapportert om spor etter selve graven. Har denne vært en del av en grav eller er den å regne som et løsfunn? I en urnegrav på Utsola (16.4 i Appendiks A) er det gjort funn av spillebrikker av horn.

Sosial status gjennom gjenstandsfunnene

Ut i fra kriteriene om rike krigergraver og den sosiale statusen en husfrue er antatt å ha hatt, og ikke minst gjenstander tolket som symboler på makt, er det åtte graver som utpeker seg. Det er tre mannsgraver fra vikingtid, på Myklebust Meling og Sømme, som utpeker seg som rike krigergraver og som følgelig tolkes som menn med en nokså høy sosial status (se Appendiks A:3.22,5.5 og 15.9). Av kvinnegravene er det to datert til folkevandringstid, på Tjora og Meling (se Appendiks A:10.23 og 5.14), og to som dateres til vikingtid, på Jåsund og Tjora (se Appendiks A:1.15 og 10.20), som, gjennom tekstilredskapene og nøkler sammen med mengden av gjenstandstypene, utpeker seg som mulige husfruer eller unge kvinner fra rike familier. Fra førromersk jernalder er det en grav som utpeker seg som spesiell grunnet våpen og rester fra dyr. Også denne er fra Tjora og skal angivelig ha inneholdt minst en mann og minst en kvinne ut i fra undersøkelser av det osteologiske materialet (se Appendiks A:10.10).

Ut i fra disse åtte spesielle gravene, og etter min gjennomgang av funn, ser det ut til at Tjora er gården hvor personer med makt har bodd i flest perioder av jernalderen. Kanskje viser dette en kontinuitet i gårdens posisjon i samfunnet på Fjøreneset gjennom jernalderen. Meling ser derimot også ut til å ha hatt en nokså sterk posisjon i folkevandringstid og vikingtid. Jåsund, Myklebust og Sømme har også graver som gir gårdene en posisjon i samfunnet gjennom vikingtiden. Dermed viser dette også at samfunnet i vikingtid har vært flere gårder som har ligget nokså høyt i det sosiale sjiktet, mot kun Tjora i førromersk jernalder og deretter Tjora og Meling i folkevandringstid. Men gir disse få, rikt utstyrte, gravene et riktig bilde av det sosiale forholdet på Fjøreneset i jernalderen? Noe som er forunderlig er at gårdene Kirkesola og Utsola, som ifølge sagnene skal ha vært samlet som høvdinggården til Erling Skjalgsson

og dermed også en viktig posisjon gjennom vikingtiden, ikke har noen gravfunn fra denne perioden som kan bekrefte dette. Det er også sagt at gården skal ha hatt en kontinuerlig viktig posisjon fra bronsealderen og frem til Skjalgsons levetid, men bortsett fra de rikt utstyrte gravanleggene fra bronsealderen og en del løsfunn, er de oppdagede jernaldergravanleggene relativt små og dårlig utstyrt. Det er derimot en del løsfunn og spor etter gårdsanlegg fra jernalderen. Eller kanskje mangelen på rike gravanlegg fra vikingtiden har noe med kristningen å gjøre?

5.7 Plassering av gravanlegg

Gravanleggene på Fjøreaset ser med første øyekast ut til å være nokså tilfeldig plassert. Mens noen er i klynger, på gravfelt, ligger flere andre alene. Mens noen er plassert på toppen av berg, er andre plassert på flatmark. Det er gravanlegg som er plassert nær gårdsanlegg fra jernalderen, nær utmark eller innmark og andre som er plassert i mer perifere områder. Men er dette egentlig så tilfeldig som de kan gi inntrykk av?

Dersom en sammenligner kartene over gravanlegg med kartene i Bjørn Myhres *Sola og Madla i førhistorisk tid* (1981; 132 og 151), hvor han har tegnet inn gårder og mulige ødegårder fra folkevandringstid og vikingtiden (hans bosetninger er tegnet inn på kartene i kapittel 4), ser en at størsteparten av gravanleggene er plassert i nærheten av disse, på høydedrag og der hvor det i dag er dyrket mark. De resterende gravanleggene er plassert på høyder hvor det er mye utsikt ut over gårdene og de er lett synlige fra flere kanter.

I flere tilfeller ligger tre eller flere gravanlegg samlet, i et gravfelt, og noen av disse gravfeltene har ett tidssprang på over flere av jernalderperiodene. De største, undersøkte, gravfeltene befinner seg ved Orshaug på Tjora og en høyderygg på Meling. Gravene på begge gravfelt viser en brukskontinuitet av feltet fra eldre jernalder og ut i vikingtid. Kanskje det her er snakk om en form for kollektiv identitet, hvor de som bygget gravanlegget og gravla den døde sammen med de døde fra tidligere har følt et felleskap til de tidligere brukerne av gravfeltet, i likhet med de som gravla de døde i sekundærgraver inni eldre gravanlegg. Det er også rapporter om gravfelt med store antall gravanlegg på Jåsund, i en skråning nordøst for Sothaug, men disse ble borte mellom Helligsens og nyere datos registreringer (se Appendiks A:1.12).

På alle de seksten gårdene ser en tendens til at gravanlegg er satt opp nær bosetningen eller at de henvender seg mot bosetningen. De døde er viktige for de gjenlevende, kanskje grunnet deres sosiale status blant samfunnets befolkning, eller deres betydning innad i slekten. Det er derimot vanskelig å se hvordan dette utvikler seg gjennom jernalderen. Det kan se ut til at de rike eller store gravanleggene derimot er i en særstilling hvor disse befinner seg en viss avstand fra de andre anleggene og at den døde kanskje har hatt en høyere status eller større betydning blant de andre som ligger begravd i området. Dette ser ut til å gjenta seg gjennom hele jernalderen, ut i fra de få daterte anleggene. En ser også en tendens til at de største gravanleggene ligger i bedre synsvinkel for de omkringliggende områdene, og man kan se dem fra ferdselsårer både på land og til vanns. På de største gårdene Jåsund, Myklebust og Tjora finner en også enkeltliggende gravanlegg plassert på store høyder, enten litt inn på land eller langs ved kysten og de ligger litt mer perifert, lengre vekk fra selve gårdsbosetningene. Dette ser en tydelig på Myklebust, for eksempel, hvor et eller to gravanlegg er plassert på de høyeste høydene, både langs kysten og i innlandet. På Tjora ligger flere av gravanleggene langs fjellhøyden ut på Tjoraneset og ser ut til å henvende seg mot sjøen. Kirkesola og Utsola som begge har utmerket seg som den store hovedgården Sola til Erling Skjalgsons har ingen slike høyder. Her ligger både gravanleggene og gårdsanleggene oppå et høydedrag med vid utsikt som er godt synlig fra sjø og land.

På Tjora er det vid utsikt i alle retninger og det er også synlig fra de fleste kanter, inkludert fra sjøen i vest. Her har det vært bosetning rett vest nedenfor Orshaug og er sannsynligvis brukerne av gravfeltet. En vet at Tjora var en av storgårdene gjennom jernalderen, med sine storhauger og store mengde av rike funn, og kontinuiteten i bruken av gravfeltet kan være grunnet en stormannsslekts følelse av tilknytning til sine forfedre og kanskje også en legitimering av deres sosiale rang og rett til å eie gården. Også på Meling er spor etter bosetningen funnet rett nedfor gravfeltet, her på østsiden ned mot Hafrsfjord. Meling har derimot ikke, som Tjora, noen historie som storgård og det er relativt få funn fra området. Funnene som er gjort tyder derimot på at de gravlagte har vært rike.

5.8 Oppsummering

I kapittelet har jeg foretatt en samlet analyse av de foreliggende dataene ved gravanlegg og gravskikk, i form av gravanleggenes ytre og indre markeringer og likbehandling, som ble presentert i det forrige kapittelet. Jeg har også gått nærmere inn på gravgods som har vært

avgjørende for kjønnsbestemmelse og tolkninger av samfunnets sosiale organisasjon og vist til graver som ser ut til å ha stått i en særklasse, gjennom størrelsen til gravanleggene eller store mengder av og spesielle gjenstandsfunn. Ved å ta for meg de ovennevnte elementene og dateringen av disse har det vært mulig å spore en utvikling av gravskikk i området over tid. Plasseringen av gravanleggene ser også ut til å ha hatt forbindelse med den sosiale organisasjonen innen Fjørenesets samfunn.

6 Gravskikk i Rogaland gjennom jernalderen – en komparasjon av Kvasnheim og Fjøreneset

Fordi Fjøreneset og gravanleggene fra området tidligere er lite forsket på har jeg støttet meg til undersøkelser og analyser fra andre, mer kjente, områder. Det er flere momenter som er mangelfulle, slik som indre markering og forklaringer på gjenstandenes plassering i gravene, noe som Helliesen utelot fra sine registreringer og undersøkelser. Av de nyere undersøkelsene som er gjort foreligger det foreløpig ingen publikasjoner, eller tilvekster, om funnene.

Kvasnheim er ett av de best undersøkte gravfeltene i Rogaland og jeg har støttet mine analyser og undersøkelser av gravmaterialet fra Fjøreneset på det som er blitt gjort med Kvasheimfeltet.

Det finnes derimot også noen gravanleggstyper på Fjøreneset som ikke er funnet på Kvasheimfeltet og her har jeg derfor måtte støttet meg på kjente undersøkelser fra andre steder i landet, for det meste Rogaland. I det følgende vil jeg først vise til undersøkelsene som er gjort på Kvasheimfeltet og resultatene fra disse og deretter se på de likheter og forskjeller som finnes mellom gravanleggene der og på Fjøreneset.

Gravfeltet på Kvasnheim ligger langt sør på Jæren, i Hå kommune, og befinner seg ca. 35-40 km i luftlinje fra gården Kirkesola på Fjøreneset. På Kvasheimfeltet er det registrert 250 gravanlegg som spenner over et tidsrom på ca. 800-1000 år, fra førromersk jernalder og inn i vikingtid (Lillehammer 1988: 368). Kvasheimfeltet er, arealmessig, adskillig mindre enn Fjøreneset, med sine 256 gravanlegg, men her ligger gravene til gjengjeld mye tettere. Kanskje befolkningen på Kvasnheim har hatt en mye tettere bosetning og befolkning som var mer knyttet sammen enn de på Fjøreneset. Mens Kvasnheim ser ut til å være en felles gravplass tyder gravanleggene og gravfeltene på Fjøreneset at befolkningen kanskje var mer delt. Dateringer av gravene på Kvasnheim viser at feltet var hovedsakelig i bruk i romertid og folkevandringstid. Det er kun en grav som er datert til førromersk jernalder og en grav fra vikingtid (Lillehammer 1996: 69).

Undersøkelsene av Kvasheimfeltet startet allerede i 1890-årene hvor den svenske arkeologen Gabriel Gustafson gjorde en systematisk undersøkelse og bearbeidning av funnene han gjorde på Kvasnheim (Lillehammer 1996:18-20). Resultatene ble derimot ikke publisert før flere år senere. Håkon Shetelig katalogiserte funnene i 1905 og Odmund Møllerop tok opp igjen

arbeidet med materialet i 1950-årene, men mangel på førstehåndskilder gjorde at han heller konsentrerte seg om andre strandgravfelt langs Jærkysten og brukte resultatene fra disse til å tolke funnene fra Kvasseheim (Lillehammer 1996:20-21). Rundt 1960 ble Gustafsons notater gjenfunnet og Møllerop renskrev papirene og supplerte katalogen med registreringer av funnmateriale. På 1970-tallet ble Grete Lillehammer forespurt om å bruke materialet i sin magistergradsavhandling. Lillehammer fullførte analysen av gravskikken på Kvasseheim i 1984, hvorpå magistergradsoppgaven ble ferdig i 1985. Magistergradsoppgaven ble publisert i 1996 og er, sammen med avhandlingene til Mortensen og Bergstøl og deres senere artikler, som også omhandler gravene på Kvasseheim (Lillehammer 1988 og 1996, Bergstøl 1995 og 1996, Mortensen 1991) mitt utgangspunkt i gjennomgangen og analyseringen av Fjøreneset sett i lys av Kvasseheim.

6.1 Gravskikken på Kvasseheim versus Fjøreneset

Det er til sammen 148 gravanlegg som ble undersøkt og analysert av Lillehammer (Lillehammer 1996:37). Analyseringen er blitt gjennomført på gravanleggene som ble datert til romertid og folkevandringstid. På Kvasseheimfeltet er det ikke påvist gravanlegg uten synlig markering og dermed er det kun synlige anlegg som er blitt analysert.

Gravmarkeringer

Lillehammer beskriver fire synlige former på gravanleggene (Lillehammer 1996:37). De er enten runde, ovale, lange eller firsidige og i likhet med gravanleggene på Fjøreneset er konstruksjonene, som haug eller røys, vanskelige å skille (Lillehammer 1996:37-40). Dermed ble det i hennes analyse lagt lite vekt på å skille konstruksjonene fra hverandre og heller se på selve formen av gravanleggene. I analysen ble gravene delt inn i en tidlig fase, sen keltertid (førromersk jernalder) og eldre romertid, en hovedfase, mellomste romertid og folkevandringstid, og en sen fase, vikingtid (Lillehammer 1996:87).

Ettersom alle unntatt to graver er datert til romertid og folkevandringstid er det vanskelig å kunne si noe om hva som var normal gravmarkering fra de andre periodene. Ut i fra gravene har Lillehammer satt opp en tabell med oversikt over egenskapene ved gravskikken over tid slik gravanlegg fra de ulike fasene er bygde opp og her tar hun også med gravene fra førromersk jernalder og vikingtid (Tabell 2 i Lillehammer 1996:88). Ifølge tabellen går gravmarkeringene fra å være kun runde i den tidlige fasen til å gradvis få flere ulike markeringer (Lillehammer 1996:84-88). Den ovale gravmarkeringen er begrenset til

hovedfasen, mens de avlange, og muligens også de firsidige, er datert til hovedfasen og den sene fasen. I likhet med Kvasseheim ser en også en også en liknende utvikling på Fjøreneset, hvor haugene og røysene går fra kun den runde gravmarkeringen til å inkludere den lange fra og med folkevandringstid. En forskjell på områdene er derimot at Fjøreneset i tillegg har umarkerte graver i førromersk jernalder (en urnegrav og et brannflak). Dette kan derimot være på grunn av Kvasseheimfeltets status som strandgravfelt og det faktum at strandgravfeltene kan, ifølge tidligere forskning, ha hatt en egen tradisjon, mens gravanleggene på Fjøreneset er mer gårdsrelaterte.

Ifølge undersøkelsene til Lillehammer ser de avlange gravanleggene ut til å være forbeholdt kvinner ettersom alle, unntatt et fåtall, inneholdt kvinnelige gjenstander (Lillehammer 1996). Da det kun er to avlange gravanlegg på Fjøreneset som har påviste kvinnegraver er det vanskelig å avgjøre om dette også er tilfelle her. På Kvasseheim er det relativt få mannsgraver i forhold til kvinnegraver og det er blitt spekulert i om det kan være grunnet kvinnenens posisjon i samfunnet og at kvinnene måtte ta styringen over huset og familien mens mennene dro ut i verden (Lillehammer 1984, 1988 og 1996, Bergstøl 1996). Trond Løken kobler langhaugene sammen med hustuftene og mener at disse ble bygget for å forestille et hus for den døde (Løken 1974:206). De skal også være lokalisert i nærheten av hustufter datert til jernalderen og i tillegg ofte orientert som dem (Løken 1974:206, Iversen 2004:75). Størsteparten av langhaugene på Fjøreneset ser derimot ut til å ligge nær nausttufter og er orientert noenlunde likt disse. Ettersom langhaugene på Kvasseheim er knyttet til kvinnene i jernalderen knytter Lillehammer dem opp til ideologien om husfruen, hvor den døde hadde en fremtredende posisjon i samfunnet (Lillehammer 1988:373).

På Kvasseheim er det kun opplysninger om formelementer som reist stein, bautastein og kantkjeder på en tiendedel av gravanleggene (Lillehammer 1996:41). På Fjøreneset har 31 av anleggene slike opplysninger. Ettersom det er få opplysninger om gravanleggenes formelementer er disse også kun nevnt for å antyde trekk ved anlegg og ikke brukt i selve analysen av Kvasseheimfeltet (Lillehammer 1996:41). Kantkjedene som er registrert på feltet opptrer rundt avlange og runde anlegg og av disse er de daterte fra romertid og folkevandringstid (Lillehammer 1996:139-197). Stående stein, som bautastein og hjørnesteiner, opptrer på runde og lange anlegg fra romertid og folkevandringstid (Lillehammer 1996:139-197). Anleggene med stående stein inneholder både kvinnelige og mannlige gjenstandskategorier, mens de kvinnelige gjenstandene dominerer (Lillehammer

1996:75-77). På Fjøreneset er det ingen gravanlegg med reist stein som har gjenstander som kan avsløre den døde kjønn.

Det finnes noen spesielle former på gravanleggene på Fjøreneset som ikke er funnet på Kvasheim, nemlig de stjerneformede gravanleggene (treoddene) og de rektangulære røysene som er blitt tolket som dødehus. Mens det ene dødehuset er fra folkevandringstiden, er den andre fra vikingtid (se Appendiks A:10.17 og 10.19). Disse er plassert rett ved hverandre i vest på toppen av Orshaug, på gården Tjora. Det skal også ha vært funnet dødehus i Sverige og Danmark fra samme tid, men ingen som har alle de samme konstruksjonsdelene som de på Orshaug (muntlig meddelelse av Niall Oma Armstrong og Even Bjørdal; 22.01.10). Kanskje disse er et resultat av kontakt med utlandet gjennom handelen på Tjora, hvorpå byggerne har laget sine egne lokale varianter? Kanskje det er, som Mortensen hentyder i avhandlingen om Kvasheim, også her snakk om en etnisk gruppe som markerer sin identitet i forhold til de andre gruppene i området (1991:10).

De stjerneformede gravanleggene befinner seg på gårdene Haga og Nord-Kolnes. Mens denne typen ikke er funnet på Kvasheim, er den derimot funnet på et annet strandgravfelt i Hå kommune og flere andre gårder i kommuner nord for Kvasheim (Bukkemoen 2007: 171, Myhre 2005a og 2005b). De to på Haga befinner seg rett ved strandkanten på Nord-øynå, mens den tredje på Nord-Kolnes ligger inne på flatmark nokså nær en havn, like ved andre bosetningsspor. På begge steder befinner de seg på små gravfelt nær andre gravanlegg. Få av treoddene i Rogaland er blitt utgravd og datert, og av disse ser ut til å ha vært anlegg for branngraver (Myhre 2005a:5). Dette skal også stemme med undersøkelser av treodder i Sverige hvor 65 prosent av de utgravde har vært sikre graver. Treoddene fra Rogaland er datert til tidsperioden 250-800 e.Kr., noe som også stemmer overens med anleggene fra Sverige. Det er kun det ene anlegget på Nord-Kolnes som er blitt undersøkt og her er det ikke gjort funn av noen grav, men kanskje resultatene fra Jæren og Sverige tilsier at også disse tre opprinnelig har vært branngraver, satt opp innenfor perioden 250-800 e.Kr.

Likbehandlingen blant gravene på Kvasheim

På Kvasheimfeltet er det den ubrente likbehandlingen som dominerer fra og med romertid med nittisyv prosent (Lillehammer 1996:64). I løpet av den tidligste fasen var kremering den eneste likbehandlingen på feltet, mens den ubrente tar over i hovedfasen og kun et fåtall er blitt brent (Lillehammer 1996:80). De brente gravene forekom kun i runde anlegg, mens de

ubrente forekom i alle typer gravanlegg. Mens den ubrente likbehandlingen er knyttet både til mannlige og kvinnelige graver, er det for få branngraver til å kunne vurdere dennes tilknytninger til kjønn (Lillehammer 1996:80-81). Også på Fjøreneset er det vanskelig å koble likbehandlingen med den døde kjønn ettersom dette kun er påvist i tretten gravanlegg (jmf.5.4 i kapittel 5). Ettersom det i tillegg er få gravanlegg hvor likbehandlingen er påvist er det også vanskelig å påvise en tendens for likbehandlingen gjennom jernalderen på Fjøreneset. Av de få er det derimot den brente likbehandlingen som dominerer i området. Spørsmålet blir derimot om dette viser rett bilde av områdets tradisjoner for behandling av den døde. En større undersøkelse av alle gravanlegg i området kan helt klart gi ny kunnskap.

På Fjøreneset, som ved Kvasseheim, er det kun brente graver i førromersk jernalder, mens de ubrente gravene dukker opp og blir dominerende i romertid. I motsetning til Kvasseheim blir det derimot en overvekt av brente graver igjen i folkevandringstid på Fjøreneset. Mens den ubrente likbehandlingen var fremtredende på Jæren gjennom folkevandringstid er det altså motsatt på Fjøreneset (Bukkemoen 2007:175). Også på Høyland fjellbygd, et gårdssamfunn fra jernalderen i Sandnes kommune som ligger ca.11 km fra Fjøreneset i luftlinje, er det den brente likbehandlingen som er dominerende i folkevandringstiden. Det ser dermed ut til at det gjennom den eldre jernalderen er det den brente likbehandlingen som dominerer blant gravene på Rogalands jernaldergårder, mens strandgravfeltenes likbehandling domineres av den ubrente (Bukkemoen 2007:175).

I yngre jernalder og vikingtid snur trenden for likbehandling og den ubrente er igjen den mest dominerende og en ser en klar tendens hvor den brente er mest vanlig i den eldre jernalderen, mens den ubrente er den mest vanlige i den yngre jernalderen. På Fjøreneset ser den ytre gravmarkeringen heller ikke ut til å henge sammen med valg av likbehandling da både brente og ubrente graver befinner seg i runde og avlange eller umarkerte gravanlegg.

Gjenstander i gravene

Ved mangel på osteologisk materiale må en bero på gjenstandsmaterialet fra gravene for å finne de døde kjønn (Lillehammer 1996). På Kvasseheims gravanlegg bruker Lillehammer gjenstandskombinasjoner for å avgjøre om den døde er mann eller kvinne. Jo flere gjenstandskombinasjoner, desto sikrere blir analysen (Lillehammer 1996:74-78).

Gjenstandene som er blitt brukt til å kjønnsbestemme gravene på Kvasseheim er i stor grad de

samme som på Fjøreneset. Våpen tyder på menn, mens tekstilredskaper, som vevsverd og spinnehjul, og ikke minst draktutstyr, som spenner, tyder på kvinner.

Går det an å bruke det kjønnsbestemmende gjenstandsmaterialet fra Kvasenheim til å kjønnsbestemme graver på Fjøreneset? Igjen er det et spørsmål om tidsrommet mellom anleggingen av gravene. Symboliserer de samme gjenstandene den samme betydningen gjennom hele jernalderen? Sigder i folkevandringtidsgravene på Kvasenheim ser ut til å være forbeholdt kvinner, noe som, ifølge Lillehammer, samsvarer med andre undersøkelser i Vest-Agder (Lillehammer 1996:76). Sigd er funnet i fire graver på Fjøreneset og to av disse er blitt kjønnsbestemt som manngraver, hvorav disse to og en av de ubestemte gravene er fra vikingtid (se kapittel 5). Det store tidsrommet mellom anleggingen av disse gravene gjør det derimot vanskelig å si om dette kan være grunnet at områdene hadde forskjellige gravskikker.

Spillebrikker og skålvekt er blitt tolket som såkalte mannlige utstyr, men Mortensen påpeker at få funn av disse gjør at de kun blir kjønnsindikerende for menn dersom de blir funnet i kombinasjon med våpen (Lillehammer 1996:76, Mortensen 1991:61-62), Petersen 1951). På Utsola er det som nevnt i kapittel 5 en urnegrav med funn av spillebrikker av horn som dateres til eldre jernalder (se Appendiks A:16.4). Det ble ikke funnet andre gjenstander i graven men er ganske nær Kvasheims dateringer og kan også av den grunn kjønnsbestemmes som mannsgrav. Det er ikke gjort funn av skålvekt i Fjørenesets gravanlegg, men det er vektlodd i en uviss grav på Sør-Kolnes hvor det også ble funnet holkøks, bryne og grønt glass, altså både handelsutstyr, våpen, snekkerredskap og mulig handelsgjenstand (se Appendiks B:UG7).

6.2 Sosiale, religiøse og ideologiske aspekt ved gravanleggene

I gravanleggene er det store forskjeller på informasjon om likbehandling, anleggenes oppbygging både innvendig og utvendig, og ikke minst gjenstandene som er blitt lagt ned. Det er kun noen få undersøkte graver hvor en også finner informasjon om den døde og gravgavens plassering i graven. Gjennom de kvantitative analysemetodene har det vært mulig å oppspore mønstre i gravmarkeringene, likbehandlingen og gravgavene, men hva kan disse fortelle oss om gravskikken på Fjøreneset? Kan de sosiale, religiøse eller ideologiske holdningene til jernalderbefolkningen på Fjøreneset etterspores i gravmaterialet? Myter og ideologi er nært forbundet og kan være sentrale aspekter ved jernalderbefolknings ritualer (Gansum 1995: 38, Steinsland 2001, Solli 2002;77-93). Den norrøne mytologien og

ideologien kan ha hatt stor innvirkning på jernaldersamfunnets sosiale orden. I det følgende vil jeg gi noen tolkninger av resultatene fra analysen og hvordan disse forholder seg til teoriene fra kapittel 3 om religiøse, ideologiske og sosiale aspekter ved gravskikken.

Gravskikk påvirket av samfunnets religion

Snorre forteller i innledningen til kongesagaen om jernalderens såkalte brannalder hvorpå han deretter beretter om oppkomsten av hauglegging, hvor den døde ble lagt ned i en haug sammen med gravgaver (Sturlason 2009:3). I Ynglingesagaen forteller Snorre videre om Odin som gjorde det til lov at de døde skulle brennes sammen med det de eide og at mennene skulle komme til Valhall med den samme rikdommen som de hadde med seg i graven (Sturlason 2009:10). Alt skulle deretter graves ned i jorden og det skulle lages en haug over alle stormenn. Ettersom Snorre levde flere århundrer etter at jernalderen var slutt og samfunnet på den tiden var blitt et kristent samfunn, er antagelig beretningene i kongesagaene påvirket av hans eget syn og ikke helt historisk korrekte, men tar en disse historiene i betraktning blir det klart at religionen som ble utøvd i jernalderens samfunn på Fjøreneset nok må ha hatt mye å si for hvordan de har behandlet og gravlagt de døde (Steinsland 2001).

Ibn Fadlan, en arabisk diplomat, skrev ned sine opplevelser fra et møte med et vikingfølge i 921 ved Volga, hvor han fikk oppleve begravelsen av en vikinghøvding (Frye 2005:70). Han skal ha blitt fortalt av en i vikingfølget at ved å brenne den døde, ville denne få muligheten til å komme inn i dødsriket raskere.

Dermed kan det se ut til at valget av likbehandling har berodd på den religiøse holdningen til befolkningen. Som Lillehammer uttrykker i magisteravhandlingen er det blitt foreslått at en ubrent likbehandling var grunnet en holdning om at den døde måtte gjennom en naturlig forvandling ettersom kroppen var viktig også i livet etter døden (1996:105). Den brente likbehandlingen er derimot tolket som en holdning hvor kroppen ble sett på som en hindring for sjelens vandring.

Dersom denne teorien om den dødes inntredelse i dødsriket tas i betraktning i analysen av på gravmaterialet fra Fjøreneset ser det ut til at begge oppfattelsene kan ha eksistert side om side i samfunnet fra og med romertid og ut gjennom jernalderen. Også i graver som befinner seg nokså nær i tid og rom ser begge oppfattelsene ut til å være i bruk. Ser en for eksempel på gravanlegg med flere graver er det spesielt ett gravanlegg på Meling som utmerker seg, (se Appendiks A:5.14). Denne har en brent og en ubrent grav hvorav begge er fra

folkevandringstid. Dette er derimot også en periode som varer i ca.150-170 år og det er vanskelig å si hvor nær i tid disse gravene ble anlagt. En annen har en ubrent grav fra romertid og to andre brente graver fra folkevandringstid (se Appendiks A:10.11). De andre gravanleggene ser derimot ut til å være nokså homogene med valg av likbehandling både til samme periode og over flere perioder.

Likbehandlingen ser derimot ikke ut til å kunne tas med i betraktningen av de sosiale aspektene ved gravskikken, da både menn og kvinner er blitt gravlagt brent eller ubrent i gravanlegg uavhengig av om graven har en fattig eller rik funnmengde (Lillehammer 1996, Bergstøl 1995, Mortensen 1991). Ifølge Lillehammer er dette et tidsbestemt trekk som ikke markerer den dødes sosiale status (Lillehammer 1996:105). Det finnes ingen gjenstander i gravene som er tolket som spor etter jernalderbefolkningens religion og informasjonen om plassering av den døde eller gjenstandene er for ufullstendig til å kunne si noe mer om de religiøse eller rituelle aspektene ved gravanleggene på Fjøreneset.

Sosiale og ideologiske aspekter ved gravskikken

Ifølge Lillehammer er både den sosiale posisjonen, egenskapene, kjønn og alderen til den døde til stede i graven (Lillehammer 1996:104). Disse skal være tilstede i gjenstandene som er lagt med. Hun forslår derfor at dersom en har store variasjoner i gjenstandsmaterialet henger dette sammen med den sosiale strukturen i samfunnet og ikke minst den dødes relasjon til de etterlatte og samfunnet rundt (Lillehammer 1996:104). Ofte er problemstillingene om status knyttet til markeringen av og gravgodset i gravanleggene, og ikke minst hvor anleggene er plassert i samfunnet (Lillehammer 1996, Bergstøl 1995, Mortensen 1991, Dommasnes 2001:50, Iversen 2004: 74).

Problemet ved å bruke gravmaterialet for å finne den sosiale identiteten til den døde blir derimot, som Lillehammer poengterer, å kunne skille den dødes egentlige identitet i samfunnet fra den ideologiske identiteten som samfunnet har skapt (Lillehammer 1996:100). Den identiteten som de etterlatte påfører den døde som følger av samfunnets ideologi eller på grunn av overgangsrutene som den døde må gjennom for å gå fra sosialt levende til død eller fra dette livet til livet etter døden.

De rituelle handlingene, som ved overgangsriter, er som sagt vanskelige å se i gravmaterialet fra Fjøreneset. Det er ofte svært mangelfull informasjon om anleggene. Det er derfor vanskelig å se hva slags gjenstander som ble lagt ned i graven for å hjelpe den døde gjennom

overgangsrutene og hva som tilhørte den døde. Som nevnt ovenfor skal den norrøne troen ha vært at Odin krevde at de tok med seg sin rikdom inn i dødsriket. Kan de etterlatte derfor ha lagt ved gjenstander for å styrke den dødes posisjon i livet etter døden? I gravmaterialet fra Fjøreaset ser det ut til at ritualene først og fremst henger sammen med likbehandlingen, hvor de etterlatte hjelper den døde gjennom overgangen fra denne verdenen til dødsriket.

Sosiale skiller ut i fra gjenstandsmaterialet – mot nyere tilnærminger til kjønn og identitet

Gravritualene med bygging av gravanlegget og nedleggingen av gravgaver kan være symboler som er anvendt for å kommunisere informasjon om den dødes status (Ringstad 1991:145). Gjenstandene som blir lagt ved kan derimot også framheve eller maskere de sosiale forholdene mellom den døde og de etterlatte, eller den døde og samfunnet. Dette kunne gjøres gjennom samfunnets ideologi knyttet til for eksempel ”krigeren” eller ”husfruen”. Er alle våpengravene på Fjøreaset et resultat av ideologien som samfunnet hadde knyttet til krigeren, hvor ”vikingen” som var en kriger ville havne i Valhall og bli valgt til å kjempe sammen med krigsgudene i dødsriket? Eller er det den faktiske sosiale statusen til den døde? Var han en kriger, en våpenbærer? Kan dette i så tilfelle trekkes bakover i tid til krigergravene på Fjøreaset?

Dersom en tar i bruk de store forskjellene i gjenstandsmengden fra gravanleggene er det også mulig å se sosiale forskjeller mellom graver fra samme periode. Alle gravene som er kjønnsbestemte som mannsgrav inneholdt våpen av ulike slag og i ulike mengder. Men er det også mulig at menn ble gravlagt uten våpen? Den ene graven med spillebrikker som jeg også har nevnt tidligere inneholder ingen andre gjenstander, men kan kanskje likevel være en mannsgrav dersom spillebrikkene, i likhet med funnene fra Kvasheimfeltet, også her representerer mannlige gjenstander. Mens denne graven kun er datert til eldre jernalder, er noen av våpengravene datert til romertid og folkevandringstid, noe som gjør det vanskelig å si om det har med faktiske sosiale skiller i samfunnet å gjøre, hvor en har menn fra forskjellige yrker og kanskje derav forskjellige sosiale sjikt. En ser også dette i kvinnegravene fra samme tid med nokså lik mengde av gjenstander; hvor en grav på Tjora fra folkevandringstid har fått med seg nøkkel, mens en annen på Meling fra samme tid har to spinnehjul. Disse kan enten være fra to forskjellige sjikt eller fra to forskjellige stadier i livet fra ung jente til kvinne.

I vikingtidsgravene kommer de sosiale sjiktene kanskje enda bedre frem da gjenstandsmengden i gravene varierer stort. De tre mannsgravene har alle våpen, mens to har rideutstyr og en av disse har igjen også fått med seg dyr, både hest og hund, i graven og den inneholder flere gjenstander enn de to andre. Kanskje disse tre var krigere hvorpå de to sistnevnte har hatt en høyere anseelse blant samfunnet? To av kvinnegravene er nokså funnrike i forhold til en annen. Disse to er forholdsvis nær hverandre i dateringen og den ene av disse har også blitt gravlagt i en båtgrav. Begge er ubrente og inneholder blant annet nøkkel og spinnehjul, noe som tyder på at de kan ha vært husfruer fra et nokså høyt sosialt lag. Den siste kvinnen er blitt brent og har et mye mindre antall gjenstander med seg i graven. Hun har tekstilreskap, en linhekle og saks, men ingen nøkkel. Kanskje en også her har å gjøre med to forskjellige sosiale lag? Båtgraven kan også tyde på at denne kvinnen kom fra en av de høyeste ansette familiene i samfunnet da dette er en unik grav i området.

Dersom en ser på mengden av ulike gjenstandskategorier som en måte å skille rike graver fra fattige graver og derav se forskjellige sosiale sjikt kan en se en endring fra de ulike periodene (jmf. kapittel 5). Det ser ut til at befolkningen på Fjøreneset i eldre jernalder har et nokså homogent sosialt nivå, med like stor mengde gravgaver, mens noen få, ut ifra gjenstandskategoriene har utmerket seg. I yngre jernalder ser en derimot større forskjell i gravgavene som er lagt ned i de rike gravene og selve funnmengden i hver grav. Det kan se ut til at yngre jernalders befolkning har fått et større behov for å hevde seg, og forskjellene i de sosiale sjiktene kommer bedre frem i nedleggelsene av gravgavene nå enn fra de tidligere gravene.

Ovenfor tok jeg for meg hvordan gjenstandene i gravene blir brukt til å identifisere sosiale kjønn og identiteter blant jernalderens befolkning. Men det er i noen tilfeller funnet kvinnegjenstander i mannsgraver og mannsgjenstander i kvinnegraver. Kan egentlig én såkalt kvinnelig gjenstand eller mannlige gjenstand kunne kjønnsbestemme den døde i graver med få gjenstander? Var det sosiale kjønn avhengig av det biologiske kjønn, det vil si drev kvinnene kun med såkalte ”kvinnelige” gjøremål, forbundet med hus og familie, mens mannen kun drev med ”mannlige” gjøremål som forsørger, krigere eller handelsmann? Eller var kjønnsrollene mer blandet sammen enn vi vil ha det til?

På Kvasseheimsfeltet er gjenstandene delt inn som såkalte ”mannlige” (våpen) og ”kvinnelige” (smykker, tekstilredskaper, spenner) gjenstander hvor disse da gjengir den dodes

biologiske kjønn (Lillehammer 1996, Bergstøl 1995;1996, Mortensen 1991). Gjenstandene er også brukt til å se på de ideologiske rollene til kjønnene som nevnt ovenfor om ”krigeren” og ”husfruen” (Lillehammer 1996, Hanisch 2002). I de siste årene har det vært mye fokus på det sosiale kjønnnet til den døde, som hvordan de oppfattet seg selv og andre ut i fra kjønnsrollene i samfunnet. Det var ikke bare rene kvinneroller eller rene mansroller men også såkalte skeive roller som avvek fra det biologiske kjønnnet (Solli 2002:220). Britt Solli (2002:220) mener at det ikke bare finnes rene mans- eller kvinneroller, hvor gjenstander kun kan bety det ene eller det andre. Vi må være åpne for at avvik fra disse gjenstandskriteriene for kjønnene ettersom det sosiale kjønnnet sannsynligvis kunne overskride kjønnsnormene som fantes i et samfunn. Kanskje er det slik at spinnehjulet funnet oppi mansgraven på Sømme ikke var en gave fra en av kvinne, men at den tilhørte den døde (jmf.kapittel 5 i avsnitt om tekstilredskaper).

Kan gravmarkeringene være tilknyttet visse sosiale grupper?

Gravanleggets markering og plassering har ofte vært tolket som markører for sosial status og de såkalte storhaugene ble sett på som markører for maktsentre (Iversen 2004, Myhre 1987, Ringstad 1987, Lillehammer 1996, Bukkemoen 2007).

Mens langhaugene ble antatt som å være tilknyttet husfruer (se ovenfor), er de resterende gravanleggsformene mer usikre. På Fjøreaset ble både menn og kvinner gravlagt i de runde anleggene, men gravene fra de andre anleggene er for lite utforsket til å kunne tolke dem ut i fra det sosiale samfunnet.

Bjørn Myhre påpeker at alle stjerneformede anlegg i Rogaland ligger ved viktige ferdselsårer både til lands og til vanns og nær gårder som antageligvis har hatt en viktig maktposisjon i jernalderen (Myhre 2005a:7). Både på Haga og Nord-Kolnes ser gravene ut til å ligge i forbindelse med sjøen, den ene inn mot Hafrsfjord og den andre ut mot Rottsfjorden. Dersom det er slik at denne typen gravanlegg er knyttet til myten om Yggdrasil ser det ut til at de stjerneformede anleggene fra Haga og Nord-Kolnes er knyttet til norrøn mytologi og, som Myhre påpeker, kan de ha hatt en spesiell rolle i samfunnets dødkult (Myhre 2005a:7). Kanskje er disse spor etter stormannsslekter fra jernalderen som ønsket å markere makten via samfunnets kult?

Storhaugene

Storhauger er ofte blitt brukt til å kaste lys over maktforhold og maktsentrum (Ringstad 1991:145-146). De blir et symbol på maktideologi, hvor det kun var de med makt og ressurser ut over det ordinære som kunne hevde sin status med store hauger. Skikken med storhauger går i Rogaland tilbake til den eldre bronsealderen og varer ut i den yngre jernalderen (Ringstad 1991:146). Dette fenomenet stemmer godt overens med byggingen av storhauger på Fjøreneset.

På Fjøreneset er det, som nevnt i kapittel 5, åtte storhauger som alle er 20 m eller mer i diameter. En av disse, som er 42 meter lang, er tolket som en mulig langhaug. Av de fire som dateres til jernalderen er det kun en som er datert nærmere til en periode, mens en annen er datert til eldre jernalder (se Appendiks A:10.5 og 10.10). Begge ligger på gården Tjora. Gravfunnet fra den førstnevnte er datert til førromersk jernalder og ligger på toppen av Orshaug, blant andre gravanlegg som viser at Orshaug er blitt brukt som gravplass gjennom hele jernalderen, mens den andre ligger alene på flat mark et lite stykke sørøst for Orshaug. Storhaugen på Orshaug skal være den graven som alle andre graver er bygd rundt og sekundærgravene som er bygd inn i haugen viser at denne har vært viktig for de etterlatte og samfunnet både i nær tid og i fjernere tid (Armstrong 2009). Langhaugen ble funnet på Myklebust på flat mark, nær andre bosetningsspor, mens storhaugen på Nord-Kolnes, er nær et gårdstun rett nord for to andre gravanlegg. Mens det mangler funn fra langhaugen er det relativt lite funn i de andre.

Alle storhaugene, unntatt den forromerske storhaugen på Tjora, skal ha vært nokså omrotet eller ødelagte ved registrering og det er derfor vanskelig å si om det opprinnelig ble lagt ned like mange gjenstander som det ble funnet under undersøkelsene av gravene eller om gjenstander er blitt fjernet før den tid (jmf. Appendiks A). Alle gravanlegg på Fjøreneset datert til eldre jernalder er nokså funnfattige og det er kanskje grunnen til at det også er få funn i storhaugene fra samme tid. Hovedgraven i den nevnte storhaugen på Tjora har derimot, som nevnt i kapittel 5, funn av bjørneklør, fuglebein og storfetenner og ettersom dette er den eneste fra denne perioden med slike funn kan det kanskje bety at mennesker fra et av de høyere sosiale lagene i samfunnet fikk med seg dyrebein i graven.

Tjora skal ha vært en viktig gård gjennom hele jernalderen, noe som gravfunnene og de resterende bosetningsfunnene også viser. Her er det flere spor etter handel og storhaugene

markerer også gården som et maktsenter blant gårdene på Fjøreneset. Også på nabogården Nord-Kolnes er det gjort flere funn forbundet med handel og kanskje det har vært et stort handelsområde som har strekt seg på et område gjennom begge gårdene. Storhaugen på Nord-Kolnes viser at også dette området må ha hatt en viktig funksjon gjennom jernalderen, det er derimot vanskelig å si nøyaktig når og hvorfor da den kun er datert generelt til jernalderen.

På Fjøreneset er det ingen storhauger som er datert til yngre jernalder, her er det derimot en større forskjell på mengde av gravgods og gjenstandstyper. Kanskje det skjedde en endring i måten å markere makt på. Med utgangspunkt i daterte gravanlegg hvor en har antatt at den døde er fra ett av de øverste sjiktene, enten ut i fra mengden av og type gjenstander eller størrelsen på gravanlegget, ser det ut til å være en endring gjennom jernalderen i måten befolkningen fra de øvre sjiktene er blitt gravlagt. Mens det i eldre jernalder ser ut til at såkalte stormannsfolk ble gravlagt i storhauger, med mer eller mindre samme mengde gjenstander som de fra lavere sjikt, er de i yngre jernalder gravlagt i anlegg av lignende størrelse som dem fra lavere sjikt, men med større mengde eller mer praktfulle gjenstander.

Plassering av gravanlegg

Gravanlegg er blitt plassert i visse landskap med omhu (Keller 1993:61). Graver og gravfelt ser ut til å henvende seg mot spesielle retninger i landskapet og disse kan være knyttet til et samfunns forhold til forfedre og slekt og kanskje også eiendomsforhold (Gansum, Jerpåsen og Keller 1997, Keller 1993, Iversen 2004). Avhengig av hvor gravanlegget er satt opp, henvender det seg enten mot en nær bosetning eller ut mot resten av samfunnet og ferdselsveier. Kanskje kan plasseringen gi en pekepinn på de forskjellige sosiale sjiktene, hvor et anlegg som henvendte seg til en nær bosetning kan ha vært en høyt ansett person blant familien, mens en som anvender seg mot resten av samfunnet kan vise til personens og de etterlattes forhold til resten av samfunnet. Frode Iversen (2004:66-75) påpeker at et vanlig synspunkt ved gravanlegg fra jernalderen er at de muligens var tilknyttet odel- og eiendomsrett ettersom dette var en vanlig skikk i middelalderen. Det ser også ut til at det var spesielle steder og landskap på gården som i en viss grad symboliserte odel- og råderett (Iversen 2004:74). Gravanleggene ser ut til å være plassert i områder som er lette å se fra ferdselsårer både på land og til vanns. Noe en også kan se på gravanleggene på Fjøreneset, for eksempel ved gravanleggene plassert langs kysten på Tjoraneset eller gravfeltet på Orshaug.

Lillehammer (1996) tar for seg et strandgravfelt som, grunnet mengden av gravanlegg antagelig kan ha vært felles for de omkringliggende gårdene i Kvasshemsområdet. Bukkemoen tar derimot for seg flere gårder og strandfelt på Jæren og skriver om både gårdsnære og perifere gravanlegg, som enten er enkeltliggende eller samlet på gravfelt (Bukkemoen 2007:178-192). Ifølge Bukkemoen representerer gravfeltene tilhørighet og sosial identitet og ser ut til å ofte ha vært i bruk gjennom flere generasjoner (Bukkemoen 2007:156). Brukskontinuiteten av gravfeltene er, som nevnt, blitt knyttet til brukernes forfedre. Det er relativt få gravfelt på Fjøreneset og de fleste består kun av noen få gravanlegg hvor storparten ikke er blitt datert eller undersøkt. Gravfeltene ved Orshaug på Tjora og høyderyggen på Meling er de største samlingene av gravanlegg.

På Fjøreneset er det ingen form for strandgravfelt, heller ikke på Solastranden. Det ser ut til at gravanleggene er knyttet til hver enkelt gård, hvor vi dermed, som i artikkelen til Bukkemoen (2007), har å gjøre med gårdsnære eller perifere graver. Disse er enten enkeltliggende, i mindre avstander fra andre gravanlegg, eller de ligger samlet inne på mulige gravfelt som strekker seg gjennom nokså lange tidsrom i jernalderen. Ettersom svært få av den store mengden gravanlegg er daterte er det vanskelig å si hva som var ”vanlig” til enhver periode gjennom jernalderen. Det er derimot mulig å se tendenser med gårdsnære eller perifere gravanlegg. Kanskje er plasseringen av gravanleggene, som forklart i kapittel 5, et aspekt av den sosiale inndelingen av jernalderens befolkning på Fjøreneset.

6.3 Oppsummering

Kvasshem kan til en viss grad brukes til å tolke Fjørenesets gravanlegg, men grunnet den korte bruksperioden til Kvasshemfeltet blir det vanskelig å si noe om forskjellene på utviklingen komparativt mellom Kvasshem og Fjøreneset. Det blir også problematisk å sammenligne gravmaterialet fra yngre jernalder, med gravmaterialet funnet på Kvasshem da det kun er en funnfattig grav fra vikingtid på feltet, mot flere gravanlegg fra vikingtid på Fjøreneset. Det har dermed vært nødvendig å ta i bruk undersøkelser av andre steder i Rogaland. Kvasshem og Fjøreneset er begge områder som befinner seg langs havet, men det er likevel forskjeller på bruken av området, hvor Kvasshem er strandfelt og sannsynligvis felles for alle nærliggende gårder, mens Fjøreneset har gårdsnære gravfelt som ser ut til å ha vært forbeholdt gårdens bosetning. En av årsakene til ulik gravskikk blant områdene kan også være Kvasshemfeltets mulige forbindelse med innvandring.

Det minimale antallet dateringer og funn fra Fjøreneset er til stor hindring for gode tolkninger av gravskikken og om gravskikken er et resultat av det sosiale, det religiøse eller det ideologiske aspektet. Det er også vanskelig å kunne si noe om utviklingen over tid. En kan se tendenser til hva som ble utført av gravskikk gjennom jernalderen, og i noen tilfeller kan en skille ulikheter i gravmaterialet. På grunn av den store mengden uspesifisert daterte og udaterte gravanlegg går det derimot ikke an å utelukke visse gravskikker eller tendenser ved gravanlegg og gravgods.

Det ser ut til at det blir en økende tendens gjennom jernalderen til å markere den døde med rike og store mengder gjenstander og å plassere dem i høyder hvor de er lett synlige for befolkningen og andre reisende. Jernalderbefolkningen på Fjøreneset ser ut til å få et større behov for å markere hvilket sosialt sjikt de tilhørte og hvem de var etterkommere av, gjennom store anlegg eller gravgavene og flere gravanlegg blir oppført i perifere områder som henvender seg mot resten av samfunnet. Det blir også mer markerte forskjeller i gravene og viser at befolkningen ser ut til å ha hatt en mer kompleks sosial oppdeling i samfunnet enn tidligere.

7 Mot konklusjoner og videre arbeid

I denne oppgaven har jeg sett på gravskikken på Fjøreneset i et langtidsperspektiv. Jeg har tatt for meg de ulike elementene ved gravanleggene fra området, som ytre og indre gravmarkering, likbehandling og innhold i graven, gjennom de fem periodene av jernalderen. Gjennom kartleggingen av gravskikken har jeg sett på om det skjer en utvikling innenfor området. Jeg har også sett på hvorvidt gravanleggene i området kan brukes til å spore de sosiale aspektene ved jernalderens samfunn. Jeg har vurdert sosial identitet, kjønn og sosiale skiller, regional og kollektiv identitet gjennom de ovennevnte elementene, samt plasseringen til gravanleggene i landskap og i forhold til andre gravanlegg eller bosetningsspor. Gravnanleggene representerer en kollektiv identitet gjennom for eksempel felles bruk av gravfelt. Jeg har også sammenlignet funnene fra analysen i kapittel 5 med undersøkelser gjort på Kvasheimfeltet og andre områder for å se om Fjøreneset kanskje hadde egne tradisjoner eller om dette er uttrykk for regionalitet.

Gravfunn har vært en viktig kilde til jernalderens samfunn gjennom hele den arkeologiske faghistorien. Det har vært fokus på både de sosiale, de ideologiske og de religiøse aspektene ved grav og gravskikk. På Fjøreneset er det registrert i alt 256 ulike gravanlegg, men svært få av disse er blitt undersøkt ved arkeologiske undersøkelser. På Fjøreneset har det derfor vært et behov for å undersøke jernalderens gravanlegg nærmere og forske på områdets gravskikk.

Teoriene jeg har anvendt i oppgaven tilsier at jernalderens befolkning brukte gravanleggene aktivt til å kommunisere sosiale forhold, både blant sine egne og mellom de ulike gruppene, og at de kunne utheve eller maskere den sosiale identiteten til den døde eller de etterlevende ved å legge ned visse gjenstander eller bygge gravanlegget på en spesiell måte eller på et spesielt sted i naturen. Dette ser man blant gravmaterialet på Fjøreneset hvor befolkningen har bygget store gravanlegg, lagt ned visse gjenstander og ofte også et stort antall, og noen gravanlegg er plassert høyere i terrenget eller mer synlig enn andre gravanlegg. I presentasjonen av materialet og området ser en at det er store forskjeller på antall graver og antall funn som er gjort. På noen av gårdene er det også såkalte storhauger eller svært rike graver som kan tyde på at befolkningen på disse gårdene kan ha hatt en høyere sosial status enn de resterende i samfunnet.

Selv om det kun er et fåtall av Fjørenesets gravanlegg som er blitt undersøkt arkeologisk, og det foreligger lite informasjon om størsteparten av de resterende gravanleggene, har det vært

mulig å se en utvikling av gravskikken til områdets jernalder befolkning. I analysen har jeg tatt for meg utviklingen av de daterte gravanleggenes synlige markering og likbehandling og sett på hvordan dette har utviklet seg. Det minimale antallet dateringer og funn på Fjøreneset har derimot vært en stor hindring for gode tolkninger av gravskikken og det gjør det også vanskelig å skille de sosiale, religiøse og ideologiske aspektene fra hverandre. Men om selv om det ikke har vært mulig å utelukke visse markeringer fra de ulike jernalderperiodene, grunnet flere uspesifisert daterte gravanlegg, har det vært mulig å se hva som var i bruk og hvilken markering som ble mest benyttet i løpet av periodene. Jeg har gått nærmere inn på gravgods og knyttet dem opp mot teoriene angående kjønn og kjønnsroller, sosial identitet og, ikke minst, tolkninger av samfunnets sosiale organisasjon, hvorpå det har vært mulig å se visse sosiale lag mellom gravene.

Sammenligningen av gravene og gravskikken på Fjøreneset og de andre undersøkte områdene i Rogaland, med hovedvekt på forskningen på Kvasseheim, har gjort det mulig å se om befolkningen på Fjøreneset kanskje utøvde egne regionale eller lokale tradisjoner innen gravskikken. Kvasseheimsfeltet har til en viss grad kunne brukes til å tolke gravanleggene på Fjøreneset, men grunnet den korte brukertiden til gravfeltet på Kvasseheim er det vanskelig å si noe om gravskikkens utvikling komparativt mellom disse to områdene. Begge områder er knyttet til havet, men det ser likevel ut til å være forskjell på bruken av områdene. Mens Kvasseheim er et strandgravfelt er Fjørenesets gravfelt gårdsnære og ser ut til å ha vært forbeholdt bosetningen på gården. Tolkninger av gravgodset på Kvasseheimfeltet tilsier at det har foregått en innvandring fra Jylland til området og dette kan kanskje også være en av grunnene til at det er forskjell på gravanleggenes markeringer og gravgods mellom de to områdene. Mens Kvasseheim ser ut til å ha et større omfang av kollektiv identitet, hvor kanskje flere gårdsbosetninger har gått sammen om en felles gravplass, ser det ut til at den kollektive identiteten på Fjøreneset er mer vendt mot gårdene og gårdenes egen bosetning, hvor det kun er disse som tar i bruk de nærliggende gravfeltene.

Det ser ut til at det på Fjøreneset har blitt utøvd en viss grad av lokale tradisjoner, hvor dødehusene er eksempler på dette, også funn av såkalte kvinnegjenstander i mannsgraver kan tyde på en regional variant innenfor gravskikken da dette ikke ser ut til å være vanlig blant andre områder i Rogaland. Det er, som sagt, derimot kun et fåtall av gravanleggene som er blitt arkeologisk undersøkt og kanskje de tendensene jeg har analysert og tolket vil endre seg gjennom større undersøkelser av områdets gravanlegg.

Summary

There have been registered around 237 grave structures dated to the Iron Age on Fjøreaset, an area with sixteen farms, situated northwest in Sola municipal in Rogaland, the southwestern parts of Norway. In this thesis I have taken a closer look at the long term perspective of the burial customs of Fjøreaset during the Iron Age. Through analysis of the different elements of the graves, such as their location in the visual landscape and proximity to other graves and settlements, the external and internal character of the grave structures, the treatment of the corpses and the grave goods, I discuss the development of the burial customs throughout the period and interpret the social identities, gender roles and regional and collective identity that the elements reveal. Because there are so few of the graves that have been archaeological excavated and researched I have had to rely on a very narrow material. I have therefore also compared the graves from Fjøreaset with those from the burial site at the beach of Kvasheim, further south in Rogaland, which has been thoroughly excavated and interpreted. While comparing the two areas, and other excavated sites in Rogaland, I have detected some elements in the burial customs of my area that might be interpreted as local and regional identity.

Certain farms seem to have had a higher social role in the society than others, with large burial mounds, so-called chieftain graves, or very rich grave goods or larger numbers of grave structures. Some of the archaeological material indicates that Fjøreaset have had an important function in the region of Rogaland, in which some of the farms have had an important role in trade. The narrow material, however, have made it quite difficult to analyse and interpret them. It is therefore necessary to do even more excavations and examinations of the graves and grave finds from Fjøreaset in order to get a complete view on the burial customs and social organisation of the areas Iron Age society.

Kildehenvisning:

- Andrén, A. 2004. I skuggan av Yggdrasil. Trädet mellan ide och realitet i nordisk tradition. I Andrén, A. et al. (red.): *Ordning mot kaos. Studier av nordisk förkristen kosmologi, Vägar til Midtgård 4*, s.389-430, Lund.
- Armstrong, N. O. 2009. Eit Høgtliggende gravfelt på Tjora, Sola kommune. I: *Frå haug ok heidni, nr.2-2009*. Tidsskrift for Rogalands arkeologiske forening. s.3-8.
- Bakka og Møllerop 1963. *Stedsnavn og arkeologi i Rogaland*". I Stavanger Museums Årbok 1963, s.15-76, Stavanger
- Barndon, R. 2010. Regional approaches to identity and local variation in a long time perspective. A case study from Sunnmøre in Western Norway. In: Barndon, R., Engevik, A. og Øye, I. (2010) *The archaeology of regional technologies: case studies from the palaeolithic to the age of the Vikings*. Lampeter: Edwin Mellen Press
- Barth, F. 1969. *Ethnic groups and Boundaries: The sosial organization of culture Difference*. Boston: Little, Brown.
- Bennet, A. 1987. Graven. Religiös och social symbol. I: *Gravskick och gravdata*. Red.: E.Iregren, K.Jennbert og L.Larsson. Institute of Archaeology, Report Series No.32, Universitetet i Lund.
- Bergstøl, J. 1995. *Om gravrituale, makt og kjønn. En nytolkning av gravfeltet på Kvasheim*. Upublisert hovedfagsoppgave. Universitetet i Oslo. Oslo
- Bergstøl, J. 1996. Synlige kvinner – usynlige men. Graver og ideologi på Jæren i eldre jernalder. *Viking LIX*, s.63-76. Oslo
- Binford, L. 1971. Mortuary practices: their study and their potential. In Brown, J.A. (ed.): *Approaches to the Social Dimensions of Mortuary Practices*. Society for American Archaeology Memoir 25, 6-29

- Bruun, I. M. 2007. *Blandede graver – blandede kulturer? En tolkning av gravskikk og etniske forhold i Nord – Norge gjennom jernalder og tidlig middelalder*. Mastergradsoppgave i arkeologi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.
- Bukkemoen, G. B. 2007. Alt har sin plass: stedsidentitet og sosial diskurs på Jæren i eldre jernalder. *Sjøreiser og stedsidentitet: Jæren/Lista i bronsealder og eldre jernalder*. Oslo: Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier, Universitetet i Oslo.
- Cassel, K. 1998. *Från grav til gård: Romersk järnålder på Götland*. Stockholm studies in Archaeology 16. Stockholms universitet.
- Denham, S. 2010: Brennende spørsmål – osteologiske bevis fra Tjora i Sola. *Frå Hauk ok Heidni, nr.4 (2010)*. Tidsskrift for Rogalands Arkeologiske forening. S.14-19.
- Dommasnes, L.H. 1991. Arkeologi og religion. I: Steinsland, G., Drobin, U., Pentikäinen, J. & Meulengracht Sørensen, P. (red.): *Nordisk Hedendom. Et symposium*, 47-64. Odense Universitetsforlag, Odense.
- Dommasnes, L.H. 1992. Two Decades of Women in Prehistory and in Archaeology in Norway. A Preview. *Norwegian Archaeological Review*, Vol.25, No.1.1992, s.1-14
- Dommasnes, L.H. 1997. *Tradisjon og handling i førkristen vestnorsk gravskikk I. Undersøkelser på et gravfelt på Vereide i Gloppen, Sogn og Fjordane*. Arkeologiske rapporter 21. Arkeologisk institutt, Museumsseksjonen, Bergen Museum. UiB.

- Dommasnes, L.H. 1998. *Tradisjon og handling i førkristen vestnorsk gravskikk II. Fra Vereide til vikingtid*. Upublisert doktoravhandling i arkeologi, Universitetet i Bergen.
- Dommasnes, L.H. 2006. *Vestnorsk forhistorie. Et personlig perspektiv*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Engevik, jr. A. 2007: *Bucket-shaped pots. Style, Chronology and Regional Diversity in Norway in Late Roman and Migration Periods*. Dissertation for the degree doctor atrium (dr.art). University of Bergen.
- Evensen, B. 2003. *Gravholmer – gravlokalisering og samfunn i jernalder I Vesterålen*. Hovedfagsavhandling i arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Fine, B. Chr. de. 1870 [1745]. Stavanger Amtes udførlige Beskrivelse. I: N. Nicolaysen(red.): *Norske magasin, Bd.3*, s.103-243. Johan Dahls Forlag, Christiania.
- Fjeldberg, K. A. 2008. *Kremasjon og inhumasjon – Ein komparativ analyse av gravskikk i Gloppen og på Voss i yngre romartid og folkevandringstid*. Masteroppgåve i arkeologi, AHKR, Universitetet i Bergen.
- Fowler, Chris. 2004. *The archaeology of personhood. An anthropological approach*. Routledge, London.
- Fredriksen, P.D. 2005. *Karet/kroppen/identiteten*. UBAS. Hovedfag/Master 1. UiB.
- Frye, R. 2005. *Ibn Fadlan's journey to Russia: A tenth-century traveler from Baghdad to the Volga river*. Princeton, USA.
- Gansum, T. 1995 *Jernaldergravskikk i Slagendalen: Oseberghaugen og storhaugene i Vestfold - lokale eller regionale symboler? En landskapsarkeologisk undersøkelse*. Upublisert magistergradsavhandling i Nordisk Arkeologi. Oslo.

- Gansum, T. 2004. *Hauger som konstruksjoner: arkeologiske forventinger gjennom 200 år*.
Dr.art. GOTARC. Series B, Gothenburg archaeological theses No.33.
Göteborgs Universitet.
- Gansum, T. Jerpåsen, G og Keller, C. 1997. *Arkeologisk landskapsanalyse med visuelle metoder*. AmS–Varia 28. Stavanger.
- Gennep, A. van 1960 (1909). *The Rites of Passage*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Gundersen, D. 1996. Sverres saga. Oversatt av Dag Gundersen. *Norges nasjonallitteratur b.1*. Gyldendal, Oslo
- Hagen, A. 1953: *Studier i jernalderens gårdssamfunn*. Universitetets Oldsaksamlings Skrifter IV, Oslo.
- Hanisch, M. 2002. *Gravritualene som fortellinger om ære*. Primitive tider, 5. Årgang. S.23-34 Arkeologisk tidsskrift. Nordberg aksidenstrykkeri AS.
- Härke, H. 1997. The Nature of Burial Data. In: Jensen, C.K. & K.H. Nielsen (eds.) *Burial & Society. The Chronological and Social Analysis of Archaeological Burial Data*. Aarhus University Press, s.19-27
- Helliesen, T. 1901. Oldtidslevninger i Stavanger Amt. *Stavanger Museum Årshefte 1900*. Stavanger
- Helliesen, T. 1902. Oldtidslevninger i Stavanger Amt. *Stavanger Museum Årshefte 1901*. Stavanger
- Iversen, F. 2004. *Eiendom, makt og statsdannelse : kongsgårder og gods i Hordaland i yngre jernalder og middelalder*. Avhandling for dr. art, Universitetet i Bergen.
- Keller, Chr. 1993. Visuelle landskapsanalyser i arkeologien. *Universitetets Oldsaksamling Årbok 1991/1992*, s.59-68. Oslo.

- Kristoffersen, K. K. 1991. *Transition rites in Western Norway during the early iron age : a study of mortuary treatment and behaviour*. Hovedoppgave i arkeologi - Universitetet i Bergen, Bergen
- Kristoffersen, S. 2000. *Sverd og spenne. Dyreornamentikk og sosial kontekst*. Avhandling (dr.art.). Studia humanitatis Bergensia Nr.13. Høgskoleforlaget. Kristiansand.
- Kristoffersen, S. og Østigaard, T. 2006. *Dødsmyter – regisering av ritualer og variasjon i likbehandling i folkevandringstid*. I: Østigård, T (red.): *Lik og ulik. Tilnærminger til variasjon i gravskikk*, s.113 – 132, UBAS Nordisk 2. Bergen,
- Lillehammer, G. 1984. *Historien om gravfeltet og kvinnene på Kvasheim*. Frå haug ok heidni. Bind 10, s. 118-123. Tidsskrift for Rogalands arkeologiske forening.
- Lillehammer, G.1987. Looking for individuals among archaeological burial data: An interim model for the relationship between life and death. *Ams-Varia 17*. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Lillehammer, G. 1988. *Kvasheimgravfeltet – ved porten til leia*. Arkeologiske skrifter. Historisk Museum, UiB No.4 s.367-380
- Lillehammer, G. 1994: Døden -livets vendepunkt. *Frå haug ok heidni 1994, nr. 2*, 26-33. Tidsskrift for Rogaland arkeologiske forening, Stavanger
- Lillehammer, G. 1996. *Død og grav. Gravskikk på Kvasheimfeltet, Hå i Rogaland SV Norge*. AmS–Skrifter 23. Ark.mus. i Stavanger.
- Løken, T. 1974. *Gravminner i Østfold og Vestfold, Et forsøk på en typologisk – kronologisk analyse og en religionshistorisk tolkning*, Avhandling til magistergraden i Nordisk Arkeologi, Universitetet i Oslo.

- Marstrander, Lyder 1983. Inntrøndelag i Romertid. Gravfunn og bosetning, *Gunneria* 43, DKNVS Museet, Trondheim, s. 106-108
- Meskel, L. 2001: Archaeologies of identity. I: Hodder, I: *Archaeological theory. Breaking the Boundaries*, s. 187-213. Cambridge, UK.
- Mortensen, M. 1991. *De kom i tusentall? : migrasjoner i forhistorien : en studie fra Vest-Norge i yngre romertid og folkevandrinstid*. Hovedoppgave i arkeologi - Universitetet i Bergen, Bergen
- Myhre, B. 1981. *Sola og Madla i Førhistorisk tid. Ams-småtrykk 10*. Stavanger.
- Myhre, B. 1984. Bosetning og gårdsnavn på Jæren. *Bebyggelses og bebyggelsesnavnes alder (NORNA-rapporter 26)*, red. V. Dalberg et al., s. 169–198. Uppsala: NORNA-förlaget.
- Myhre, B. 1987. Chieftains' graves and chiefdom territories in South Norway in the Migration period. *Studien zur Sachsenforschung*, 6, 169-187. Hildesheim.
- Myhre, B. 2005a: Krossane på Ullandhaug, Døds-sjødno på Sele og Fem dårlige jomfruer på Norheim, *Frå Haug ok Hedni nr.3-2005*, s.3-10. Tidsskrift for Rogaland arkeologiske forening, Stavanger
- Myhre, B. 2005b. Mer om trekantete steinsetninger. *Frå haug ok heiðni 4-2005*, s.30-32. Tidsskrift for Rogaland arkeologiske forening, Stavanger
- Myhre, B. og Øye, I. 2002. *Jorda blir levevei. Norges Landbrukshistorie I*. Det Norske Samlaget,
- Møllerop, O. 1987. *Spor i jord. Rogaland fra istid til vikingtid*. Ams-Småtrykk 19. Stavanger.
- Nicolaysen, N. 1862-66: *Norske fornlevninger*. Foreningen til norske fortidsminde-merkers bevaring. Carl C. Werners & Comp's Bogtrykkeri, Kristiania.

- Næss, J-R. 1982. Shetelig og "Vestlandske Graver fra Jernalderen". I: Lillehammer, A. (red.) *Faggrenser brytes. Artiklar tileigna Odmund Møllerop 7. desember 1982* 97–102. *AmS-Skrifter* 9, Arkeologisk museum i Stavanger.
- Næss, J-R. 1996. Undersøkelser i jernalderens gravskikk på Voss. AmS-Rapport 7. Stavanger.
- Olsen, B. 1997. *Fra ting til tekst. Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget.
- Olsen, B. 2003. Material Culture after Text: Remembering Things. *Norwegian Archaeological Review*, vol. 36 nr.2, s. 87-104
- Pearson, M. P. 2009 [1999]. *The archaeology of death and burial*. Texas A & M University Press. College Station. J. H. Haynes & Co. Ltd, Sparkford.
- Petersen, J. 1951. *Vikingtidens redskaper*. Skrifter utgitt av det norske videnskaps-akademi I Oslo II, Hist.-filos. klasse 1951, 4. Oslo
- Pétursdóttir, Þ. 2007. "Deyr fé, deyja frændr" : re-animating mortuary remains from Viking Age Iceland. Masteroppgave i arkeologi - Universitetet i Tromsø, Tromsø
- Refheim, S. 1974. *Gard og ætt i Sola*. Sola kommune.
- Ringstad, B. 1987. *Vestlandets største gravminner. Et forsøk på lokalisering av forhistoriske maktsentra*. Magistergradsavhandling i arkeologi, Arkeologisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Ringstad, B. 1991. Graver og ideologi. Implikasjoner fra vestnorsk folkevandringstid. I: Fabeck, C. og J. Ringtved (red.). *Samfundsorganisation og regional Variation. Norden i Romersk jernalder og Folkevandringstid*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVII, s.141-152. Aarhus.

- Ringstad, B. 1992. *Økonomiske og politiske sentra på Vestlandet ca. 400 – 1000 e.Kr.*
Universitetets oldsaksamling skrifter. Ny rekke 13. Oslo.
- Ringstad, B. 2004. Datering av storhauger. I: Larsen, J.H. og P. Rolfsen. *Halvdanshaugen – Arkeologi, historie og naturvitenskap.* Universitetets kulturhistoriske museets skrifter nr.3, UiO. Oslo
- Rolfsen, P. 1974. *Båtmaust på Jærkysten.* Stavanger museums skrifter 8. Stavanger.
- Ruud, I. M. 2008. *Den som dør, får se: gravskikker og forestillinger om døden i noen religioner og kulturer.* Skrifter fra universitetsbiblioteket i Oslo 2.Oslo.
- Rygh, O. 1915. *Norske gaardnavne. Stavanger Amt.* Kristiania
- Rønneseth, O.2001. *Gard og gjerde. Faser i utviklinga av Jærens kulturlandskap.* Erling Skjalgssonselskapet, Stavanger.
- Shetelig, H. 1912. *Vestlandske graver i jernalderen.* Bergens museums Skrifter. Ny Række, bd. II No. I. Bergen
- Skarsten, A. & Hansen, T. E. 2008. *Solas eldste historie. En vandring gjennom kommunens historie fra steinalder til vikingtid.* Skalden forlag, Stavanger.
- Solberg, B. 1995. Gravfunn og sosial struktur I romertid og folkevandringtid i Vest-Norge.
Arkeo 1995: 2, 23-28, Bergen
- Solberg, B. 2003. *Jernalderen I Norge, ca.500 f.Kr. – 1030 e.Kr.* Cappelen Akademisk forlag
- Solli, B. 2002: *Seid. Myter, sjamanisme og kjønn i vikingenes tid.* Pax Forlag, Oslo.
- Steinsland, G. 2001. *Norrøn religion. Myter, riter, samfunn.* Pax Forlag. Oslo.

- Sturlason, S. 2009. *Snorre Sturlasons kongesager*. Hødnebo, F. (red.). Stenersens Forlag, Oslo
- Svestad, A. 1995. *Oldsakenes orden. Om tilkomsten av arkeologi*. Universitetsforlaget, Oslo
- Særheim, I. 1985: *Stadnamn fortel historie. Om namngjeving, namnebruk og opplysninger i stadnamn*. Universitetsforlaget AS, Stavanger.
- Særheim, I. 2007. *Stadnamn frå sjøen på Jæren*. Fagbokforlaget. Bergen.
- Theliander, C. 2000. De levande, de döda och deras gravar. En arkeologisk studie av människans dödsritual. *GOTARC, Series C. Arkeologiska Skriftar* No.36. Göteborg.
- Trigger, B. G. 1996 (1989). *Arkeologiens Idéhistorie*. Pax Forlag, Valdres.
- Wangen, V. 2009. Gravfeltet på Gunnarstorp i Sarpsborg, Østfold. Et monument over dødsriter og kultutøvelse i yngre bronsealder og eldste jernalder. *Norske oldfunn* 27. Oslo.
- Ødegaard, M. 2007. *Graver og grenser – territoriell organisering av gårdene i jernalderen i Søndre Vestfold*. Mastergradsavhandling i arkeologi. AHKR, UiB.
- Østigård, T. 1997. Hvordan tolke et arkeologisk materiale? Forståelse av fortiden gjennom bruk av analogi og etnoarkeologi. *Arkeo* Nr. 2-1997. Bergen s.20-24
- Østigård, T. 2006. Lik og ulik – introduksjon til variasjon i gravskikk. I: Østigård, T (red.): *Lik og ulik. Tilnærminger til variasjon i gravskikk*. UBAS Nordisk 2. Bergen. S.9-32
- Topografisk arkiv, Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger:**
- Bang-Andersen, A. 1937. Innberetning om utgravning v/ A.Bang-Andersen. Top.Ark. Arkeologisk museum, UiS. Doknr.2, Dato:10.6.37

Espedal, O. 1964. *Registrering av faste fortidsminner og flintboplasser innenfor Shellområdet ved Risavika*. Top. Ark. Arkeologisk museum, UiS.

Espedal, O. 1971. *Internt reg.dok. v/O.Espedal*. Top.Ark. Arkeologisk museum, UiS. Sak: Bygging av naust innenfor fornminneområdet 3075 G2R1 på Kolnes søndre gnr. 13, bnr.20, Sola k.

Handeland, H. 2006. Upublisert rapport, Rogaland Fylkeskommune, kulturseksjonen, saksnr. 05/5911, Top.ark, Arkeologisk museum, UiS

Osaland, O. 1965. *Innberetning v/ O. Osaland*. Top. Ark. Arkeologisk museum, UiS.

Sjurseike, R. 2001. *Kommunedelplan Jåsund. Automatisk fredete kulturminner – registreringer og vurderinger*. Sola Kommune. Top. Ark. Arkeologisk museum, UiS.

Tønnesen, A. J. 1965. Brev til konservator Odmund J. Møllerop. Top. Ark. Arkeologisk museum, UiS. Sak: Lokalisering av rester etter mulig gravhaug på Kyrkje-Sola, gnr.14, Sola k. Dok.nr.: 2. Dato:30.06.65.

Nettsteder:

AmS. *Feltsesong 2009* <http://am.uis.no/forside/nyheter/article15096-4729.html> (5.5.2009)

Askeladden. <http://askeladden.ra.no> (sist besøkt 16.04.11)

Solabladet 16.3.2006. *Arkeologiske funn på Myklebust*

http://www.solabladet.no/modules/module_123/proxy.asp?I=27322&C=38&D=2&mid=55 (3.5.09)

Unimus: Universitetsmuseenes webportal. Med oversikt over tilvekst.

<http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/sok.php> (04.05.11)

Solbladet 14.8.2008. *Utgraving før utsletting*

http://www.solbladet.no/modules/module_123/proxy.asp?I=27036&C=98&D=2&mid=102 (03.05.09)

Personlig meddelelse:

Armstrong, N. og Bjørdal, E. 22.01.2010. *Samtale om utgravningen og funn fra utgravningen på Orshaug, Tjora.*

Dahl, B. 24.08.2010. *Personlig meddelelse angående grav funnet under utgravning på Myklebust.*

Appendiks

Appendiks A: Informasjon om gravanleggene

Appendiks B: Funn fra kjente og uvisse graver

Appendiks C: Løsfunn

Appendiks D: Krysstabeller over funn fra kjønnsbestemte graver, leirkartyper og funn sammen med urner og leirkar.

Appendiks A

Appendiks A består av en oversikt over og beskrivelse av jernalderens gravanlegg på Fjøreneset. Anleggene har fortløpende nummer, 1.1-16.8, og er ordnet etter gårdsnummer, det vil si; tallene de starter med er også gårdsnummeret til de ulike gårdene. Samtlige anlegg er søkt opp i fornminneregisteret Askeladden og i topografisk arkiv ved Arkeologisk museum, UiS. Jeg har også brukt Helliesens registreringer fra området i Stavanger Museums Årbok fra 1901 og 1902 ettersom flere av fornminnene han registrerte senere ble fjernet og dermed også utelatt fra senere registreringer. Ellers er opplysninger hentet ut fra diverse notater og rapporter fra arkivet på Arkeologisk museum, UiS.

Gravanlegg på gårdene:

1.1– 1.20: Jåsund	9.1 – 9.13: Hogstad
2.1 – 2.3: Lille Meland	10.1 – 10.45: Tjora
3.1 – 3.23: Myklebust	11.1 – 11.11: Nord-Kolnes
4.1 – 4.13: Store Meland	12.1 – 12.14: Rott
5.1 – 5.16: Meling	13.1 – 13.7: Sør-Kolnes
6.1 – 6.28: Haga	14.1 – 14.10: Kirkesola
7.1 – 7.8: Store Risa	15.1 – 15.10: Sømme
8.1 – 8.2: Lille Risa	16.1 – 16.8: Utsola

Forkortelser i oversikten:

(H): Helliesen (1901 og 1902)

(A): Askeladden fornminnedatabase <http://askeladden.ra.no/sok/index.jsp> (sist besøkt 16.04.11). Alle gravanlegg er blitt sjekket opp mot denne og de med (A) nummer kan finnes her

Id.-nr.: Identitetsnummere brukt i andre kilder

Funn-nr.: Dersom det er gjort funn i de ulike gravene står disse oppført som F1-89. Disse tallene refererer til funnlisten i appendiksen, hvor en vil finne museumsnummer og opplysninger om de ulike funnene.

Helliesen, T. 1901(sidetall): *Stavanger museums aarshefte for 1901*. Stavanger

Helliesen, T. 1902 (sidetall): *Stavanger museums aarshefte for 1902*. Stavanger

1.1

Id.-nr.: 1(H), 54280(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (4 m i diameter og 0,3 m høy)

Plassering: Liten fjellknaus ut mot kysten ved inngangen til Hafrsfjorden. Med utsikt mot V, N og Ø.

Datering: Jernalder

Annet:

Kilde:

Helliesen, T. 1901 (s.53)

1.2

Id.-nr.: 2a(H), 24644(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (7,5 m i tvermaal, ca. 1 m høy)

Plassering: Gravminnet skal ha ligget like SØ for 1.1, sammen med 1.3-1.6

Datering: Jernalder

Annet: I dag er det kun ett gravanlegg i området(24644 (A)) og fordi dagens mål ikke stemmer med tidligere mål, er det usikker hvilken av 1.2-1.6 denne kan være.

Kilde:

Helliesen, T. 1901(s.53)

1.3

Id.-nr.: 2b(H), 24644(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (Mindre enn 1.2)

Plassering: Gravminnet skal ha ligget like SØ for 1.1, sammen med 1.2-1.6

Datering: Jernalder

Annet: I dag er det kun ett gravanlegg i området(24644 (A)) og fordi dagens mål ikke stemmer med tidligere mål, er det usikker hvilken av 1.2-1-6 denne kan være.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.53)

1.4

Id.-nr.: 3a(H), 24644(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca. 8,5 m i tverrmål og ca.1 m høy)

Plassering: Gravminnet skal ha ligget like SØ for 1.1, sammen med 1.2-1.6

Datering: Jernalder

Annet: I dag er det kun ett gravanlegg i området(24644 (A)) og fordi dagens mål ikke stemmer med tidligere mål, er det usikker hvilken av 1.2-1-6 denne kan være.

Kilde:

Helliesen, T. 1901(s.53)

1.5

Id.-nr.: 3b(H), 24644(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca.6,5 m i tverrmål og ca. 0,7 m høy)

Plassering: Gravminnet skal ha ligget like SØ for 1.1, sammen med 1.2-1.6

Datering: Jernalder

Annet: I dag er det kun ett gravanlegg i området(24644 (A)) og fordi dagens mål ikke stemmer med tidligere mål, er det usikker hvilken av 1.2-1-6 denne kan være.

Kilde:

Helliesen, T. 1901(s.53)

1.6

Id.-nr.: 3c(H), 24644(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca. 6,5 m i tverrmål og ca. 0,7 m høy)

Plassering: Gravminnet skal ha ligget like SØ for 1.1, sammen med 1.2-1.5

Datering: Jernalder

Annet: : I dag er det kun ett gravanlegg i området(24644 (A)) og fordi dagens mål ikke stemmer med tidligere mål, er det usikker hvilken av 1.2-1-6 denne kan være.

Kilde:

Helliesen, T. 1901(s.53)

1.7

Id.-nr.: 4(H), 44510 (A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca. 10 m i tverrmål og ca. 1,5 m høy)

Plassering: NV-SØ-gående lav fjellknaus med fjell i dagen. Like SØ for 1.1

Datering: Jernalder

Annet: Det er målene og plasseringen av gravminnet som tyder på at dette kan være Helliesens nr.4 under Jåsund.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.53)

1.8

Id.-nr.: 6(H), 54281(A)

Funn-nr.: F1

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: To runde hauger (Ukjent mål)

Plassering: Svakt skrånende lyngmark

Datering: Jernalder

Annet: Skal ha vært mange små rundhauger her, men iflg. Askeladden er det kun to igjen. Det skal ha blitt gjort funn av kull i samtlige.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.53)

1.9

Id.-nr.: 7(H), 65809(A)

Funn-nr.: F2

Likbehandling: Brent

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (15 m i tverrmål og 1,5 m høy)

Plassering: Flate på toppen av høydedrag, Åkerholme med vid utsikt.

Datering: Jernalder

Annet: Ble gravd ut i 1842

Kilde: Helliesen, T.1901(s.53)

1.10

Id.-nr.: 8(H), 24643(A)

Funn-nr.: F3

Likbehandling: Ubrent

Kjønn: Mann

Indre markering: Et stort gravkammer S for haugens sentrum

Ytre markering: Rund haug (ca.37,5 m i tverrmål og ca. 5 m høy)

Plassering: ØNØ-VSV-gående høydedrag. En flate på Jåsunds høyeste punkt. En skråning mot N og Ø. Vid utsikt til alle kanter

Datering: Bronsealder (1300-1100 f.Kr.)

Annet: Haugen kalles Sotehaugen etter sagnet om Sotejarls begravelse nettopp der. Ingen funn kan bevise dette. Helliesen ble derimot fortalt at det før utgravningen i 1842 var blitt gravd i haugen og at det da ble gjort funn av våpen og ridetøy på toppen.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.53-54)

1.11

Id.-nr.: 9(H), 34949(A)

Funn-nr.: F4

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca.11 m i tverrmål og 0,7 m høy)

Plassering: 35 m NØ for Sothaug (1.10). Liggende på dyrka mark.

Datering: Eldre jernalder/ Førromersk jernalder (500-1 f.Kr.)

Annet: Blir i kommunedelplan og B. Myhres *Soga om Sola og Madla i førhistorisk tid* beskrevet som yngre jernalders haug.

Tilveksten med F4 sier derimot eldre jernalder (førromersk jernalder)

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.54)

1.12

Id.-nr.: 10(H), 34951(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 2 runde røyser

Plassering: Ø-skråningen av høydedraget som går opp til Sothaugen

Datering: Jernalder

Annet: Helliesen kaller disse for stenhauger og skriver at det har ligget flere stenhauger på området.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.54)

1.13

Id.-nr.: 11(H), 34948(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (7,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: På dyrket mark i NØ-helling mot Hafrsfjordsundet. Vid utsikt mot N og Ø

Datering: Jernalder

Annet:

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.54)

1.14

Id.-nr.: 12(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (mindre enn 1.13)

Plassering: Skal ha ligget like i nærheten av 1.13

Datering: Jernalder

Annet: Borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.54)

1.15

Id.-nr.: 13(H), 34952(A)

Funn-nr.: F5, F6

Likbehandling:F5; Ubrent, F6; Brent

Kjønn: F5; Kvinne. F6; Mulig mann

Indre markering:F5 funnet under flat helle, F6 funnet NV på bunnen av hustuften

Ytre markering: 2 gravanlegg (usikker form og mål; mulig utjevnete hauger)

Plassering: Liggende innenfor hustufter fra middelalder/ førreformatorisk tid. S for 1.16 og 1.17

Datering: F5; yngre jernalder/vikingtid. F6; eldre jernalder/ yngre romertid/ folkevandringstid

Annet:

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.54-55)

1.16

Id.-nr.: 14(H), 72318(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang røys (ca. 21 m lang og 5 m bred)

Plassering: NØ ned mot inngangen til Hafrsfjord

Datering: Jernalder

Annet:

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.55)

1.17

Id.-nr.: 15(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11.5 m i tverrmål og ca. 1,5 m høy)

Plassering: Like SØ for 1.16

Datering: Jernalder

Annet:

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.55)

1.18

Id.-nr.: 16(H), 54278(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (8,5 m i tverrmål og ca. 1 m høy)

Plassering: Ligger NØ på gården, ved tuppen av Fjøreneset, rett ved inngangen til Hafrsfjord

Datering: Mulig eldre jernalder

Annet: Bautastein på toppen av haugen. Bautasteinen skal ifølge et lokalt sagn være en av flere som ble satt opp langs kysten under Erling Skjalgssons likferd.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.55)

1.19

Id.-nr.: 17(H), 54282(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 3 lange røyser (alle skal ha vært 7,5 m lange og 2,5 m brede, og en av dem skal også ha vært 1 m høy)

Plassering: Rett nord for båtnaust (Helliesens nr.18 på Jåsund). Ved Ø-kanten av fjøreneset

Datering: Jernalder

Annet: I følge interne registreringsdokumenter er det kun to langrøyser

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.55)

1.20

Id.-nr.: 19(H), 65808(A)

Funn-nr.: F7

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca.16 m i tverrmål)

Plassering: NØ-helling. Vid utsikt mot N og Ø

Datering: Jernalder

Annet: Ved Helliesens registrering var det kun bunnlaget igjen. I dag er det mulig å se en steinkonsentrasjon hvor gravminnet stod, som er avkuttet av dyrket mark.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.55)

2.1

Id.-nr.: 2(H), 54283(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca.14 m i tverrmål)

Plassering: Liten fjellknaus omgitt av dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag lite synlig, kun en rest som ligger igjen

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.59)

2.2

Id.-nr.: 3(H), 15296(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (målene er ukjent)

Plassering: Liten fjellknaus omgitt av dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: I dag finnes det kun en liten rest av gravminnet

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.59)

2.3

Id.-nr.: 54284(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (Nåværende mål er 12 m i diameter og 0,7 m høy)

Plassering: NØ for 2.1, på en liten åkerholme

Datering: Jernalder

Annet: Er påført mye rydningsstein.

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=537361&minneType=lokalitet>

3.1

Id.-nr.: 2a(H), 34953(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Helliesen kunne se spor etter et lite gravkammer i dette gravminnet

Ytre markering: Lang steinlegging (45 m lang og 8,3 m bred)

Plassering:

Datering: Jernalder

Annet: Er enten restene etter hus eller en langhaug (røys). Er registrert på Askeladden som et gravanlegg

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.55)

3.2

Id.-nr.: 34953(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug (12 m i diameter og 0,5 m høy)

Plassering: : Nær høystakktuft, 3 gardfar og rydningsrøyser (nr. 3 under Myklebust hos Helliesen). På åpent område på høydedrag, beitemark med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Dekket av rydningsstein

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=474865&minneType=lokalitet>

3.3

Id.-nr.: 4(H), 44512(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund steinlegging (9 m i diameter og 0,2-0,3 m høy (A))

Plassering: På NØ-SV-gående fjellgrunn. Vid utsikt.

Datering: Jernalder

Annet: Er av Helliesen registrert som bunnlaget av en rund haug, på 13,5 m i tverrmål

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.55)

3.4

Id.-nr.: 5(H), 24649(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (15,8 m i tverrmål og 0,8 m høy)

Plassering: Lå på innmark hvor låven til bnr.13 ligger i dag.

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet i 1952, ble av Helliesen registrert som en rest etter en haug

Kilde: Helliesen, T.1901(s.55)

3.5

Id.-nr.: 6(H), 54285(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11 m i tverrmål)

Plassering: N for 3.6, på bnr.21, S for skiftet til Jåsund nær Sothaug

Datering: Jernalder

Annet: Er av Helliesen registrert som bunnlaget av en haug. Fjernet.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.55)

3.6

Id.-nr.: 7(H), 24648(A)

Funn-nr.: F8

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Ødelagt, avlangt, kammer.
V for haugens sentrum

Ytre markering: Rund haug av rullestein (19 m i tverrmål og 3 m høy)

Plassering: Ø for låven på bruket, på dyrket mark

Datering: Bronsealder

Annet: Kalt Steinhaug. Ble gravd ut på 1860-tallet og er blitt fjernet etter registrering i 1965

Kilde: Helliesen, T.1901(s.55)

3.7

Id.-nr.: 8(H), 65815(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug, av stein dekket av mold (11 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: På dyrket mark, bnr.4

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Strandhaug. Fjernet i 1908

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.56)

3.8

Id.-nr.: 9(H), 15300(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (7 m i tverrmål og svært lav)

Plassering: Dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Lå tidligere en potetkjeller i haugen ifølge Helliesen. Haugen er nå fjernet.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.56)

3.9

Id.-nr.: 10(H), 65814(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (12,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: Åkerholme i S-hellende skråning

Datering: Jernalder

Annet: S for haugen skal det tidligere ha ligget en del småhauger (rydningsrøyser?)

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.56)

3.10

Id.-nr.: 11(H), 24650(A)

Funn-nr.: F9, F10

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering: Ett lite firkantet kammer

Ytre markering: Rund haug av rullestein og 1 m tykt jordlag/kjernerøys med jordteppe (ukjent mål)

Plassering: Lå på bnr.3, muligens på innmarken

Datering: Eldre bronsealder (haugen), Yngre bronsealder (funn)

Annet: Utgravd av losoldermann Monsen. Ble fjernet i 1938

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.56-57)

3.11

Id.-nr.: 12(H), 15301(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (13,5 m i tverrmål og 1,5 m høy)

Plassering: Lå på innmark på bnr.3

Datering: Jernalder

Annet: Ved Helliesens registrering var gravminnet dypt utgravd i midten. Fjernet i 1925

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.57)

3.12

Id.-nr.: 13(H), 65816(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11,5 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: Skal ha ligget på bnr.3. Mulig på innmarken

Datering: Jernalder

Annet: Var ved Helliesens registrering utgravd i den ene siden. Fjernet i 1925

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.57)

3.13

Id.-nr.: 16(H), 72321(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug av rullestein (6 m i diameter og 0,4 m høy)

Plassering: Liten fjellknaus i boligfelt. Vid utsikt.

Datering: Jernalder

Annet: Ifølge Helliesen lå det små rester etter rundhauger på noen fjellknauser nær Storemyr

Kilde: Helliesen, T.1901(s.57)

3.14

Id.-nr.: 17(H), 72320(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug av udekkede steiner (9 m i tverrmål og 0,5 m høy)

Plassering: Liten fjellknaus i boligfelt. Vid utsikt.

Datering: Jernalder

Annet: Fullstendig ødelagt av skytterstilling fra 2.verdenskrig.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.57)

3.15

Id.-nr.: 18(H), 24647(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11 m i diameter og 0,1-0,3 m høy)

Plassering: På Storevardens høyeste punkt på en liten fjelltopp. Vid utsikt som i dag er hindret av tett vegetasjon.

Datering: Jernalder

Annet: Tidligere kalt Tanangerhaugen. Svært omrotet av tidligere vakthus og varde, opprinnelige mål kan dermed ikke oppgis.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.57)

3.16

Id.-nr.: 19(H), 15298(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Skal ifølge Helliesen ha vært en steinhelle i midten av haugen.

Ytre markering: Rund røys (Registrert med 17 m i diameter og 0,67 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den som 11 m i tverrmål)

Plassering: Fjellknaus, del av NV-SØ-gående høydedrag med vid utsikt. På Nonsteinens høyeste punkt.

Datering: Jernalder

Annet: Usikkert hvilken av målene som er det rette. Mulighet for at den er blitt påført stein i ettertid. Den nevnte steinhelle er ikke nevnt i senere registreringer.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.57)

3.17

Id.-nr.: 20(H), 15297(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys av rullestein (Registrert med 12 m i diameter og 0,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den som 12,5 m i tverrmål)

Plassering: Kuppert område med fjellknauser ned mot sjøen, nær Risnes

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midten grunnet skytterstilling fra krigen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.57)

3.18

Id.-nr.: 21(H), 65813(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (15 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: Fjellknaus med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midten grunnet skytterstilling

Kilde: Helliesen, T.1901(s.57)

3.19

Id.-nr.: 22(H), 72322(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug av rullestein (7-8 m i diameter og 0,8 m høy, tidligere registrert med 15 m i tverrmål)

Plassering: Fjellknaus med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Sterkt omrotet, er av Helliesen registrert som en rest av rundhaug

Kilde: Helliesen, T.1901(s.57)

3.20

Id.-nr.: 23(H), 65812(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug av rullestein (7,8 m i tverrmål og 0,2-0,3 m høy)

Plassering: På liten fjellknaus med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Den vide utsikten er hindret av moderne hytte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.57)

3.21

Id.-nr.: 24(H), 15301(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Steinsamling som er mulig rest av en rund haug (målene er ikke kjent)

Plassering: På toppen av fjellknaus

Datering: Jernalder

Annet: Helt ødelagt. Kun en liten samling av rullestein igjen på toppen.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.57)

3.22

Id.-nr.: Grav 327

Funn-nr.: F11

Likbehandling: Ubrent

Kjønn: Mann

Indre markering: Kammer. Helle i V-vegg hadde skålgrop vendt inn i graven. Kammer var vendt NV-SØ, med fotenden i SØ.

Ytre markering: Mulig flatmarksgrav

Plassering: Flat mark, NØ-kant av nylig utgravd felt. Vid utsikt mot sjø og innland.

Nær bosetningsspor (hus, kokegrop og lignende) fra yngre romertid/folkevandringstid

Datering: Vikingtid

Annet: Undersøkelsene av funn pågår enda

Kilde: muntlig meddelelse fra Barbro Dahl

3.23

Id.-nr.:

Funn-nr.: F12

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Steinsamling (ukjent mål)

Plassering: Like ved inngangen av bosetningssporene til antatt hovedhus fra 300-tallet

Datering: Usikker

Annet: Usikker som grav. Materialet har store likheter med funn i dreneringsgrøft på motsatt side av huset. Mulig spor etter avfallsdump

Kilde: muntlig meddelelse fra Barbro Dahl

4.1

Id.-nr.: 1(H), 24652(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug av store steiner (17,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: 50 m Ø for hovedgården

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet mellom 1901 og 1919

Kilde: Helliesen, T.1901(s.58)

4.2

Id.-nr.: 2(H), 14839(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert med 6 m i diameter og 0,3-0,4 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den som 7,5 m i tverrmål og 0,5 m høy)

Plassering: NV-SØ-gående lite høydedrag. Beitemark med vid utsikt.

Datering: Jernalder

Annet: Er på Askeladden regnet som tvilsom som fornminne

Kilde: Helliesen, T.1901(s.58)

4.3

Id.-nr.: 3(H), 14839(A)

Funn-nr.: F13

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering: 3 alen (1,9 m) langt gravkammer i NV-kant av haugen. Dekket av heller og steinsatt i bunn. Midt i haugen en steinhelle liggende over F13

Ytre markering: Rund haug (er registrert med 10 m i diameter og 0,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 11,5 m i tverrmål og 0,7 m høy)

Plassering: NNØ for 4.2 på NVV-SØ-gående lite høydedrag. Beitemark med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Funnet ble gjort i 1882 av gårdens eier

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.58)

4.4

Id.-nr.: 4(H) 34957(A)

Funn-nr.: F14

Likbehandling: Mulig ubrent

Kjønn:

Indre markering: Et rektangulært kammer med avrundede ender (2,2 m lang, 0,6-0,8 m bred og 0,5 m dyp). Bunnen er hellelagt og veggen en tørrmur med 2-3 steiner oppå hverandre

Ytre markering: Rund haug med mulig fotkjede (registrert med 10 m i diameter og 0,7 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 11 m i tverrmål)

Plassering: ca. 300 m S for driftsbygningen på bruket. På en liten høyde

Datering: Eldre jernalder/ Yngre romertid (300-400-tallet)

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var midtpartiet omrotet

Kilde: Helliesen, T. 1901 (s.58)

4.5

Id.-nr.: 4b(H), 34957(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (9 m i tverrmål)

Plassering: 5 m NV for 4.4 i V-ende av gardfar som skal ha svingt ned mot haugen

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Nonsberget. Ved Helliesens registrering var det kun bunnlaget igjen.

Haugen er i dag borte

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.58)

4.6

Id.-nr.: 34957(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (5 m i diameter)

Plassering: ca. 30 m SSØ for 4.5

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.58)

4.7

Id.-nr.: 5(H), 5493(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (er registrert med 11 m i diameter og 0,3-0,4 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 9 m i tverrmål)

Plassering: Fjellknaus omringet av boligfelt. Vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Sterkt omrotet. Blir av Helliesen omtalt som steinsamling

Kilde: Helliesen, T.1901(s.58)

4.8

Id.-nr.: 6(H), 24651(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (er registrert med 15 m i diameter og 1,3 m høy i Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 11,5 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: Fjellknaus på beitemark, med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Restaurert i 1990

Kilde: Helliesen, T.1901(s.58)

4.9

Id.-nr.: 7(H), 44513(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (13,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: NV-vendt skråning på dyrket mark. Skiftet til Meling går tvers over røysen.

Datering: Jernalder

Annet: Skal tidligere har vært smårøyser og gardfar Ø for røysa. Disse strekte seg inn på Meling. Haugen er omrotet i midtpartiet og S-halvdelen er borte

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.58)

4.10

Id.-nr.: 8(H), 14840(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (mål er ukjent)

Plassering: NV for 4.1. Nedenfor den nordligste grensen mot Myklebust

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet en stund før Helliesens registrering

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.58)

4.11

Id.-nr.: 9(H), 65818(A)

Funn-nr.: F15

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Haug (ukjent form og mål)

Plassering: V for 4.10

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet på 1850-tallet. Funnene ble kastet vekk

Kilde: Helliesen, T.1901(s.58)

4.12

Id.-nr.: 65811(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Gravfelt med ukjent antall røyser.

Plassering: Fjellknaus i boligfelt

Datering: Jernalder

Annet: Det finnes ingen opplysninger om antall og utstrekning ved Helliesens registrering. I Askeladden er det kun registrert 2 runde røyser

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=575997&minneType=lokalitet>

4.13

Id.-nr.: 65817(A), 3075 E6 R18 (flybilde)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (4 m i diameter og 0,2-0,3 m høy)

Plassering: Liten fjellknaus i boligfelt. Vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet med mye stein i dagen

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=576009&minneType=lokalitet>

5.1

Id.-nr.: 1(H), 65819(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Mulig rund røys med bautastein (4 m i diameter og 0,5 m høy)

Plassering: Ø-hellende skråning ned mot Hafrsfjord med vid utsikt mot N, Ø og S

Datering: Jernalder

Annet: I dag er det kun en bautastein på en liten forhøyning med rullestein. Det skal ifølge Helliesen ha vært en stor gravhaug.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.59)

5.2

Id.-nr.: 2a(H), 72323(A)

Funn-nr.: F16

Likbehandling: Brent

Kjønn: Kvinne

Indre markering: Stor stein i midten

Ytre markering: Lang haug (12,5 m lang og 5,8 m bred)

Plassering: Langs en høyderygge som strekker seg i NV-retning. Vid utsikt til alle retninger

Datering: Yngre jernalder

Annet: Funnet ble gjort ved den store steinen. Haugen er i dag borte. Lå sammen med 5.3-5.8

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.59)

5.3

Id.-nr.: 2a(H), 72323(A)

Funn-nr.: F17

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug (lignende 5.2)

Plassering: Langs en høyderygg som strekker seg i NV-retning. Vid utsikt til alle retninger

Datering: Eldre jernalder

Annet: Er i dag borte. Ble brukt til å grusvei. Funn gjort i Ø-kant av haugen. Lå sammen med 5.2-5.8

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.59)

5.4

Id.-nr.: 2b(H), 72323(A)

Funn-nr.: F18

Likbehandling: Mulig ubrent i S-kammer

Kjønn:

Indre markering: Kammer (2,5 m langt, 78 cm bredt; bygget av store, avrundede steiner) i S-ende. Spor etter gravkamre i midten av N-ende

Ytre markering: Lang haug (20,5 m lang og 5,5 m bred)

Plassering: Langs en høyderygg som strekker seg i NV-retning. Vid utsikt til alle retninger

Datering: Eldre jernalder

Annet: Ved Helliesens registrering var den utgravd langs hele lengden. Er i dag borte. Lå sammen med 5.2-5.8

Kilde: Helliesen, T.1901(s.59)

5.5

Id.-nr.: 2c(H), 72323(A)

Funn-nr.: F19

Likbehandling: Brent

Kjønn: Mann

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca.5 m i tverrmål)

Plassering: Langs en høyderygg som strekker seg i NV-retning. Vid utsikt til alle retninger

Datering: Yngre jernalder/ Vikingtid

Annet: Funnene var ødelagt av utgravning gjort før Helliesens registrering. Haugen er i dag borte. Lå sammen med 5.2-5.8

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.59-60)

5.6

Id.-nr.: 2d(H), 72323(A)

Funn-nr.: F20

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering: Stor flat helle på kant (ca. midt i haugen)

Ytre markering: Lang haug (størrelsen er vanskelig å bestemme)

Plassering: : Langs en høyderygg som strekker seg i NV-retning. Vid utsikt til alle retninger

Datering: Jernalder

Annet: Opprotet og nesten utjevnet allerede ved Helliesens registrering. Lå sammen med 5.2-5.8

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.60)

5.7

Id.-nr.: 2e(H), 72323(A)

Funn-nr.: F21

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering: Urne under steinhelle

Ytre markering: Rund haug (12,5 m i tverrmål)

Plassering: Langs en høyderygg som strekker seg i NV-retning. Vid utsikt til alle retninger

Datering: Jernalder

Annet: Urnen ble kastet vekk. Haugen lå sammen med 5.2-5.8

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.60)

5.8

Id.-nr.: 2f(H), 72323(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca. 8 m i tverrmål)

Plassering: Langs en høyderygg som strekker seg i NV-retning. Vid utsikt til alle retninger

Datering: Jernalder

Annet: Kan være en naturlig dannelse eller en rest av en tidligere større haug. Lå sammen med 5.2-5.7

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.60)

5.9

Id.-nr.: 4(H), 54287(A)

Funn-nr.:

Likbehandling: mulig ubrent

Kjønn:

Indre markering: Avlangt ødelagt kammer

Ytre markering: Rund haug som for det meste består av rullestein (14 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: Liggende på fjellgrunn

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet i 1965. Var sterkt opprotet i midten hvor det ødelagte kammeret også skal ha ligget

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.60)

5.10

Id.-nr.: 5(H), 65821(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (9 m i diameter og 0,7 m høy)

Plassering: Liten bergknaus på kupert høydedrag med mye berg i dagen. På beitemark med vid utsikt.

Datering: Jernalder

Annet:

Kilde: Helliesen, T.1901(s.60)

5.11

Id.-nr.: 6(H), 44514(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Reist stein i midtpartiet

Ytre markering: Rund røys (registrert med 12 m i diameter og 1 m høy i Askeladden, mens Helliesen og et internt dokument har registrert den som 8,5 m i tverrmål)

Plassering: Høydedrag med berg i dagen. Beite med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: I Helliesen eller det interne dokumentet står det ingenting om en reist stein på røysa

Kilde: Helliesen, T.1901(s.60)

5.12

Id.-nr.: 7(H), 44513(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (er registrert med 9 m i diameter og 0,5 m høy i Askeladden, mens Helliesen og et internt dokument beskriver den som en rest av haug med rullestein som målte 8,5 m i tverrmål)

Plassering: Høydedrag med berg i dagen. Beite med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet:

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.61)

5.13

Id.-nr.: 8(H), 5495(A)

Funn-nr.: F22

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering: Under kullag (med brente bein) var det en stor stein som gikk ned til fjellgrunnen, med sort, kullblandet mold rundt. Mulig rest etter ødelagt gravkammer (fleire heller blant stein i øvre parti)

Ytre markering: Rund haug (8,5 m i diameter og 1 m høy)

Plassering: Bergkolle

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet og påført stein

Kilde: Helliesen, T.1901(s.61)

5.14

Id.-nr.: 9(H), 5494(A)

Funn-nr.: F23, F24

Likbehandling: F23:Ubrent i hellekiste, F24: brent i kammer

Kjønn: Kvinne i hellekiste, Ukjent i kammer

Indre markering: Stor stein i midten. Ved Ø-siden av steinen; en hellekiste (1.4 m langt, 38 cm bredt, 50 cm dypt). S for steinen; rester etter kammer under steinhelle, hvor kammeret var 40 cm bredt og kortere enn steinhellen som var 1,8x1 m)

Ytre markering: Rund haug, bygd av stein, grus og mold (16,5 m tverrmål og 2 m høy)

Plassering: Skogkledd kolle med vid utsikt til alle retninger

Datering: Eldre jernalder/ folkevandringstid

Annet:

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.61-62)

5.15

Id.-nr.: 10(H), 54286(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug av mold, grus og stein, med fotkjede av stor stein (er registrert med 11 m i tverrmål og 1,2 m høy, mens Helliesen registrerte den som 1,8 m høy)

Plassering: Ø-hellende skråning omgitt av dyrka mark

Datering: Jernalder

Annet: Påført noe rydningsstein og er omrotet i midtpartiet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.62)

5.16

Id.-nr.: 12(H), 44515(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (av ukjent mål)

Plassering: På SØ-kanten av høydedrag som strekker seg i NV-retning (nær 5.2-5.8)

Datering: Ukjent

Annet: Finnes ingen andre opplysninger om denne enn at det har ligget en stor toppet rundhaug her.

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.62)

6.1

Id.-nr.: 1(H), 72326(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (er i dag 7 m i Ø-V og 5 m i N-S, mens Helliesen registrerte den som 7,5 m i tverrmål)

Plassering: Kupert skråning mot NØ. Vid utsikt mot V og Ø. Lå 30 m fra sjøen på overflatedyrket beite

Datering: Jernalder

Annet: N-halvdel av haugen er borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.62)

6.2

Id.-nr.: 2(H), 14843(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: I N-del var det en større helle som skal ha dekket et gravkammer

Ytre markering: Lang haug (er registrert som 21 m lang (N-S) 4 m bredt i endene, 5 m bredt på midten og 0,7 m høy, mens Helliesen registrerte den som 1 m høy)

Plassering: Slette i sjøkanten

Datering: Jernalder

Annet: Haugen ble ødelagt og gjenoppbygd i 1957

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.3

Id.-nr.: 3(H),

Funn-nr.:

Likbehandling: Mulig ubrent

Kjønn:

Indre markering: Åpent gravkammer av store steiner (4 i lengden og 1 i hver ende). Innvendig er kammeret 2,5 m langt og 1 m bredt

Ytre markering: Rund haug(ukjent mål)

Plassering: På lav fjellflate

Datering: Jernalder

Annet:

Kilde: Helliesen, T. 1901(63)

6.4

Id.-nr.: 4(H), 24653(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Store steinheller

Ytre markering: Rund haug (registrert med 10 m i diameter og 1,2 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den som 17,5 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: N-S-gående høydedrag med vid utsikt. Omgitt av dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet med stort søkk i midten. Avkuttet i kantene

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.5

Id.-nr.: 5(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (6 m i tverrmål)

Plassering: N for 6.7 og 6.8

Datering: Ukjent

Annet: Haugen er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.6

Id.-nr.: 6(H), 44516((A)

Funn-nr.: F25

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert som 18 m i diameter og 1,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den som 18,5 m i tverrmål og 3 m høy)

Plassering: N-S-gående høydedrag med vid utsikt. På innmark

Datering: Yngre jernalder

Annet: Kalt Bondshaug. Omrotet i midtpartiet med et søkk på toppen. Avkuttet i kanten

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.7

Id.-nr.: 7(H), 34964(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang røys (15 m lang og 3,5 m bred)

Plassering: Ø for 6.6

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.63)

6.8

Id.-nr.: 8(H), 44517(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert som 16 m i diameter og 1,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den som 15,5 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: I Ø-kant av N-S-gående høydedrag i kant av vei og dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.9

Id.-nr.: 9(H), 44518(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: En stor helle i midtpartiet

Ytre markering: Rund røys (registrert med 9 m i diameter og ca.0,6 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 6 m i tverrmål)

Plassering: Bergkolle like ved sjøkanten ved beitemark. Like ved båtnaust (Helliesens nr.18 på Haga (1901:64))

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.63)

6.10

Id.-nr.: 10(H), 44521(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug dannet av grove steiner (15 m lang, 4 m bred og ca. 1 m høy)

Plassering: På høydedrag med vid utsikt, mellom 6.11 og 6.12

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.11

Id.-nr.: 11(H), 34963(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert med 18 m i diameter og 1,7 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 17,5 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: Høydedrag med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Grøthaug, Omrotet i midtpartiet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.12

Id.-nr.: 12(H),

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: En stor stein i midten av haugen

Ytre markering: Rund haug (16 m i tverrmål og 2,5 m høy)

Plassering: Høydedrag med vid utsikt. SØ for 6.11

Datering: Jernalder

Annet: Haugen skal ha vært utgravd rundt steinen da Helliesen registrerte denne

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.13

Id.-nr.: 13(H), 44519(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (målt 7x5 m i diameter og 0,5 m høy)

Plassering: V-kant av høydedrag omgitt av dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: En grop i V-kant

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.14

Id.-nr.: 14(H), 44520(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (er registrert med 14 m i tverrmål og 1,7 m høy på

Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 1,8 m høy)

Plassering: i SV-kant av høydedrag omgitt av dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Avflatet på toppen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.15

Id.-nr.: 16(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug (15 m lang, 4 m bred og 0,7 m høy)

Plassering: N for 6.7

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet. Var utgravd flere steder allerede ved Helliesens registrering

Kilde: Helliesen, T.1901(s.63)

6.16

Id.-nr.: 17(H), 14845(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: En stor jordfast blokk som ifølge Helliesen kanskje utgjorde Ø-siden av et gravkammer (2,5 m lang og 1 m høy)

Ytre markering: Rund røys bygget av grov stein (10 m i diameter og 0,7 m høy)

Plassering: SV-vendt skråning mellom bergknaus og sjøen. På S-spissen av Hansaberget (Neset)

Datering: Jernalder

Annet: Hustufter (Helliesen nr.15 på Haga (1901:63) rett N for denne og 6.15)

Kilde: Helliesen, T.1901(s.64)

6.17

Id.-nr.: 19(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (8,5 m i tverrmål og 0,5 m høy)

Plassering: På høydedrag NV for 6.11)

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Skrattehaug. Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.64)

6.18

Id.-nr.: 21(H), 5496(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang steinsetning av 12 steiner stilt opp som en avlang firkant i retning SV-NØ, med to store stein i hver ende og fire mindre på hver side (6,5 m lang og 2,5 m bred)

Plassering: Nær bautastein i SV-kant av fjellskråning, i kanten av dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Stod til rundt 1870-tallet, men er nå fjernet. To av endesteinene ligger i kanten av dyrket mark nær opprinnelig sted

Kilde: Helliesen, T.1901(s.65)

6.19

Id.-nr.: 21(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: mulig åpent kammer i midten

Ytre markering: Rund haug (6,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: 37 m SØ for bautastein nevnt under Helliesens nr.21 på Haga (1901:65)

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet i løpet av 1870-tallet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.65)

6.20

Id.-nr.: 22(H), 34962(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (registrert med 13 m i diameter og 1,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 12,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: N-S-gående høydedrag på lite nes i fjorden. Beitemark med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: En del rydningsrøysen ligger mellom denne og 6.21

Kilde: Helliesen, T.1901(s.65)

6.21

Id.-nr.: 34962(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (10 m diameter og 1 m høy)

Plassering: 40 m S for 6.20

Datering: Jernalder

Annet:

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=474883&minneType=lokalitet>

6.22

Id.-nr.: 24(H), 72329(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 2 hauger (ukjent form og mål)

Plassering: Nær hustuft og gardfar fra førreformatorisk tid (Helliesen nr.24 på Haga (1901:65))

Datering: Førreformatorisk tid

Annet: Helliesen registrerte en del småhauger nær en hustuft. I Askeladden er det derimot registrert to gravhauger uten utfyllende opplysninger om disse. Alle fornminnene nevnt under Helliesens nr.24 ble fjernet i 1958.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.65)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=597375&minneType=lokalitet>

6.23

Id.-nr.: 25(H), 54289(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: En stor jordfast blokk i midten

Ytre markering: Stjerneformet røys med 3 armer og innbuede sider(V-arm er 8 m lang, Kordelengden mellom Ø- og V-arm er 16 m, Kordelengden mellom Ø- og NV-arm er 8 m. Røysa er ca. 0,5 m høy)

Plassering: N-hellende skråning med vid utsikt mot N, V og S. På N-spissen av Nordøyna mellom en bergkolle og Hafrsfjord. Dyrket mark i Ø.

Datering: Jernalder

Annet: Ø-arm er avkuttet av dyrket mark, NV-armen mot sjøen har kun en stump igjen. Avstanden fra NV-arm og strand er ca.4 m.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.67)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=537371&minneType=lokalitet>

6.24

Id.-nr.: 26(H), 72325(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Stjerneformet røys med tre armer og innbuede sider (Kordelengde mellom Ø- og SV-arm er 25 m, mens den er 27 m mellom SV- og NV-arm. Kordelengden mellom NV- og Ø-arm er 25 m. Røysa er ca. 0,5 m høy)

Plassering: NØ-hellende skråning mot Hafrsfjord med vid utsikt mot N og Ø. På NNV-spissen av Nordøyna ca.5 m fra sjøkanten.

Datering: Jernalder

Annet: Helliesen nevner også større steiner som ved registreringen lå nær hver spiss (1901:67)

Kilde: Helliesen, T.1901(s.67)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=597367&minneType=lokalitet>

6.25

Id.-nr.: 27(H), 54290(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rektangulær røys (registrert med N-S: 8 m lang, 6 m bred og 0,7 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den som 6 m lang og 5 m bred)

Plassering: På SV-spissen av Nordøyna, på en slette med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet, En hustuft ligger inntil i N og det virker som om den fortsetter inn under

Kilde: Helliesen, T.1901(s.67)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=537373&minneType=lokalitet>

6.26

Id.-nr.: 28(H), 54288(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Skal i følge Helliesen (1901:67) ha hatt et lite gravkammer i midten

Ytre markering: Rund røys (registrert med 7,5 m i diameter og 0,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 6 m i tverrmål og 0,7 m høy)

Plassering: N-hellende skråning med vid utsikt mot N, Ø og V. NV- spissen av Sørøyna

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet. Lå sammen med hustuft og rydningsrøyser (Helliesens nr.29 under Haga (1901:67))

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.67)

6.27

Id.-nr.: 54288(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug omgitt av fotkjede og en mindre reist stein (ca. 0,6 m høy) i SV-kant (8 m i diameter og 0,3 m høy)

Plassering: 2 m SØ for 6.26

Datering: Jernalder

Annet: 3 andre steiner ligger slik at haugen i tillegg til fotkjeden også ser ut til å ha hatt 4 reiste steiner i ytterkant

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=537369&minneType=lokalitet>

6.28

Id.-nr.: 32(H), 14847(A)

Funn-nr.: F26

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering: Ett kammer

Ytre markering: Rund haug (mål er ukjent)

Plassering: S for 6.1 og V for 6.4

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet på 1870-tallet. Funn av urne i kammeret. Urnen ble ødelagt og gikk tapt

Kilde: Helliesen, T.1901(s.67)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=408633&minneType=lokalitet>

7.1

Id.-nr.: 5(H), 24659(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11 m i tverrmål og 0,8 m høy)

Plassering: Nær grensen mot Haga, Ø for høystakktuft (Helliesens nr.4 under Risa (1901: 67))

Datering: Jernalder

Annet: Borte. Var sterkt opprotet ved Helliesens registrering

Kilde: Helliesen, T.1901(s.67)

7.2

Id.-nr.: 5(H), 24659(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (lik 7.1)

Plassering: Straks vest for 7.1

Datering: Jernalder

Annet: Borte. Ved Helliesens registrering var det kun levninger igjen

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.67)

7.3

Id.-nr.: 6(H), 24660(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (12,5 m i tverrmål og 1,5 m høy)

Plassering: Liggende på fjellgrunn på et høydedrag mellom fjelltopper

Datering: Jernalder

Annet: Borte. Var opprotet ved Helliesens registrering

Kilde: Helliesen, T.1901(s.67)

7.4

Id.-nr.: 7(H), 14849(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (12,5 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: Åkerholme i dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet:Påfylt stein fra markene rundt. Opprinnelige mål kan ikke fastslås.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minne>

[Id=408637&minneType=lokalitet](http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=408637&minneType=lokalitet)

7.5

Id.-nr.: 8(H), 24656(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Haug (ukjent form og mål)

Plassering: Åkerholme på dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Ifølge opplysningene er det en bautstein stående i rest av en haug. Det er påført noe rydningstein på åkerholmen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minne>

[Id=441485&minneType=lokalitet](http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=441485&minneType=lokalitet)

7.6

Id.-nr.: 9(H), 65823(A)

Funn-nr.: F27

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Haug (ukjent form og størrelse)

Plassering: Straks S for bautasteinen (7.5)

Datering: Jernalder

Annet: Haugen ble utjevnet rundt 1830-tallet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

7.7

Id.-nr.: 10(H), 44523(A)

Funn-nr.: F28

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (19 m i tverrmål)

Plassering: Ø for 7.4 og NØ for 7.6

Datering: Jernalder

Annet: Den skal ha hatt et hull på midten da eierne utjevnet haugen rundt 1890-tallet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

7.8

Id.-nr.: 11(H), 54291(A)

Funn-nr.: F29

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 3 hauger (ukjente former og mål)

Plassering: Dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Borte. De var allerede utjevnet ved Helliesens registrering

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

8.1

Id.-nr.: 2(H), 5498(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Oval steinsetning (11,5 m lang, 5 m bred og svært lav)

Plassering: Like N for en liten fjellknaus. 40 m N for høystakktuft (Helliesens nr.1 under Risa (1901:67)

Datering: Jernalder

Annet: Mulig gravanlegg eller teltplass. Ble registrert av B.Myhre i 1959, men ble ikke gjenfunnet ved registrering i 1991

Kilde: Helliesen, T.1901(s.67)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=378305&minneType=lokalitet>

8.2

Id.-nr.: 3(H), 44522(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (registrert med 9 m i diameter og 0,5 m høy i Askeladden, mens Helliesen registrerte den som 12,5 m i tverrmål)

Plassering: Fjellknaus i V-helling

Datering: Jernalder

Annet: Kun en rest igjen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.67)

9.1

Id.-nr.: 1(H), 24657(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert med 13 m i diameter og 0,75 m høy på

Askeladden, mens Helliesen registrerte den som 10 m i tverrmål og 0,7 m høy)

Plassering: I kant av dyrket mark, like N for en stein kalt Ritlesteinen

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

9.2

Id.-nr.: 1(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Haug (lignende 9.1)

Plassering: 25 skritts avstand fra 9.1

Datering: Jernalder

Annet: ved Helliesens registrering var det kun bunnlaget igjen. Det skal ha ligget flere små rundhauger og lange gardfar i nærheten

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

9.3

Id.-nr.: 1(H)

Funn-nr.:F30

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 3 små rundhauger (ingen nærmere opplysninger)

Plassering: i kant av dyrka mark, like N for en stein kalt Ritlestein

Datering: Jernalder

Annet: Det skal ha vært flere rundhauger som lå rundt 9.1, Helliesen undersøkte kun 3 av disse

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

9.4

Id.-nr.: 3(H), 5499(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (7,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: NV for fjellkanuser, nær flere gamle gardfar

Datering: Jernalder

Annet: Var omrotet i toppen. Tapt i 1930

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=378307&minneType=lokalitet>

9.5

Id.-nr.: 4(H), 14851(A)

Funn-nr.: F31

Likbehandling: Brent

Kjønn:

Indre markering: Gravurne nedsatt i auren, dekket av helle

Ytre markering: Rund røys bygget av store, flate stein skrånende inn mot midten over mindre, runde stein, bunnen er av små, runde strandstein (12,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: På gammel strandrind

Datering: Eldre jernalder/ Førromersk jernalder (500 f.Kr. – Kr.f.)

Annet: Kalt Lamhaug. Er i dag borte. Funnet ble gjort av eier i 1900-1901 og deretter undersøkt av Helliesen uten funn

Kilde: Helliesen, T.1901(s.68-69)

9.6

Id.-nr.: 5(H), 14852(A)

Funn-nr.: F32

Likbehandling: Mulig brent i ett av kamrene

Kjønn:

Indre markering: 3 kamre, hvorav 2 små

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: Bergkolle

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Hønseberget. Ved Helliesens registrering fantes det kun spor etter haugen. Funn av kamre ble gjort i 1880-årene

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.69)

9.7

Id.-nr.: 6(H), 14853(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11,5 m i tverrmål og 1,5 m høy)

Plassering: På gammel strandrind

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var det allerede utgravd i midten

Kilde: Helliesen, T.1901(s.69)

9.8

Id.-nr.: 7(H), 44524(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert med 10 m i diameter og 0,7 m høy i Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 11 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: Tun og hage, like ved skiftet til Tjora

Datering: Jernalder

Annet: Påfylt masse på haugen, opprinnelige mål er derfor vanskelig å avgjøre. Ved Helliesens registrering gjorde han funn av knus hvit melkekvarts i haugen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.69)

9.9

Id.-nr.: 8(H), 44524(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (7,5 m i tverrmål og 0,75 m høy)

Plassering: ved skiftet til Tjora like ved 9.8

Datering: Jernalder

Annet: Avflattet i midtpartiet med et lite søkk. Skiftet til Tjora går i V-kant av haugen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.69)

9.10

Id.-nr.: uten nr. under Hogstad(H), 24662(A)

Funn-nr.: F33

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: To små steinkamre

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: V for 2 bautasteiner. Ø for gårdsveien, på liten fjellknatt

Datering: Jernalder

Annet: Lille Ringberget. Utjevnet rundt 1880, Funnet ble gjort i det ene kammeret

Kilde: Helliesen, T.1901(s.69)

9.11

Id.-nr.: uten nr. under Hogstad(H), 34966(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: Ø for 9.6, ved steingjerde

Datering: Jernalder

Annet: Ved Helliesens registrering var det kun en rest igjen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.69)

9.12

Id.-nr.: 65824(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug (N-S 8 m, Ø-V 4 m og opp til 0,5 m høy)

Plassering: Svakt hellende slette, ca.50 m fra fjorden. 50 m SV for to nausttufter

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i N-enden

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=576023&minneType=lokalitet>

9.13

Id.-nr.: uten nr. under Hogstad(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (omtrent samme størrelse som 9.5)

Plassering: NØ for 9.5, Ø for det østligste våningshuset, Ø for det midtre fjell

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Nokså utjevnet ved Helliesens registrering.

Kilde: Helliesen, T.1901 (s.69)

10.1

Id.-nr.: 2b(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug (målene er ukjent)

Plassering: Rett ved høystakktuft (Helliesens nr.2 under Tjora (1901:70))

Datering: Førreformatorisk tid

Annet: Er borte i dag

Kilde: Helliesen, T.1901(S.70)

10.2

Id.-nr.: 3(H), 34967(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11 m i tverrmål og 0,7 m høy)

Plassering: Ved grensen mot Sør-Kolnes

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet. Det skal ha ligget en del småhauger rundt denne og høystakktuftene nevnt under Helliesens nr.1 og 2 (1901:70)

Kilde: Helliesen, T.1901(s.70)

10.3

Id.-nr.: 5(H), 5500(A)

Funn-nr.: F34, UG4

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: 4-5 små kamre

Ytre markering: Rund haug (registrert med 12 m i diameter og 1 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 16 m i tverrmål og 2,5 m høy)

Plassering: Oppå fjellknaus. S for Orshaug

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Kongshaug. S-halvdel er borte og den er sterkt omrotet i midtpartiet. Det skal tidligere ha stått en bautastein på toppen. Funnene fra F34 ble gjort i 1890-årene av eier og disse ble kastet vekk. Funnet i UG4 ble gjort rett under gresstorven.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.70)

10.4

Id.-nr.: 6(H), 5501(A)

Funn-nr.: F35

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug (34 m lang, 6,5 m bred og 1,5 m høy)

Plassering: NV for 10.3. Nær et område kalt Teigen. Flat mark

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Det er vanskelig å finne nøyaktig plassering. Ingen forklaring på hvor den er funnet, den er kun merket av på Helliesens kart. I 1850-årene skal midten ha blitt gravd ut og funnene ble deretter kastet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.70)

10.5

Id.-nr.: 7(H), 14856(A)

Funn-nr.: F36

Likbehandling: Mulig brent

Kjønn:

Indre markering: Halvdel av kantkjede (ca. 10 m i diameter) inni haugen

Ytre markering: Rund haug (27,5 m i tverrmål og 1,8 m høy)

Plassering: NØ for 10.3 og rett S for 10.8

Datering: Eldre jernalder

Annet: Kalt Svarthaug. Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var det 6 potetkjellere i haugen. Mens brente bein ble funnet nokså nær det sannsynlige sentrum, lå resten av funnenen nokså spredt, men innenfor kantkjeden. Det ble også gjort funn av bearbeidet flint fra steinalderen innblandet i haugen, sannsynligvis fra en tidligere boplass på området.

Kilde: SMÅ 1963:91, Helliesen, T.1901(s.70)

10.6

Id.-nr.: 8(H), 5502(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: På en liten høyde nær grensen mot Hogstad

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Hundshaug. Er i dag borte.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.70)

10.7

Id.-nr.: 9(H), 24663(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (registrert med 16 m i diameter og 1,7 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 15 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: På toppen av Vardeåsen (ca.88 m.o.h.) med vid utsikt til alle kanter

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet hvor det tidligere stod en varde

Kilde: Helliesen, T.1901(s.71)

10.8

Id.-nr.: 10(H), 54294(A)

Funn-nr.: F37,F38,F39

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Stort, muret kammer med gravhelle på toppen

Ytre markering: Rund haug (18,5 m i tverrmål og 2,5 m høy)

Plassering: S for Orshaug

Datering: Yngre bronsealder

Annet: Kalt Eldhaug. Er i dag borte. Ble gravd av eier i 1860-1885. Alt utenom F37 er borte. Bisselmunnbitt av jern ble funnet på toppen av gravhellen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.71)

10.9

Id.-nr.: 11(H), 14854(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (10 m i tverrmål)

Plassering: Orshaug

Datering: Jernalder

Annet: Ved utgravningen i 2008 fant arkeologene en røys (røys 7 i Armstrong 2009) på samme sted som Helliesens nr.11 på Tjora (1901:71) skal ha vært, men det er ingen av opplysningene om form og størrelse som stemmer overens.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.71), Armstrong 2009

10.10

Id.-nr.: 12(H), Røys 1 (Armstrong 2009, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.:F40,F41,F42

Likbehandling: Brent (alle gravleggelser)

Kjønn: Mulig mann (funn av sverd) og mulig kvinne (i hovedkammer)

Indre markering: En indre kantkjede (15 m i diameter) og en kjernerøys med funn i sentrum, fra tilsynelatende flere kremasjonsgraver. 5 sekundærgraver i ytre del av røysa.

Ytre markering: Rund kjernerøys med jordteppe og kantkjede langs røysas ytterste side (ble under utgravningen i 2008 målt til å være 28 m i diameter og 3 m høy, mens Helliesen kun målte 21,5 m i tverrmål) Det skal også tidligere ha stått en bautastein på toppen

Plassering: Orshaug

Datering: Eldre jernalder/ Førromersk jernalder (ca.300-100 f.Kr)

Annet: Fjernet i 2008. Det ser ut til at alle gravanlegg på Orshaug var sentrert rundt denne. Brent bein og kull ble funnet i sekundærgravene, mens resten av funnene ble gjort i røysas sentrum. Mengden brente bein og størrelsene på knokler kan tyde på at det er minst en mann og minst en kvinne som er gravlagt i hovedkammeret.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.71) Armstrong 2009, Denham 2010:15)

10.11

Id.-nr.: 13(H), Røys 2 (Armstrong 2009, m.m av Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F43, F44, F45

Likbehandling: Ubrent i Kammergrav 1, Brent i kammergrav 2, Brent i sekundærgrav

Kjønn: Mulig mann i Kammergrav 1

Indre markering: To kammergraver i midten av haugen; Kammergrav 1: Våpengrav, Kammergrav 2: Urnegrav. En sekundærgrav: Urnegrav

Ytre markering: Rund røys med en 1,8 m bred flat steinsetning (indre/ytre fotkjede) (ca.9 m i diameter)

Plassering: Orshaug

Datering: Eldre jernalder/ Kammergrav 1: ca.100 e.Kr. (eldst), Kammergrav 2: ca.400-500 e.Kr., Sekundærgrav: ca.400-500 e.Kr.

Annet: Fjernet i 2008. Røysa var ødelagt av en forsvarsstilling fra krigen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.71) Armstrong 2009

10.12

Id.-nr.: 12b(H), Røys 3 (Armstrong 2009, m.m av Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F46, F47

Likbehandling: Brent

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Røys (ukjent form og mål)

Plassering: Orshaug

Datering: Eldre jernalder/ Førromersk jernalder (ca.Kr.f.)

Annet: Fjernet i 2008. Kun bunnlaget igjen. F46 ble funnet før Helliesens registrering, F47 ved utgravningen i 2008

Kilde: Helliesen, T.1901(s.71) Armstrong 2009

10.13

Id.-nr.: Uten id.nr. (Armstrong 2009:6, m.m av Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F48

Likbehandling: Brent

Kjønn:

Indre markering: Brannflak (1,5 m i diameter)

Ytre markering: Umarkert grav

Plassering: Orshaug, mellom 10.10 og 10.12

Datering: Eldre jernalder (400-tallet f.Kr.)

Annet: Fjernet i 2008

Kilde: Armstrong 2009:6 og muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal

10.14

Id.-nr.: Uten id.nr. (Armstrong 2009:6, m.m av Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F49

Likbehandling: Brent

Kjønn: Trolig barnegrav, men kjønn er ukjent

Indre markering: Urnegrav i nedgravning

Ytre markering: Umarkert grav

Plassering: Orshaug, mellom 10.10 og 10.11

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet i 2008

Kilde: Armstrong 2009:6, m.m av Armstrong og Bjørdal

10.15

Id.-nr.: Utan id.nr. (Armstrong 2009:6, m.m av Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F50

Likbehandling: Brent

Kjønn:

Indre markering: Urnegrav i nedgravning

Ytre markering: Umarkert grav

Plassering: 20 m V for gravfeltet på Orshaug

Datering: Eldre jernalder/ muligens fra Førromersk jernalder

Annet: Fjernet i 2008. Knappenålen er av type kjent fra førromersk jernalder

Kilde: Armstrong 2009:6, m.m av Armstong og Bjørdal

10.16

Id.-nr.: uten id.nr.(Armstrong 2009:6, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F51

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Flatmarksgrav

Plassering: 20 m V for gravfeltet på Orshaug

Datering: Yngre jernalder/ Vikingtid

Annet: Fjernet i 2008

Kilde: Armstrong 2009:6, muntlig meddelelse av Armstrong og Bjørdal

10.17

Id.-nr.: 14b(H) Røys 4 (Armstrong 2009, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: Kammer; F52, Sekundærgrav:F53

Likbehandling: Kammer; Brent, Sekundærgrav; Brent

Kjønn:

Indre markering: Kammer i sentrum, Sekundærgrav i kammerets S-hjørne (sirkulær steinsetning)

Ytre markering: Rektangulær røys med kantkjede og spor etter stolper eller reiste stein i hvert hjørne, orientert med langsiden mot havet i SSØ, mulig dødehus (7m langt og 5 m bredt)

Plassering: SV for 10.10 på Orshaug

Datering: Kammer; 400-500 e.Kr., Sekundærgrav; overgangen mellom yngre romertid og folkevandringstid (400-500 e.Kr.)

Annet: Dødehuset skal ha likheter med dem man har i Danmark fra samme tid

Kilde: Helliesen, T.1902(s.80) Armstrong 2009, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

10.18

Id.-nr.: uten Id.nr. (Armstrong 2009:6, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F54

Likbehandling: Brent

Kjønn:

Indre markering: Brannflak

Ytre markering: Uten markering. Gikk inn under kammerets NØ-side i 10.17

Plassering: Orshaug, inn under 10.17

Datering: Grunnet plassering; trolig eldre enn 10.17

Annet: Fjernet i 2008

Kilde: Armstrong 2009:6, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal

10.19

Id.-nr.: Røys 5 (Armstrong 2009, muntlig meddelelse.: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F55

Likbehandling: Ubrent

Kjønn:

Indre markering: I midten av røysen en rektangulær nedgravning, mulig bunnen av et kammer (2,3x1,15 m) med stolpehull i hjørnene. Vegg i steinmur på langside. Langs utsiden av kammeret var det også stolpehull

Ytre markering: Rektangulær røys, mulig dødehus (ukjent mål)

Plassering: SV for 10.10 på Orshaug

Datering: Yngre jernalder/ Vikingtid (800-tallet)

Annet: Fjernet i 2008

Kilde: Armstrong 2009, muntlig meddelelse . av Armstrong og Bjørdal

10.20

Id.-nr.: Røys 6 (Armstrong 2009, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F56

Likbehandling: Ubrent

Kjønn: Kvinne

Indre markering: Båtgrav (Færing, ca.4,5 m lang), under enkelt lag med stein. Båten er lagt rett på berget. Den døde skal ha ligget på midten av båten med funnene plassert rundt og på brystkassen

Ytre markering: Lav røys med ett lag av stein som dekket båten.

Plassering: SØ for 10.10 på Orshaug. Flate med utsikt mot S og SV.

Datering: Yngre jernalder/ Vikingtid (ca.900 e.Kr.)

Annet: Fjernet i 2008. Var ukjent før den tid. Spenne har virket antibakteriell og beskyttet fragmenter av tekstil og pels og noen av den dødes bein. Gravleggelsen og funnene gjør at funnet er blitt kalt Tjora-prinsessen

Kilde: (Armstrong 2009, muntlig meddelelse Armstrong og Bjørdal)

10.21

Id.-nr.: Røys 7 (Armstrong 2009, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: 1.F57, 3.F58, 5.F59

Likbehandling: 1.Brent, 2.Brent, 3.Brent, 4.Brent, 5.Brent

Kjønn:

Indre markering: 1.To store stein i SØ-side av røysen som representerer et kammer (sekundærgrav) som muligens er plyndret.

2.Gravens primære gravkammer, liggende V for 1. 3.Sekundær gravkammer i N.

4.Sekundær gravkammer i V. 5.3-4 andre sekundære gravkamre

Ytre markering: Rund kjernerøys med jordteppe og kantkjede rund kjernerøysa (ca.10 m i diameter)

Plassering: S-del av Orshaug. Den sørligste graven på Orshaug

Datering: 1.Yngre romertid (200-400 e.Kr.). 2.400-200 f.Kr. 3.400-200 f.Kr. 4.200-100 f.Kr. 5.Jernalder

Annet: Fjernet i 2008. Bjørneklørene kan være fra et bjørneskinnsfell som har ligget på likbålet

Kilde: Armstrong 2009, muntlig meddelelse Armstrong og Bjørdal

10.22

Id.-nr.: Røys 8 (Armstrong 2009 og muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F60

Likbehandling: Brent

Kjønn:

Indre markering: Urne oppå dekkhelle med brente bein under dekkhelle

Ytre markering: Røys (ukjent form og mål), mindre enn 10.11

Plassering: Lå under 10.11

Datering: Eldre jernalder (ca.200-100 f.Kr.)

Annet: Fjernet i 2008. Plasseringen av urnen og de brente beina kan tyde på at urnen ble lagt ned som et offer, men det er sannsynligvis en del av et samtidig ritual (Armstrong 2009:5)

Kilde: Armstrong 2009, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal

10.23

Id.-nr.: Røys 9 (Armstrong 2009, muntlig meddelelse: Armstrong og Bjørdal)

Funn-nr.: F61

Likbehandling: Ubrent

Kjønn: Kvinne

Indre markering: Kammer (plyndret) (ca.2,5 m lang og 0,75 m bred)

Ytre markering: Lang røys med kantkjede langs Ø-kant (9 m lang og 4 m bred)

Plassering: 45 m SØ for 10.10, mellom 10.20 og 10.21

Datering: Eldre jernalder/ Folkevandringstid (ca.slutten av 400-tallet)

Annet: Fjernet i 2008. Antagelig plyndret allerede i vikingtid. Restene av kammeret stikker opp på øverste punkt i røysa rundt NV for røysas midtpunkt. Glassperler og en kniv funnet utenfor kammeret, resten inni. Funn av trekull gjort under en angivelig flyttet stein.

Kilde: Armstrong 2009, muntlig meddelelse Armstrong og Bjørdal

10.24

Id.-nr.: 12d(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (mindre enn 10.10)

Plassering: Noe SØ for 10.10 på Orshaug

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Stemmer ikke overens med noen av gravanleggene funnet under utgravningen i 2008. Var ved Helliesens registrering utgravd i toppen

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.71)

10.25

Id.-nr.: 14(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: I en av gravplassene så Helliesen et åpent muret kammer som var ca.2,4 m lang og 0,8 m bred

Ytre markering: 4 gravplasser (ukjent mål og form)

Plassering: Langs den vestlige skrenten av Orshaug

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Stemmer ikke overens med noen av gravanleggene funnet under utgravningen i 2008. Helliesen rensket det åpne kammeret uten å treffe på oldsaker

Kilde: Helliesen, T. 1901 (s.71)

10.26

Id.-nr.: 15(H), 65827(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11,5 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: Ø for Orshaug på flat mark

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var Ø-halvdel skåret vekk av en gårdsvei

Kilde: Helliesen, T.1901(s.71)

10.27

Id.-nr.: Reg.nr.22 (innbefatning O.Espedal 44525(A)

Funn-nr.: F62

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Kammer i sentrum av røysa (ødelagt)

Ytre markering: Rund jordblandet røys bygget av stein og jord (9,5 m i tverrmål og 1,2 m høy)

Plassering: Toppen av bergkolle, kalt Rudlå, på beite. Nå omgitt av raffineriområde i S og V, skog og beite i N og Ø. Vid utsikt.

Datering: Eldre jernalder/ Folkevandringstid

Annet: Haugen er svært ødelagt. Funnene lå spredt i haugen og er antagelig blitt kastet ut av kammeret.

Kilde: Espedal, O. 1964

10.28

Id.-nr.: Reg.nr.23 (innbefatning av O.Espedal)

Funn-nr.: 1. F63. 2.F64

Likbehandling: 2. Mulig brent

Kjønn:

Indre markering:1. Kammer i NV-hjørnet av røys (ødelagt). 2. Mulig grav i midten

Ytre markering: Lang jordblandet røys (13 m lang og 4 m bred)

Plassering: Toppen av bergkoll, kalt Rudlå, i beite. Nå omgitt av raffinieringsområde i S og V, skog og beite i N og Ø. Vid utsikt.

Datering: Eldre jernalder/ Folkevandringstid (400-550 e.Kr.)

Annet: Restaurert etter utgravning i 1964. F.63 ble funnet i og rundt 1, mens de andre funnene ble gjort midt i graven

Kilde: Espedal, O. 1964, Osaland, O. 1965

10.29

Id.-nr.: 22(H) 14859(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Sentrum bygget opp av sjøsand

Ytre markering: Oval steinring med lengderetning VNV-ØSØ (12 m lang og 8 m bred)

Plassering: Tjoraneset

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet i 1964

Kilde: Helliesen, T.1901(s.72)

10.30

Id.-nr.: 23(H) 34970(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 3 ovale steinringer (er registrert med ca.5 m i tverrmål på Askeladden, mens Helliesen registrerte den største av dem som 10 m lang og 5,8 m bred)

Plassering: SØ for 10.29, på Tjoraneset

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet i 1964. Helliesen registrerte kun to, mens det på Askeladden står tre

Kilde: Helliesen, T.1901(s.71)

10.31

Id.-nr.: 24(H), 34971(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 3 runde røyser bygget av rullestein (Den i N; 7,5 m i tverrmål. Den i S; 5 m i tverrmål. Den midtre; 5,8 i tverrmål)

Plassering: SV for 10.29 ved svakt hellende mark ned mot sjøen. Tjoraneset.

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet i 1964. De to nordlige lå i forbindelse med en steinring, mens det lå en hustuft mellom den midtre og den sørligste

Kilde: Helliesen, T.1901(s. 72)

10.32

Id.-nr.: 25(H) 65831(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Simpelt muret kammer i midten (1,6 m langt)

Ytre markering: Rund haug med fotkjede (7 m i tverrmål og 0,5 m høy)

Plassering: Rett S for 10.31, Tjoraneset

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet i 1964. Helliesen undersøkte haugen men fant ingenting

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.72)

10.33

Id.-nr.: 26(H) 34973(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug (11,5 m lang og 3,5 m bred)

Plassering: Rett Ø for 10.32. Tjoraneset

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var det kun bunnlaget igjen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.72)

10.34

Id.-nr.: 27(H) 34974(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang steinlegging (6 m lang)

Plassering: På høyde, SØ for 10.32. Tjoraneset

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.72)

10.35

Id.-nr.: 28(H) 24669(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Oval steinring (8,5 m lang og 2,5 m bred)

Plassering: Ø for 10.34. Tjoraneset

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T. 1901(s.72)

10.36

Id.-nr.: 29(H) 65833(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (12,5 m i tverrmål)

Plassering: SØ for 10.35. Tjoraneset

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Lå rett ved en høystakktuft

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

10.37

Id.-nr.: 31(H) 72333(A)

Funn-nr.: F65

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Kantsatt helle orienter
NNV-SSØ (1,75 m lang)

Ytre markering: Rund haug (registrert med
8 m i tverrmål og 0,7 m høy på Askeladden,
mens Helliesen registrerte den med 7,5 m i
tverrmål og 1 m høy)

Plassering: På toppen av høyde, innerst på
Tjoraneset ved Brunnavika. Vid utsikt til alle
kanter

Datering: Jernalder (1-1050 e.Kr.)

Annet: Bare nordre del er bevart. Tyskerne
har laget et brystvern i den andre halvdelen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

10.38

Id.-nr.: 31(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (6 m i tverrmål)

Plassering: NV for 10.37

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Utjevnet før Helliesens
registrering

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

10.39

Id.-nr.: 32(H) 72336(A)

Funn-nr.: F66

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: Nær den tidligere grensen mot
Nord-Kolnes. Ved enden av Tjoraneset

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet før Helliesens registrering.
Funnene ble gjort i 1880-årene, under en
steinhelle. Alt ble kastet vekk

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

10.40

Id.-nr.: 33(H) 5505(A)

Funn-nr.: F67

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: NV for 10.26

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet i løpet av 1870-årene

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

10.41

Id.-nr.: 34(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug av stein (ukjent
mål)

Plassering: NØ for 10.26, mellom kaptein
Svendsens hus og nærmeste hus i NV

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1902(s.80)

10.42

Id.-nr.: 35(H)
Funn-nr.: F68
Likbehandling:
Kjønn:
Indre markering:
Ytre markering: Rund haug av stein og mold (ukjent mål)
Plassering: NØ for 10.41
Datering: Jernalder
Annet: Er i dag borte
Kilde: Helliesen, T.1902(s.81)

10.43

Id.-nr.: 36(H)
Funn-nr.:
Likbehandling:
Kjønn:
Indre markering:
Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)
Plassering: 20 m Ø for 10.42
Datering: Jernalder
Annet: Utjevnet før Helliesens registrering
Kilde: Helliesen, T.1902(s.80)

10.44

Id.-nr.: Reg.nr.31 (Innberetning av O.Espedal) 65830(A)
Funn-nr.:
Likbehandling:
Kjønn:
Indre markering:
Ytre markering: Rund haug (7 m i diameter og 0,5 m høy)
Plassering: På Tjoraneset
Datering: Jernalder
Annet: Fjernet i 1964
Kilde: Espedal, O. 1964
<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=576035&minneType=lokalitet>

10.45

Id.-nr.: Reg.nr.30 (Innberetning av O.Espedal) 72334(A)
Funn-nr.:
Likbehandling:
Kjønn:
Indre markering:
Ytre markering: Rund haug (8 m i diameter og 0,6 m høy)
Plassering: På Tjoraneset
Datering: Jernalder
Annet: Fjernet i 1964
Kilde: Espedal, O. 1964
<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=597385&minneType=lokalitet>

11.1

Id.-nr.: 4(H) 54298(A)
Funn-nr.:
Likbehandling:
Kjønn:
Indre markering:
Ytre markering: Rund haug (16 m i diameter og 1,7 m høy)
Plassering: Lavt Ø-V-gående høydedrag med berg i dagen, på Beitemark
Datering: Jernalder
Annet: Har kanskje vært klokkeformet. Helliesen åpnet ett hull i midten uten funn
Kilde: Helliesen, T.1901(s.75)

11.2

Id.-nr.: 5(H) 14863(A)

Funn-nr.: V-haug; F69 (rundt stor stein)

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Stor stein i V-haug.

Ødelagt, simpelt kammer i ØNØ-haug.

Ingenting i S-haug

Ytre markering: 3 runde hauger (V-haugens gjenstående halvdel; 11 m i tverrmål og 0,7 m høy, S- og ØNØ-haug omtrent det samme)

Plassering: Nær gamle gardfar og gårdsanlegg (44535(A)). 100-150 m fra sjøkant

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Det skal også ha vært flere småhauger i området men ingenting annet ble funnet under undersøkelsen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.75)

11.3

Id.-nr.: 6(H) 14862(A)

Funn-nr.: F70

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert med ca.10 m i diameter og 1,3 m høy på

Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 20 m i diameter og 2,5 m høy)

Plassering: Gårdstun og dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: N-del er gravd vekk og den er påført planker og vedstabel

Kilde: Helliesen, T.1901(s.75)

11.4

Id.-nr.: 7(H) 65837(A)

Funn-nr.: Hovedkammer; F71,F72. Mulig sekundærgrav;F73

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:Hovedkammer i haugens sentrum (1 m bredt og muligens 4 m langt,

orientert N-S), med dekkhelle på toppen. 1 mulig sekundærgrav

Ytre markering: Rund haug (20 m i tverrmål og 2,5 m høy)

Plassering: Nær 11.3 i SV

Datering: F71 er fra bronsealder. Flere funn fra moderne tid

Annet: Utgravd i 1937.

Kilde: Helliesen, T.1901(s.75)

Gravningsberetning av Bang-Andersen, A.1937

11.5

Id.-nr.: 8(H) 44536(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Helliesens undersøkelser avdekket rester etter et ødelagt kammer i midtpartiet

Ytre markering: Lang røys orientert NV-SØ (25 m lang, 6,5 m bred og 0,7 m høy)

Plassering: Svakt hellende slette med dyrka mark i Ø. Ligger 5 m SØ for nausttuft (nr.9 i

Rolfsen 1974)

Datering: Jernalder

Annet: Rester etter geilen i gamletunet er like i nærheten

Kilde: Helliesen, T.1901(s.76)

11.6

Id.-nr.: 44536(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang røys orientert NV-SØ (20 m lang, 8 m bred og 1 m høy)

Plassering: Ligger 3 m NØ for nausttuft (nr.9 i Rolfsen 1974)

Datering: Jernalder

Annet: Et steingjerde går over røysa i Ø-kant

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=504770&minneType=lokalitet>

11.7

Id.-nr.: 9(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (14 m i tverrmål og 1 m høy)

Plassering: S for samling av hustufter (5506(A)) på dyrket mark

Datering: Jernalder

Annet: Ikke gjenfunnet. Ved Helliesens registrering var den ødelagt av tidligere utgravninger

Kilde: Helliesen, T.1901(s.76)

11.8

Id.-nr.: 11(H) 44537(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Antydning til et rundt kammer i midten. Runde steiner større enn øvrig stein

Ytre markering: Stjerneformet haug med tre armer (15,8 m avstand mellom armene og 0,3 m høy på midten)

Plassering: Ø for 11.7 og gardfar og småhauger (Helliesens nr.10 under Nord-Kolnes (1901:76)

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet mellom 1901 og 1925. Ved Helliesens registrering bar den tydelige spor etter tidligere utgravninger

Kilde: Helliesen, T.1901(s.76)

11.9

Id.-nr.: 12(H) 5507(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (8 m i tverrmål og 1,5 m høy)

Plassering: Lå Ø for 11.8 og 11.11

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet mellom 1901 og 1925. Helliesen undersøkte N-siden uten funn

Kilde: Helliesen, T.1901(s.76)

11.10

Id.-nr.: 13(H) 65836(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca.10 m i tverrmål og 0,5 m høy)

Plassering: På dyrket mark, inntil vei.

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet etter registrering i 1991. Ved Helliesens registrering var det kun bunnlaget igjen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.76)

11.11

Id.-nr.: 16(H) 24672(A)

Funn-nr.: F74

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: Mellom 11.8 og 11.9

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet rundt 1885

Kilde: Helliesen, T.1901(s.76)

12.1

Id.-nr.: 2(H) 44541(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 2 firkantede steinsetninger (ca.2,5 m lange og 1,5 m brede)

Plassering: Langs V-siden av viken som befinner seg Ø for Lamholmen

Datering: Jernalder

Annet: Helliesen har registrert flere små steinsetninger her, men Askeladden har kun registrert to

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

12.2

Id.-nr.: 3(H) 72338(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (6 m i diameter og 1,25 m høy)

Plassering: På en liten naturlig fjellhaug på småkupert kulturbeite. Begrenset utsikt mot SØ, ellers god

Datering: Jernalder

Annet: Et søkk i midten

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

12.3

Id.-nr.: 4(H) 5509(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 2 runde hauger (den største er 5,8 m i tverrmål)

Plassering: Ved begynnelsen av odden kalt "sandåkeren"

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

12.4

Id.-nr.: 5(H) 5510(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 2 runde røyser (ca.2,5 m i tverrmål)

Plassering: På gammel strandrind

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Helliesen har registrert flere små røyser. Kun to av disse er nevnt i Askeladden

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

12.5

Id.-nr.: 7(H) 72340(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 3 flate røyser (ca.5,8 m i tverrmål)

Plassering: Rett V for gammel strandrind og V for hustuft (Helliesens nr.6 under Rott (1901:73))

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

12.6

Id.-nr.: 8(H) 72341(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (5 m i tverrmål og 0,3 m høy)

Plassering: Ø for 12.5

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Var ved Helliesens registrering uthulet på midten

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73)

12.7

Id.-nr.: 9(H) 65838(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug med en del stein langs kanten (fotkjede?) (registrert med 6 m i diameter og 0,75 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den som 6,5 m i tverrmål og 1 m høy). I midten stikker en stein opp, med en stein liggende oppå denne

Plassering: Høytliggende berg med god utsikt i alle retninger. Ø for nausttuft (Helliesens nr.11 under Rott (1901:74))

Datering: Jernalder

Annet: Holletrevarden. Stein liggende på toppen er ikke nevnt i Helliesen og er antagelig lagt der i moderne tid

Kilde: Helliesen, T.1901(s.73-74)

12.8

Id.-nr.: 10(H) 5511(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 2 runde, flate steinsetninger (2,5 – 3 m i tverrmål)

Plassering: Mellom to høyder på S-spissen av Heimra-øynå

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1901(s.74)

12.9

Id.-nr.: 12(H) 14867(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang steinsetning (9 m lang og 1,5 m bred)

Plassering: V for nausttuft (Helliesens nr.11 under Rott (1901:74), ved bukta

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ifølge Helliesen er dette antageligvis ikke et gravanlegg

Kilde: Helliesen, T.1901(s.74)

12.10

Id.-nr.: 13(H) 5508(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (registrert med ca.5 m i diameter og 0,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 8,5 m i tverrmål og 0,7 m høy)

Plassering: Småkupert, knausete kulturbeite med vid utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Liten mur satt opp i S-kant av haugen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.74)

12.11

Id.-nr.: 20(H) 24673(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: To større stein i midten

Ytre markering: Rund røys (registrert med 6 m i diameter og 0,6 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 8,3 m i tverrmål og 0,8 m høy)

Plassering: Høytliggende, dyrket mark med god utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Utgravd i midten, hvor en kan se de store steinene

Kilde: Helliesen, T.1901(s.74)

12.12

Id.-nr.: 22(H) 54301(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (7,5 m i tverrmål og 0,7 m høy)

Plassering: Liten høyde omringet av flat, dyrket mark med god utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Fjernet etter Helliesens registrering og deretter erstattet med en rydningsrøys

Kilde: Helliesen, T.1901(s.74)

12.13

Id.-nr.: 23(H) 44539(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund røys (registrert med 5-7 m i diameter og 0,6 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 9 m i tverrmål og 0,8 m høy)

Plassering: På liten NNV-SSØ-gående bergrygg i dyrket mark med god utsikt

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.74)

12.14

Id.-nr.: 24(H) 24674(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: 2 rektangulære steinsetninger hvorav en av dem skal ha hatt en kantkjede (begge er Ø-V ca.7 m i diameter, 2,5 m brede og 0,25 m høye)

Plassering: På gammel strandvoll i skråningen ned mot S

Datering: Jernalder

Annet: Den ene er omrotet, mens den med fotkjede er urørt. Helliesen registrerte flere steiner ordnet i større og mindre firkanter. På Askeladden er det kun satt opp 2 av disse

Kilde: Helliesen, T.1901(s.74)

13.1

Id.-nr.: 1(H) 72343(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (15 m i tverrmål og 0,5 m høy)

Plassering: Samling av gravanlegg. Denne er lengst i NØ. I Ø-rygg i terrenget som i V heller svakt mot sjøen. Nær gardfar, nausttuffer og rydningsrøyser

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet i midtpartiet. Kun bunnlaget igjen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.77), Espedal, O. 1971

13.2

Id.-nr.: 2(H) 72343(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Trekantet haug (alle tre sider er 6 m lange, 0,7 m høy)

Plassering: 4 m SØ for 13.3

Datering: Jernalder

Annet: Omrotet, særlig i Ø-kant

Kilde: Helliesen, T.1901(s.77) Espedal, O. 1971

13.3

Id.-nr.: 3(H) 72343(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug orientert S-N
(21 m lang, 10 m bred og 0,5 m høy)

Plassering: 6 m S for 13.1

Datering: Jernalder

Annet: Sterkt omrotet i midtpartiet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.77) Espedal, O.
1971

13.4

Id.-nr.: 4(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (12,5 m i
tverrmål og 1,5 m høy)

Plassering: S for 13.2 og Ø for 13.3

Datering: Jernalder

Annet: Ødelagt allerede ved Helliesens
registrering. Bunkers etter tyskerne gjør det
vanskelig å se selve haugen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.77) Espedal, O.
1971

13.5

Id.-nr.: 5(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11 m i tverrmål
og 1,5 m høy)

Plassering: 30 m S for 13.4. På fjellgrunn

Datering: Jernalder

Annet: Kun rester etter en tysk kanonstilling
der hvor Helliesen registrerte haugen

Kilde: Helliesen, T.1901(s.77) Espedal, O.
1971

13.6

Id.-nr.: 6(H) 72343(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Lang haug orientert N-S
(16 m lang, 7 m bred og 0,4 m høy)

Plassering: 22 m SSV for S-spissen av 13.3

Datering: Jernalder

Annet: Sterkt omrotet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.77) Espedal, O.
1971

13.7

Id.-nr.: 7(H) 5513(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Røysfelt med flere runde steinsamlinger

Plassering: På lyngmark N for gårdsvei, mot skiftet til Tjora

Datering: Førreformatorisk tid

Annet: Antageligvis kun rydningsrøyser. Tidligere rapporter om to røyser på 6 m i diameter og svært lave. Disse er ikke gjenfunnet

Kilde: Helliesen, T.1901(s.77)

14.1

Id.-nr.: 1(H) 14868(A)

Funn-nr.: F75, F76, F77

Likbehandling: Ukjent i hovedkammer, ubrent i en sekundærgrav, brent i en sekundærgrav og ukjent i en sekundærgrav

Kjønn:

Indre markering: Gravkammer i V-side og 3 sekundærgraver

Ytre markering: Rund kjernerøys m/jordteppe og fotkjede (registrert med 24 m i tverrmål og 1,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den som 3 m høy)

Plassering: NV-SØ-gående høydedrag på dyrket mark. Vid utsikt

Datering: Bronsealder

Annet: Kalt Lille Melhaug. Avkuttet i kantene og omrotet. Ødelagt av skyttergrav

Kilde: Helliesen, T.1902(s.50)

14.2

Id.-nr.: 2(H) 65841(A)

Funn-nr.: F78,F79

Likbehandling: Ubrent i hovedkammer. Brent i et av sekundærgravene. Ukjent i 4 sekundærgraver

Kjønn:

Indre markering: 1 hovedkammer (1,5 m lang og 40 cm bred, hodet skal ha ligget mot øst) i sentrum av graven og 5 sekundærgraver i jordlag og murvegg

Ytre markering: Rund kjernerøys m/jordteppe og fotkjede (registrert med 21 m i diameter og 3,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen registrerte den med 25 m i tverrmål)

Plassering: NV-SØ-gående høydedrag med hus i SV og NØ. Rett S for 14.1

Datering: Bronsealder

Annet: Kalt Store Melhaug. Haugen ser ut til å ha blitt brukt over flere generasjoner

Kilde: Helliesen, T.1902(s.50)

14.3

Id.-nr.: 3(H) 24699(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (15 m i tverrmål og 2 m høy)

Plassering: Rett oppfor Utsolas N-grense, N for 16.1 på Utsola

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Kudhaug. Er i følge Askeladden fra Vikingtid

Kilde: Helliesen, T.1902(s.50)

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=441571&minneType=lokalitet>

14.4

Id.-nr.: 4(H) 34979(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Steinring med eiker, delt inn i 9 sektorlignende felter av ulik størrelse (NØ-SV;22,5 m x NV-SØ;20 m)

Plassering: Helt sør på gården, nær grensen til Ølberg og Ræge. 400 m SØ for nausttuft ved Solastranden

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Domsteinane. Restaurert etter Loranges tegning. Hensikten er usikker; dette er enten en tingkrets eller et gravanlegg

Kilde: Helliesen, T.1902(s.50-52)

14.5

Id.-nr.: 5(H) 34538(A)

Funn-nr.: F80

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (17 m i tverrmål)

Plassering: ca.170-180 m Ø for ruinkirke

Datering: Jernalder

Annet: Kalt Elhushaugen. Utjevnet rundt 1870-tallet. Funnet er borte

Kilde: Helliesen, T.1902(s.52)

14.6

Id.-nr.: 6(H) 54329(A)

Funn-nr.: F81

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering: Et muret kammer

Ytre markering: Stor haug (form og mål er ukjent)

Plassering: Ut i fra kart ser det ut som om haugen har ligget på bnr.15, nær grensen til Sømme

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet rundt 1865-1876. Urnene ble ødelagt og kastet

Kilde: Helliesen, T.1902(s.52)

14.7

Id.-nr.: 7(H) 54329(A)

Funn-nr.: F82

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (13,5 m i tverrmål)

Plassering: Rett ved 14.6

Datering: Jernalder

Annet: 14.6 og 14.7 kalles Rakhaugene. Denne ble utjevnet omtrent samtidig med 14.6. Funnene ble ødelagt og kastet

Kilde: Helliesen, T.1902(s.52)

14.8

Id.-nr.: 8(H) 34539(A)

Funn-nr.: F83

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (lik 14.6 ifølge Helliesen)

Plassering: Rett ved N- og V-grensen mot Sømme, på bnr.15-16

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet samtidig med 14.6. Det er ikke nevnt hva slags funn eieren gjorde, bare at det ble funnet adskillig

Kilde: Helliesen, T.1902(s.52)

14.9

Id.-nr.: 9(H) 34540(A)

Funn-nr.: F84

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Haug (form og mål er ukjent)

Plassering: Ø for 14.5, på samme dyrkede mark

Datering: Eldre jernalder/ yngre romertid (320-400 e.Kr.)

Annet: Utjevnet. Funnene ble gjort da eieren rundt 1899 gravde i jorden nær en stein. Sannsynligvis et gravanlegg

Kilde: Helliesen, T.1902(s.52)

14.10

Id.-nr.: 44543(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: Ø for ruinkirken

Datering: Jernalder

Annet: På haugen står en bautastein som ble reist i 1934. Inntil haugen står et lite steinkors fra middelalderen.

Kilde:

<http://askeladden.ra.no/vis/lokalitet.jsp?minneId=504784&minneType=lokalitet>

15.1

Id.-nr.: 3(H)

Funn-nr.: F85

Likbehandling: Ubrent

Kjønn: Kvinne

Indre markering: Avlangt kammer i sentrum av haugen

Ytre markering: Rund haug av sand og stein (11 m i tverrmål og 1,5 m høy)

Plassering: SØ for skiftet til Tjora

Datering: Eldre jernalder/ eldre romertid

Annet: Er i dag borte. SV for denne lå det også hustomt og høystakktufter. Ved Helliesens registrering var den utgravd på toppen

Kilde: Helliesen, T.1901(s. 77) Helliesen, T.1902(s.81-82)

15.2

Id.-nr.: 14(H) 65843(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert med 10 m i diameter og 0,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 13,5 m i tverrmål)

Plassering: Liten fjellknaus omgitt av dyrket mark, gårdstun og vei

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering er den gravd nesten helt til bunns

Kilde: Helliesen, T.1901(78)

15.3

Id.-nr.: 15b(H) 14871(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (registrert med 13 m i diameter og 0,5 m høy på Askeladden, mens Helliesen har registrert den med 10 m i tverrmål)

Plassering: SØ for 15.2. På NØ-SV- og N-S-gående høydedrag

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Skal ha ligget like ved hustuft (Helliesens nr.15 under Sømme (1901:78))

Kilde: Helliesen, T.1901(s.78)

15.4

Id.-nr.: 17(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (11 m i tverrmål)

Plassering: På N-S-gående høydedrag

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Var ved Helliesens registrering utgravd på midten

Kilde: Helliesen, T.1901(s.78)

15.5

Id.-nr.: 18(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (8,5 m i tverrmål)

Plassering: Rett S for 15.4. På N-S-gående høydedrag

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var den nesten utjevnet

Kilde: Helliesen, T,1901(s.78)

15.6

Id.-nr.: 20(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ca.8,5 m i tverrmål)

Plassering: På liten fjellknaus

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var den nesten utjevnet

Kilde: Helliesen, T,1901(s.78)

15.7

Id.-nr.: 21(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug av grus og stein (15 m i tverrmål og 1,5 m høy)

Plassering: Rett NØ for grense mellom Sømme og Utsola

Datering: Uviss

Annet: Stor del av venstre side er utgravd. Stor mulighet for at denne kun er en naturdannelse

Kilde: Helliesen, T.1901(s.78)

15.8

Id.-nr.: 24(H)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (6 m i tverrmål og 0,5 m høy)

Plassering: Helliesen har registrert den på en avlang lav fjellrygg

Datering: Jernalder

Annet: Denne er ikke gjenfunnet på noen kart.

Kilde: Helliesen, T.1901(79)

15.9

Id.-nr.: 25(H)

Funn-nr.: F86 (spredt N-S innenfor firkant)

Likbehandling: Mulig ubrent

Kjønn: Mann

Indre markering: Firkantede stein ordnet i en firkant (11 m lang og 6,5 m bred).

Ytre markering: Ukjent (Ifølge Helliesen kunne ingen minnes at det hadde stått en haug der)

Plassering: V for gårdsvei, på høydedraget som går N-S. V for 15.4,15.5 og 15.6 og en avfallsdyng (Helliesens nr.19 under Sømme (1901:78)

Datering: Yngre jernalder (800-tallet)

Annet: Eier gjorde først funn av steinsetning og noen av funngjenstandene. Deretter undersøkt av Helliesen hvor han gjorde flere funn. Kanskje dette dreier seg om en stormann?

Kilde: Helliesen, T.1901(s.79)

15.10

Id.-nr.: 27(H) 65846(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (6 m i tverrmål)

Plassering: På toppen av Kobbholmen oppfor Prestøy)

Datering: Jernalder

Annet: Opprotet i midten

Kilde: Helliesen, T.1901(s.79)

16.1

Id.-nr.: 1(H) 24700(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (16 m i tverrmål)

Plassering: S for den nordligste grensen til Utsola. Muligens bnr.1, S for 14.3 på Kirkesola

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var denne utgravd i midten, nesten til bunns

Kilde: Helliesen, T.1902(s.49)

16.2

Id.-nr.: 2(H) 24701(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (8,5 m i tverrmål)

Plassering: Fjellgrunn, Bergkolle

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Var ved Helliesens registrering kun bunnlaget igjen

Kilde: Helliesen, T.1902(s.49)

16.3

Id.-nr.: 3(H) 34541(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (8,5 m i tverrmål og 0,8 m høy)

Plassering: Rett S for 16.2 på fjellgrunn, bergkolle

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte. Ved Helliesens registrering var den noe flat på toppen

Kilde: Helliesen, T.1902(s.49)

16.4

Id.-nr.: 4(H) 65865(A)

Funn-nr.: I ene kammer; F87, F88

Likbehandling: Brent i det ene kammeret

Kjønn:

Indre markering: To kamre side ved side

Ytre markering: Rund haug (11 m i tverrmål og ca. 0,8 m høy)

Plassering: På liten høyde, rett Ø for vestlig grense mot Kirkesola

Datering: Eldre jernalder

Annet: Er i dag borte. Ble utgravd i 1881. Alle funn ble gjort i det ene kammeret, det andre var tomt

Kilde: Helliesen, T. 1902(s.49)

16.5

Id.-nr.: 5(H) 14900(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (noe mindre enn 16.4)

Plassering: Rett S for 16.4, på liten høyde

Datering: Jernalder

Annet: Utjevnet rundt 1850-tallet

Kilde: Helliesen, T.1902(s.49)

16.6

Id.-nr.: 6(H) 44574(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: SØ for 16.7 og S for 16.1

Datering: Jernalder

Annet: Kanskje det er denne som er den mulige graven under lokalitet 6 i rapporten fra undersøkelsene til Rogaland fylkeskommune i 2008 (115752(A))

Kilde: Helliesen, T.1902(s.49)

16.7

Id.-nr.: 7(H) 65866(A)

Funn-nr.:

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Rund haug (ukjent mål)

Plassering: Like SØ for Sola kirke. Innenfor kirkens mur

Datering: Jernalder

Annet: Er i dag borte

Kilde: Helliesen, T.1902(s.49)

16.8

Id.-nr.: 8(H) 5540(A)

Funn-nr.: F89

Likbehandling:

Kjønn:

Indre markering:

Ytre markering: Haug (ukjent form og mål)

Plassering: Ukjent

Datering: Merovingertid

Annet: Haugen var utjevnet lenge før funnet ble gjort

Kilde: Helliesen, T.1902(s.49)

Appendiks B

Her er en oversikt over alle funn fra kjernte graver (F) og alle funn fra uvisse graver (UG)

Funn-nummer	Museums-nummer	Gravanleggets Id-nr.	Funntype	Kjønn	Likbehandling	Datering	Kilder
F1		1.8	Kull fra to hauger, tapt	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T. 1901,s.53
F2		1.9	Urne og brente bein, tapt	Ukjent	Brent	Ukjent	Helliesen, T. 1901,s.53
F3	S7425	1.10	Sverd av bronse (lik R.101), stykker av 2 bronseknapper, strømper av ulltøy	Mann	Ubrent	Bronsealder/ 1300-1100 f.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=4771&museumsnr=S7425 (sist besøkt 04.05.11)
F4	S7196	1.11	4 fragment av kleberkar, fragmenter fra keramikk-kr., samling brent bein	Ukjent	Mulig brent	Eldre jernalder/ Førromersk jernalder/ 500-1 f.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=4433&museumsnr=S7196 (sist besøkt: 04.05.11)
F5	S2346	1.15	Oval spenne av bronse, likearmet spenne av bronse/jern, Armrings av bronse/sølv, perle av mørkeblått glass, skiveformet perle av rødbrunt glass, fragment av vevsverd av jern, tenner fra en linhekle av jern, 3 spinnehjul av kleberstein, klinknagle av jern, fragment av kroknøkkel.	Kvinne	Ubrent	Yngre jernalder/ Vikingtid/ 800 - 900 e. Kr. (800 - 1020 e. Kr.)	Unimus:: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=12440&museumsnr=S2346 (sist besøkt:04.05.11)

F6	S2347	1.15	Spannformet leirkar av kleber og leire, bruddstykke av falen til spydspiss av jern. Rustfliser, kull og brente bein, tapt	Mulig mann	Brent	Eldre jernalder/ yngre romertid - folkevandring stid/ 300-550 e. Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=12450&museumsnr=S2347 (sist besøkt:04.05.11)
F7		1.20	Urne. Ødelagt og tapt.	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T. 1901,s.55
F8		3.6	Beinrester i kammeret	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.55
F9	S1283	3.10	Randskår av et buket kar av grov keramikk. Sneglehus.	Ukjent	Mulig brent	Yngre bronsealder/ 1100 - 500 f.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=1398&museumsnr=S1283 (sist besøkt:04.05.11)
F10	S269-71	3.10	1 helleristningstein .2 skålgropsteiner funnet i samme grav som F9	Ukjent	Mulig brent	Yngre bronsealder/ 1100 - 500 f.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=293&museumsnr=S269 (sist besøkt:04.05.11)
F11		3.22	Ubrente bein. Ringnål av bronse. Øks. Beltespenne. Kniv. Nagler. Spiker. Beinkam. Bevart pels. Helle med 1 skålgrop	Mann	Ubrent	Yngre jernalder/ Vikingtid	Pers.med. Barbro Dahl: 24.08.10
F12		3.23	Keramikkskår m.m. Antagelig ikke gravgods	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Pers.med. Barbro Dahl: 24.08.10

F13		4.3	Kull og brente bein	Ukjent	Usikkert (kammer tydr ubrent, mens funn tyder brent)	Ukjent	Helliesen, T. 1901,s.58
F14	S9058	4.4	2 leirkar av keramikk. Kniv av jern. Remspenne (beltespenne) av jern	Ukjent	Mulig ubrent	Eldre jernalder/ yngre romertid/ 300-400-tallet	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=2894&museumsnr=S9058 (sist besøkt:04.05.11)
F15		4.11	Klinknagler. Spyd	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.58
F16	S2421	5.2	Bøylesaks av jern (lik R.443). Linhekle av jern. Bronsefragment fra krampe av jern. 2 spiker av jern. Bolleformet leirkar av keramikk. Fragment av bronseblikk m/dekor. Kull. Brente bein.	Kvinne	Brent	Yngre jernalder/ vikingtid/ 800-1050 e. Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=12704&museum_snr=S2421 (sist besøkt:04.05.11)
F17	S2418	5.3	Buket leirkar av keramikk. Brent bein	Ukjent	Mulig brent	Eldre jernalder/ 500 f. Kr. - 600 e. Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=20249&museum_snr=S2418 (sist besøkt:04.05.11)

F18	S2419	5.4	Buket leirkar av keramikk.	Ukjent	Mulig ubrent	Eldre jernalder/ 500 f. Kr. - 500 e. Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=12691&museum_snr=S2419 (sist besøkt:04.05.11)
F19	S2420	5.5	Øks av jern (type K). Kniv av jern. Bøylesaks av jern (lik R.442). Ildstål av stål (lik R. 426). Rektangulært beslag av jern. Triangulært beslag av jern. Trinsebitt av jern (lik R.570). Sigd av jern. Fragmenter fra tveegget sverd av jern. Skjoldbule av jern. Bryne av skifer (lik R. 424). Klinknagle av jern. Kull. Brente bein	Mann	Brent	Yngre jernalder/ Vikingtid/ 800-1050 e. Kr.	Tilsendt tilvekst fra Kristine Sørgaard, ved Arkeologisk museum, UiS (21.06.10)
F20		5.6	Sammenrustede pilspisser, jordhakke, sømglatte. 80 cm bredt belte av kull og kullblandet jord	Ukjent	Mulig brent	Ukjent	Helliesen, T. 1901,s.60
F21		5.7	Urne	Ukjent	Mulig brent	Ukjent	Helliesen, T. 1901,s.60
F22		5.13	Kull og brente bein (ca.1,8 m i tverrmål)	Ukjent	Mulig brent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.61

F23	S2417	5.14	1 likearmet spenne av jern og bronse. 1 likearmet spenne av jern. Kniv av jern (lik R. 146). Fragmenter fra kroknøkkel av jern. Hankekar av keramikk u/dekor (lik R.364). Leirkar av keramikk.	Kvinne	Ubrent	Eldre jernalder/ Folkevandringstid/ 400-550 e. Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=12684&museumsnr=S2417 (sist besøkt 04.05.11)
F24		5.14	Brente bein og bruddstykk av leirurne. F23 og F24 er fra to forskjellige graver i samme haug.	Ukjent	Brent	Ukjent	Helliesen, T. 1901,s.61-62
F25		6.6	Sverd. Øks	Ukjent	Ukjent	Iflg. Helliesen er denne fra Yngre jernalder	Helliesen, T.1901,s.63
F26		6.28	Urne (tapt)	Ukjent	Mulig brent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.67
F27		7.6	7 sverdfragmenter. Ble senere omgjort til kniver	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.68
F28		7.7	Urnestykker. Kull. Brente bein.	Ukjent	Mulig brent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.68
F29		7.8	Urnestykker. Kull. Aske. Funnet i 3 hauger	Ukjent	Mulig brent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.68
F30		9.3	Kull og bruddstkker av urne i 2 av de undersøkte rundhaugene	Ukjent	Mulig brent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.68
F31	S2482	9.5	Situlaformet leirkar (Lik R.354, men høyere)	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Førromersk jernalder/ 500 f.Kr. - 0 Kr.f.	unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=12915&museumsnr=S2482 (sist besøkt:04.05.11)
F32		9.6	Halv urne i ett av de små kamrene.	Ukjent	Mulig brent	Ukjent	Helliesen, T. 1901,s.69

F33		9.10	Hel urne, lakkert, borte	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.69
F34		10.3	Jernsigd og flere 8 cm lange steiner med hull i midten. Funnet i ett av kamrene til haugen	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.70
F35		10.4	En del perler	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.70
F36	S8954	10.5	Leirkar. Brente bein. Trekull. En del bearbeidet flint fra steinalderen spredt i graven (tilfeldig)	Ukjent	Mulig brent	Eldre jernalder/ 500 f. Kr-550 e.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkaeologi/forskning/web_arkaeologi_vistekst.php?museum=AM&id=2617&museumsnr=S8954 (sist besøkt 04.05.11)
F37	S1569	10.8	Rakekniv av bronse. Et flintstykke.	Ukjent	Ukjent	Yngre bronsealder	Unimus: http://www.unimus.no/arkaeologi/forskning/web_arkaeologi_vistekst.php?museum=AM&id=6762&museumsnr=S1569 (sist besøkt:04.05.11)
F38		10.8	Bisselmunnbitt av jern. Funnet på toppen av gravhellen i 10.8	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.71
F39		10.8	Glassmosaikkperle. Pinsett. Bøyleneål. Borte. Fra samme haug som F37 og F38.	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.71
F40		10.10	Sverd (funnet på 1850-tallet og sendt til et norsk museum)	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Armstrong, N. 2009,s.4-5
F41		10.10	Kull og brente bein i sekundærgraven	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Førromersk jernalder/ ca.300-100 f.Kr.	Armstrong, N. 2009,s.4-5

F42		10.10	Fuglebein, Storfetenner, Bjørneklo og fragmenter fra klebersteinskar. Brent bein.F40 og F42 er fra samme grav.	Mann og Kvinne	Brent	Eldre jernalder/ Førromersk jernalder/ ca.300-100 f.Kr.	Armstrong, N. 2009,s.4-5. Denham, S. 2010,s.15
F43	S2431	10.11	Fragmenter av enegget sverd av jern. Fragmenter av lansespiss av jern (lik R.203). Skjoldbule av jern. Skjoldhåndtak av jern. Liten spydspiss av jern, med mothakker (Lik R.210). Fra en av tre graver i haugen	Mulig mann	Ubrent	Eldre jernalder/ ca. 100 e. Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=20286&museum_snr=S2431 (sist besøkt:04.05.11)
F44	S2430	10.11	Hankekar som R.361. Spannformet leirkar av asbest- og glimmerholdig gods, dekorert. Bruddstykker av benkam. Kull og brente bein. Fra en av tre graver i haugen	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Folkevandringstid/ ca. 400-500 e.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=22025&museum_snr=S2430 (sist besøkt:04.05.11)
F45		10.11	1 brent hankekar og 1 brent spannformet leirkar. Begge dekorert med flettebåndsmønstre. Fra en av tre graver i haugen	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Folkevandringstid ca. 400-500 e.Kr.	Armstrong, N. 2009, s.5
F46		10.12	Glassmosaikkperler,	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Armstrong, N.2009, s.5
F47		10.12	Keramikkskår fra situlaformet kar. Stammer kanskje fra samme grav som F46	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Førromersk jernalder/ ca. Kr.f.	Armstrong, N.2009, s.5

F48		10.13	Mye brent bein (i brannflak)	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/Førromersk jernalder 400-tallet f. Kr.	Armstrong, N.2009:6 og mun.med ved Armstrong og Bjørdal: 22.01.10
F49		10.14	Brent bein. Urne	Ukjent (mulig barnegrav)	Brent	Ukjent	Armstrong, N.2009:6 og mun.med ved Armstrong og Bjørdal: 22.01.10
F50		10.15	Urne med brent bein. Jernredskap, jernring, knappenålsdel	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/Trolig fra Førromersk jernalder	Armstrong, N.2009:6 og mun.med ved Armstrong og Bjørdal: 22.01.10
F51		10.16	Perler og mange jernfragmenter	Ukjent	Ukjent	Yngre jernalder/Vikingtid	Armstrong, N.2009:6 og mun.med ved Armstrong og Bjørdal: 22.01.10
F52	S2838	10.17	Hankekar av keramikk, som R.364. Hankekar av keramikk, som R.361. Fra kammer i sentrum av graven.	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ ca. 400-500 e.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=13756&museum_snr=S2838 (sist besøkt:04.05.11)
F53		10.17	Beinkamfragment. Små bronsestifter og dekorert keramikk. Funnet i sekundærgrav (Sirkulær steinsetning)	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ ca. overgangen Yngre romertid - Folkevandringstid	Armstrong, N.2009:6 og mun.med ved Armstrong og Bjørdal: 22.01.10
F54		10.18	Kull, keramikk og brente bein. I Branflak	Ukjent	Brent	Eldre enn 10.17	Armstrong, N.2009:6 og mun.med ved Armstrong og Bjørdal: 22.01.10

F55		10.19	Sigd/Løvkniv. Keramikk-kar	Ukjent	Ubrent	Yngre jernalder/ Vikingtid/ 800 - tallet	Armstrong, N.2009:6 og mun.med ved Armstrong og Bjørddal: 22.01.10
F56		10.20	2 skålformede spenner. Glassperler. Bronsetrådperler . Klebersteinsperle r. Spinnehjul. Kniv. Nøkkel, uviss bronsegjenstand. Øreskje. Bevart pels. Bein (hender lagt i kryss på brystet).	Kvinne	Ubrent	Yngre jernalder/ Vikingtid/ ca. 900 e.Kr.	Armstrong, N.2009:7 og mun.med ved Armstrong og Bjørddal: 22.01.10
F57		10.21	To urner med brent bein. En er dekorert med månefaser. Den andre inneholder flere små nåler, liten kniv og bjørneklør. Fra en av gravene i haugen.	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Yngre romertid/ 200-400 e.Kr.	Armstrong, N.2009:7-8, og mun.med ved Armstrong og Bjørddal: 22.01.10
F58		10.21	Leirkar. Fra en av gravene i haugen.	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Førromersk jernalder 400-200 f. Kr	Armstrong, N.2009:7-8, og mun.med ved Armstrong og Bjørddal: 22.01.10
F59		10.21	Brente bein og keramikk. Fra 3-4 sekundærgraver	Ukjent	Brent	Jernalder	Armstrong, N.2009:7-8, og mun.med ved Armstrong og Bjørddal: 22.01.10
F60		10.22	Urne og brente bein, Urnen lå oppå dekkhelle, brent bein lå under	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Førromersk jernalder/ ca.200-100 f. Kr.	Armstrong, N.2009:5 og mun.med ved Armstrong og Bjørddal: 22.01.10

F61		10.23	Korsformet spenne, mange glassperler, 2 trekar, fragment av rettegget leirkar, leirkarskår, 2 kniver, 2 spinnehjul (ett var dekorert)	Kvinne	Ubrent	Eldre jernalder/ Folkevandringstid/ ca. slutten av 400-tallet	Armstrong, N.2009:8 og mun.med ved Armstrong og Bjørdal: 22.01.10
F62	S9172	10.27	Fragmenter av spanformet leirkar av kleber og leire. Ring av bronse. Fragmenter av fall til spydspiss av jern. Ubestemmelig jernfragment. Leirkar av keramikk. Bryne av skifer.	Ukjent	Ukjent	Eldre jernalder/ Folkevandringstid/ 400-550 e.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=21137&museum_snr=S9172 (sist besøkt:04.05.11)
F63	S9173	10.28	Kniv av jern. Fragmenter fra 3 ulike leirkar av keramikk. Fra en grav i haugen	Ukjent	Ukjent	Eldre jernalder/ 500-550 e. Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=21143&museum_snr=S9173 (sist besøkt:04.05.11)
F64		10.28	Leirkarskår, brente bein og trekullbiter. Fra en annen grav i haugen.	Ukjent	Mulig brent	Eldre jernalder/ Folkevandringstid/ 400-550 e. Kr.	Top.ark: Espedal, O. 1964:Haug nr.23
F65	S9171	10.37	Sfærisk perle av glass	Ukjent	Ukjent	Jernalder/ 1-1050 e.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=21136&museum_snr=S9171 (sist besøkt:04.05.11)

F66		10.39	En del gjenstander av jern	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.73
F67		10.40	Fingerring av gull	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.73
F68		10.42	Urne, halvt bisselmunnbitt, 30 store perler	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1902,s.81
F69		11.2	Rustne jernsaker, fragmenter av enegget sverd (i V-haug)	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.75
F70		11.3	Jernspyd, urnestykker og klinknagler av bronse. Alt ble kastet bort	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.75
F71	S6656	11.4	2 skålgropsteiner	Ukjent	Ukjent	Bronsealder/ 1800-500 å f. Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=18105&museum_snr=S6656 (sist besøkt:04.05.11)
F72		11.4	Beinstykke, brunt tøyestykke, skjell og morkent trestykke (funnet i kammeret). Fra samme grav som F71.	Ukjent	Ukjent	Ukjent (Mulig moderne forstyrrelser)	Top.Ark: Bang-Andersen, A. 1937
F73		11.4	Bryne og beinstykke (fra mulig sekundærgrav)	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Top.Ark: Bang-Andersen, A. 1937
F74		11.11	Bruddstykker av urne, tapt.	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1901,s.76
F75	S1261	14.1	Rakekniv av bronse (med spiraloppullet ende). Fra en av gravene.	Ukjent	Brent	Yngre bronsealder/ 1100-600 f.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=1371&museumsnr=S1261 (sist besøkt:04.05.11)

F76	S2882	14.1	Rakekniv av bronse. Fra en annen grav enn F75.	Ukjent	Ubrent	Eldre bronsealder/ 1300-1100 f.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=13878&museumsnr=S2882 (sist besøkt:04.05.11)
F77	B3619	14.1	Knusestein av blågrå mandelporfy. Fra en annen grav enn F75 og F76.	Ukjent	Ukjent	Yngre bronsealder	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=BM&id=1114&museumsnr=B3619 (sist besøkt:04.05.11)
F78	B3333	14.2	Rakekniv av bronse. Bronsenål. Pilspiss av bronse. Brente bein. I sekundærgrav på sørsiden av muren i 14.2	Ukjent	Brent	Yngre bronsealder/ ca. begynnelsen av 900-tallet	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=BM&id=626&museumsnr=B3333 (sist besøkt:04.05.11)
F79	S2950	14.2	Rakekniv av bronse. I ytterste sekundærgrav i 14.2	Ukjent	Ukjent	Eldre bronsealder/ 1300-1100 f.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=13991&museumsnr=S2950 (sist besøkt:04.05.11)
F80		14.5	Gullkalv. Borte	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1902,s.52

F81		14.6	Flere urner funnet i kammer. Borte	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1902,s.52
F82		14.7	Sverd. Spyd. Øks. Borte	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1902,s.52
F83		14.8	Funn av adskilligt (iflg. Helliesen). Vet ikke hva det er snakk om	Ukjent	Ukjent	Ukjent	Helliesen, T.1902,s.52
F84	S2652	14.9	Skår etter 6 leirkar; 3 hankekar av keramikk (lik. R.361). Et spanformet leirkar av keramikk. Et spanformet leirkar av kleber og leire. Ett buket leirkar av keramikk.	Ukjent	Ukjent	Eldre jernalder/ Yngre romertid/ 320-400 e.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=13349&museum_snr=S2652 (sist besøkt:04.05.11)
F85	S2483	15.1	3 bronsespenner	Kvinne	Ubrent	Eldre jernalder/ Eldre romertid/ 70-150 e.Kr.	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=12916&museum_snr=S2483 (sist besøkt:04.05.11)

F86	S2341	15.9	<p>Eneget sverd av jern og bronse (type H). Kniv av jern (lik R407). 5 pilspisser av jern (lik R539).</p> <p>Tangen til en sigd av jern. Skjøve av jern (lik R410).</p> <p>Armen til pinsett av jern.</p> <p>Ubestemmelig redskap av jern.</p> <p>Del av hasp av jern. To fragmenter av to bølgebeslag (hanker).</p> <p>Trinsebitt av jern m/rembeslag.</p> <p>Seletøybeslag av bronse/lær (lik R579).</p> <p>Fragmenter fra 3 remendebeslag av bronse. 3 perler av glass. 1 perle av rav.</p> <p>Spinnehjul av bergart.</p> <p>Hestetann. 1 perle av bergart. 2 remspenner av jern. Halsknokler fra hund.</p>	Mann	Mulig ubrent	Yngre jernalder/ 800-tallet	Tilsendt tilvekst fra Kristine Sørgaard, ved Arkeologisk museum, UiS (21.06.10)
F87	S1306	16.4	<p>Spannformet leirkar av kleber.</p> <p>Buket leirkar av keramikk.</p> <p>Trelagskam av horn. Brent bein.</p> <p>Bjørneklør.</p>	Ukjent	Brent	Eldre jernalder/ Yngre romertid/ 350-400 e.Kr	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=1422&museumsnr=S1306 (sist besøkt:04.05.11)

F88	S1275	16.4	En del spillebrikker av horn (lik R177). Urne (borte; falt umiddelbart sammen ved uttak fra kammer). Uviss om fra samme grav som F87 eller en mulig sekundærgrav	Ukjent	Brent	Eldre jernalder	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=1387&museumsnr=S1275 (sist besøkt:04.05.11)
F89	S5479	16.8	Eneget sverd av jern.	Ukjent	Ukjent	Yngre jernalder/ Merovingertid	Unimus: http://www.unimus.no/arkologi/forskning/web_arkologi_vistekst.php?museum=AM&id=19741&museumsnr=S5479 (sist besøkt:04.05.11)

Fortløpende nr.	Museums nr.	Funngjenstand	Datering	Annet	Gård	Kilder
UG1	S5440	Spiker av jern. Brent bein. Trekull	Jernalder/ 1-1050 e.Kr.	Stammer fra en av gravene på Hnr.2. Uvisst hvilken.	Meling	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=19653&museumsnr=S5440 (sist besøkt:04.05.11)
UG2	S5457	Buket leirkar av keramikk. Fragmenter av 2 Spydspiss. Brente bein. 2 klinknagler av jern.	Eldre jernalder/ 150 - 550 e.Kr.	Funnet i haug på Haga. Uvisst hvilken.	Haga	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=19680&museumsnr=S5457 (sist besøkt:04.05.11)
UG3	S5595	Hankekar av keramikk (lik R.361), dekorert. Leirkar uten dekor.	Eldre jernalder/ yngre romertid/ folkevandr ingstid/ 150-550 e.Kr.	Uviss grav	Hogstad	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=22545&museumsnr=S5559 (sist besøkt:04.05.11)

UG4	S3101	Spinnehjul av kleber, dekorert	Yngre jernalder/ 575-1050 e.Kr.	Funnet under gresstorven på Kongshaug	Tjora	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=14189&museumsnr=S3101 (sist besøkt:04.05.11)
UG5	S5424	Fragmenter fra 2 leirkar. Et hankekar av keramikk(lik R.361). Brent bein. Leirkar av keramikk	Eldre jernalder/ yngre romertid/ folkevandringstid/ 150-550 e.Kr.	Uviss grav	Tjora	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=19632&museumsnr=S5424 (sist besøkt:04.05.11)
UG6	S8551	Bryne av skifer	Yngre jernalder/ 550 - 1050 e.Kr.	Uviss røys på "Dynå" en lokalitet på øya	Rott	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=6259&museumsnr=S8551 (sist besøkt:04.05.11)

UG7	S5462	Spannformet leirkar av asbest, leire og kvartssand. Buket leirkar av keramikk (lik R.361). Beslag av jern. Holkøks av jern. Ubestemmelig jernfragment. Stykker av grønt glass fra glassbeger. Vektlodd av bly. Bryne av bergart	Eldre jernalder/ Folkevandringstid/ 400-550 e.Kr.	Uviss grav	Sør-Kolnes	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=19696&museumsnr=S5462 (sist besøkt:04.05.11)
UG8	S5465	Stekepanne av jern. Bein fra dyr. Skjell	Yngre jernalder/ 550-1050 e.Kr.	Funnet i gravkammer, ingen nærmere opplysninger	Sør-Kolnes	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=19715&museumsnr=S5465 (sist besøkt:04.05.11)
UG9	S5467	Bein fra dyr. Bryne av bergart.	Jernalder/ 500 f.Kr. - 1050 e.Kr	Funnet i gravkammer, ingen nærmere opplysninger	Sør-Kolnes	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=19719&museumsnr=S5467 (sist besøkt:04.05.11)

UG10	S7607	Rest av en oval spenne av bronse (lik R.652). Øse av kleber (lik R.728, med kortere skaft og større skål).	Yngre jernalder/vikingtid/800-1050 e.Kr.	Spennen er forvridd (antagelig av varme fra likbål). Lå også en del steiner hvor sakene ble funnet, men ingenting tyder på gravkammer. Funnet SV på gården.	Sømme	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=5038&museumsnr=S7607 (sist besøkt:04.05.11)
UG11	S12240	Konisk spenne av bronse, dekor av nordnorsk type.	Yngre jernalder/merovingertid/600-800 e.Kr.	Funnet nær Hnr.1 på bnr.8. På jorde på S-siden av Nordsjøveien. Ca.200 m SV for Quality Airport Hotel	Utsola	Unimus: http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/web_arkeologi_vistekst.php?museum=AM&id=23025&museumsnr=S12240 (sist besøkt:04.05.11)

Appendiks C

Funnliste over løsfunn fra gårdene. Alle løsfunn er hentet fra Unimus:

<http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/sok.php> (sist besøkt:04.05.11).

Løsfunn-nr	Museumsnr.	Funn-gjenstand	Datering	Annet	Gård
LF1	S9382	Spinnehjul av kleber	500 f.Kr. - 550 e.Kr.	Funnet på bnr. 1 ca. 8 m SV for langrøysene i 1.19 som er fjernet	Jåsund
LF2	S8627	Spinnehjul av serpentin	Jernalder - Middelalder	Løsfunn	Haga
LF3	S7179	2 bryner av kvartsitt (lik R.157)	Eldre jernalder	Funnet på bnr.2	Store Risa
LF4	S12346	Spenne av kobberlegering m/dekor	Yngre jernalder/merovingertid	ca. 80 m NØ for 8.2 (5498)	Lille Risa
LF5	S12391	Spinnehjul av kleber	Jernalderen	Ifølge tilveksten hører denne til gnr.21, bnr.1,2 som er Håland gård, mens det står samme sted at den er funnet på Lille Risa og koordinatene stemmer med funnet ovenfor	Lille Risa
LF6	S1999	Holkøks av jern	Jernalder/ 0-1050 e.Kr.	Uviss funnomstendighet	Hogstad
LF7	S12549	Spinnehjul av bly	Yngre jernalder/Vikingtid/Middelalder	Funnet på dyrket mark. Ingen andre opplysninger	Tjora
LF8	S12560	Sølvmynt (halve) Santa Colonia mynt. Spinnehjul av bly	Mynt: datert 973-983 e.Kr. Spinnehjul: datert 1100-1537 e.Kr.	Metalldetektorsøk på dyrket mark. Funnet spredt.	Tjora
LF9	S5975	Ring av gull, flettet.	Yngre jernalder/ vikingtid/ 800-1050 e. Kr.	Tilfeldig fremkommet	Tjora
LF10	S868	Spinnehjul av kleber	Yngre jernalder/ 600-1050 e. Kr.	Uviss funnomstendighet	Tjora
LF11	S5460	Spydspiss av jern (lik R.518). Øks av jern (lik R.559). Sverd (tveegget) av jern. Skjebor av jern (lik R.418). Holkøks av jern (lik R.401). Bryne av skifer.	Yngre jernalder/ vikingtid/ 800-1050 e. Kr.	To funn. I ett spyd og øks. Det andre lå ved en sjørind	Tjora

LF12	S5666	Bryne av kvartsitt	Eldre jernalder/ 500 f.Kr. - 550 e.Kr.	Uviss funnomstendighet	Tjora
LF13	S9170	Garnsøkke av bly. Lærfragment. Buket leirkar av keramikk. Uornert hankekar. 4 leirkar av keramikk.	Jernalder	Funnet i Heller II på Shell-området	Tjora
LF14	S12398	Spinnehjul av bly	Yngre jernalder/ 550-1050 e.Kr	Dyrket mark	Nord-Kolnes
LF15	S12541	2 armringer av bronse. 4 vektlodd av bly, En knapp av tinn.	Yngre jernalder/ vikingtid/ 800-1050 e. Kr.	Funnene ble gjort spredt utover gården. Metalldetektorsøk. Det ene vektloddet ble funnet på samme bnr. Som flere rydningsrøyser.	Nord-Kolnes
LF16	S12520a	Nålen til ringspenne av bronse	Yngre jernalder/ 550-1050 e.Kr	Rettt ved funnene fra S12541 på bnr.11	Nord-Kolnes
LF17	S12550	Spinnehjul av kleber	Yngre jernalder/ 550-1050 e. Kr	Funnet på dyrket mark på bnr.11	Nord-Kolnes
LF18	S9031	Fragmenter fra bolleformet kleberkar	Yngre jernalder/ 550-1050 e.Kr.	Løsfunn	Rott
LF19	S12420	Skrinbeslag av bronse	Yngre jernalder/ vikingtid/ 800-1050 e. Kr.	Løsfunn	Kirkesola
LF20	S12521	Fragmenter av likearmet spenne av bronse og jern	Eldre jernalder/ Folkevandringstid/ 500-550 e.Kr.	Løsfunn	Kirkesola
LF21	S12672	Spenne av sølv, bronse og gull.	Jernalder	Metalldetektorsøk	Kirkesola
LF22	S5983	Spinnehjul av kleber	Eldre jernalder/ romertid/ folkevandringstid/ 1-550 e. Kr.	Funnet på Sola gamle skolegård	Kirkesola
LF23	B3357	Hengeprydelse av kobber	Vikingtid/ Tidlig middelalder	Funnet i jorden på Sola	Kirkesola

LF24	S10296	3 nagler av jern. 2 fragmenter av nagle av jern. Spinnehjul av kleber. Fragmenter fra 2 kleberkar. Brent leire. Never. Bark. Diverse prøver fra Trekull, Makrofossil, Polen og jord	Yngre jernalder/ 550-1050 e.Kr.	Funnet ved diverse bosetningsspor ved Sola ruinkirke	Kirkesola
LF25	S1806	Øks av jern (lik R.553, uten ører og ikke fullt så utbøyde kanter)	Yngre jernalder/ merovingertid/ 600-800 e.Kr.	Funnet på Sola	Kirkesola
LF26	S1949	Spydspiss av jern	Yngre jernalder/ vikingtid/ 800-1050 e. Kr.	Løsfunn	Kirkesola
LF27	S1951	Lansespiss av jern	Eldre jernalder/ Yngre romertid/ folkevandringstid/ 320 - 500 e.Kr.	Løsfunn	Kirkesola
LF28	S2683	Spinnehjul av kleber m/dekor	Jernalder/ 200-1050 e.Kr.	Løsfunn	Kirkesola
LF29	S3477	2 dobbeltkoniske perler av opakt, gult glass. 2 avrundede perler av rødbrunt, opakt glass	Jernalder/ 200-1050 e.Kr.	Løsfunn	Kirkesola
LF30	S945	Runestein av bergart m/6 runer	Yngre jernalder/Middelalder/ 800- 1200 e.Kr.	Funnet S på Sola kirkegård, sammen med brente bein, jernrust og brynestein.	Kirkesola
LF31	S3987	Spinnehjul av kleber	Jernalder/ 1-1050 e.Kr.	Løsfunn	Kirkesola
LF32	S5370	Bøylesaks av jern (lik R.442)	Yngre jernalder/ 550-1050 e.Kr.	Funnet nær S2341	Sømme

Appendiks D

Periodedaterte Likb./Perioder	EB(1800- 1100 f.Kr.)	YB (1100- 500 f.Kr.)	FRJ(500 f.Kr. - Kr.f.)	RT (Kr.f. - 400 e.Kr.)	FVT(400-550 e.Kr.)	MT(550 - 793 e.Kr.)	V.t. (793 - 1030 e.Kr.)	Antall likb.
Brent	1	4	9	2	8		1	25
Ubrent	2			3	2		5	12
Antall likb.	3	4	9	5	10		6	37
uten nærmere bestemte dateringer	B (1800-500 f.Kr.)	EJ (500 f.Kr. - 550 e.Kr.)	YJ (550 - 1030 e.Kr.)	J (500 f.Kr. - 1030 e.Kr.)	Antall likb.			
Brent		3	1	18	22			
Ubrent		1		2	3			
Antall likb.		4	1	20	25			

Tabell 6. Tabellen som er grunnlag for likbehandlingsdiagrammene Figur 17 og Figur 16

F50	F57	F68	F70	F88
Brente bein	Brente bein	Urne	Urnestykker	Urne
Urne	2 urner (en dekorert på bunnen)	Halvt bisselmunn- bitt	Jernspyd	Spillebrikker (horn)
jernredskap	Nåler	30 store perler	klinknagler (bronse)	
jernring	Liten kniv			
knappenåls- del	Bjørneklør			

Tabell 7. Gjenstandsfunn med graver med urner

Gjenstand	Brent								Ubrent				Ukjent			
	F6	F9 (F10)	F16	F36	F42	F44	F47	F87	UG2	F14	F23	F55	F61	F62	F63	UG7
Spydspiss	X								2X					X		
Rustfliser	X															
Sneglehus		X														
Helleristnings- stein		X														
Skålgropstein		2X														
Saks			X													
Linhekle			X													
Krampe			X													
Spiker			X													
Bronsefragment			X													
Steinalderflint				X												
Fuglebein					X											
Storfetener					X											
Biørneklo					X			X								
Kam						X		X								
Perler							X					X				
Klinknagler									X							
Beltspenne										X						
Kniv										X	X		2X		X	
Kroknøkkel											X					
Spenne											2X		X			
Sigd												X				
Spinnehjul													2X			
Bronsering														X		
Bryne														X		X
Jernbeslag																X
Holkøks																X
Grønt glass																X
Vektlodd																X
Jernfragment														X		X

Tabell 8: Leirkar og gjenstander i grav

Gjenstander i kjønnsbestemte graver	Mann						Kvinne						Mann og Kvinne
	F3	F6	F43	F11	F19	F86	F85	F61	F23	F5	F16	F56	F40/F42
	EB	RT- FVT	EJ	VT	VT	VT	RT	FVT	FVT	VT	VT	VT	FJA
Datering													
Brent		x			x						x		x
Ubrent	x		x	x		x	x	x	x	x		x	
Øks				x	x								
sverd	x		x		x	x							x
Lansespiss			x										
Spydspiss		x	x										
Skjoldbule (jern)			x		x								
Skjoldhåntak			x										
Kniv				x	x	x		2x	x			x	
Pilspiss						5x							
Bryne					x								
Sigd (jern)					x	x							
Ildstål					x								
Beinkam				x									
Bevart pels				x								x	
Skålgropstein				x									
Bøylesaks					x								
Trinsebitt					x	x							
Seletøybeslag						x							
Remendebeslag						3x							
Remspenne						2x							
Beslag					2x								
Jernredskap						x							
Skjøve						x							
Hasp						x							
Bøttebeslag						2x							
Spinnenhjul						x		2x		3x		x	
Vevsverd										x			
Linhekle										x	x		
Perle						5x				2x		3x	
Armring										x			
Nøkkel									x	x		x	
Spenne							3x	x	2x	2x		2x	
Pinsett						x							
Øreskje												x	
Saks											x		
Krampe											x		
Beltspenne				x									
Strømper av ull	x												
Rustfliser		x											
Ringnål				x									
Bronseknapp	2x												
Klinknagle (jern)					x			x		x			
Nagler				x									
Spiker				x							x		
Hestetann						x							
Halsknokler (hund)						x							
bronsefragment											x		
Bronsegjenstand												x	
Fuglebein													x
Storfetenner													x
Bjørneklør													x

Tabell 9: Gjenstander i kjønnsbestemte graver

	F4	F6	F9	F14	F16	F17	F18	F23	F31	F36	F42	F44	F45	F47	F52	F55	F58	F61	F62	F63	F64	F84	F87	UG2	UG3	UG5	UG7
Kleberkar (fragmenter)	X										X																
Keramikk-kar (fragmenter)	X			2X				X		X						X			X	3X							
Spannformet leirkar, helt (asbest og glimmerholdig gods)												X															X
Spannformet leirkar (kleber)																							X				
Spannformet leirkar (keramikk)		2-3x																				X					
Spannformet leirkar, brent, (flettebåndsmønster)													X														
Spannformet leirkar (kleber/leire)																			X			X					
Buket keramikk-kar (fragmenter)			X			X	X															X	X	X			
Buket keramikk-kar (lik R361)																											X
Bolleformet keramikk-kar (fragmenter)					X																						
Hankekar lik R364 (keramikk)								X							X												
Hankekar lik R361 (fragmenter)												X			X							3X			X	X	
Hankekar, brent (flettebåndsmønster)													X														
Situlaformet leirkar lik R354									X																		
Situlaformet leirkar (keramikk)														X													
Rettegget leirkar (fragmenter)																											
Leirkarskår																	X	X			X				X	3X	
Trekar (rester)																											

Tabell 10: Forskjellige kar funnet i gravene